

*Empirično ocenjevanje vzdržnosti obveznega pokojninskega
in invalidskega zavarovanja v Sloveniji*

Znanstvene monografije
Fakultete za management Koper

Glavna urednica

izr. prof. dr. Anita Trnavčević

Uredniški odbor

izr. prof. dr. Roberto Biloslavo

prof. dr. Štefan Bojnec

prof. dr. Slavko Dolinšek

doc. dr. Justina Erčulj

izr. prof. dr. Tonči A. Kuzmanić

prof. dr. Zvone Vodovnik

ISSN 1855-0878

Empirično ocenjevanje vzdržnosti obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji

Mateja Posavec
Primož Dolenc

*Empirično ocenjevanje vzdržnosti
obveznega pokojninskega
in invalidskega zavarovanja
v Sloveniji*

Mateja Posavec
Primož Dolenc

Strokovna recenzenta · izr. prof. dr. Matjaž Novak
in doc. dr. Tjaša Redek

Izdala in založila · Univerza na Primorskem,
Fakulteta za management Koper,
Cankarjeva 5, 6104 Koper

*Risbe, oblikovanje in tehnična
ureditev* · Alen Ježovnik

Naklada · 100 izvodov

December 2010

ISBN 978-961-266-096-3 (tiskana izdaja)

ISBN 978-961-266-099-4 (elektronska izdaja)

© 2010 Fakulteta za management Koper

*Monografija je izšla s finančno podporo
Javne agencije za knjigo Republike Slovenije*

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

368.914(0.034.2)

364.324(0.034.2)

POSAVEC, Mateja

Empirično ocenjevanje vzdržnosti obveznega pokojninskega
in invalidskega zavarovanja v Sloveniji [Elektronski vir] /
Mateja Posavec, Primož Dolenc ; risbe Alen Ježovnik. – El. knjiga. –
Koper : Fakulteta za management, 2010. – (Znanstvene monografije
Fakultete za management, ISSN 1855-0878)

Način dostopa (URL): <http://www.fm-kp.si/zalozba/>

ISBN/978-961-266-099-4.pdf

ISBN 978-961-266-099-4

COBISS.SI-ID 254019840

Kazalo

Seznam preglednic · 6

Seznam slik · 8

- 1 Uvod · 9
 - 1.1 Namen in cilji raziskave ter temeljna teza · 10
 - 1.2 Predstavitev metod raziskovanja · 11
 - 1.3 Predpostavke in omejitve raziskave · 13
 - 1.4 Izvirnost raziskave · 13
 - 2 Pokojninski sistemi v svetu in pri nas · 15
 - 2.1 Pokojninski sistemi v svetu · 15
 - 2.2 Pokojninski sistem v Sloveniji · 18
 - 3 Problematika vzdržnosti pokojninskih sistemov · 27
 - 3.1 Demografska problematika in njen vpliv na pokojninski sistem · 28
 - 3.2 Predlogi za izboljšanje pokojninskega sistema v Sloveniji · 31
 - 4 Empirična analiza · 37
 - 4.1 Metodologija raziskave · 37
 - 4.2 Analiza časovnih vrst prihodkov, odhodkov in dejavnikov, ki vplivajo na slovensko pokojninsko blagajno · 40
 - 4.3 Regresijska analiza · 98
 - 4.4 Napovedovanje na podlagi ekonometričnega modela · 120
 - 5 Ugotovitve raziskave · 129
 - 6 Sklep · 133
- Literatura · 137

Seznam preglednic

- 4.1 Prihodki iz naslova prispevkov in njihovi deleži v celotnih prihodkih · 47
- 4.2 Realne vrednosti posameznih vrst prihodkov · 50
- 4.3 Deleži posameznih vrst prihodkov v vseh prihodkih · 52
- 4.4 Realne vrednosti posamezne vrste odhodkov · 64
- 4.5 Deleži posameznih vrst odhodkov v vseh odhodkih · 65
- 4.6 Realne vrednosti obveznosti Republike Slovenije in stopnje rasti glede na preteklo leto · 70
- 4.7 Sredstva, potrebna za izravnavo temeljnih odhodkov in prihodkov · 72
- 4.8 Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanca · 75
- 4.9 Stopnje rasti povprečnega števila zavarovancev po vrsti zavarovanca · 77
- 4.10 Število in starost zavarovancev, ki so se v posameznem letu prvič vključili v PIZ · 78
- 4.11 Registrirana brezposelnost · 80
- 4.12 Povprečno število vseh prejemnikov, po vrsti pokojnine · 82
- 4.13 Stopnje rasti povprečnega števila prejemnikov pokojnin glede na preteklo leto po vrsti pokojnine · 84
- 4.14 Deleži povprečnega števila prejemnikov pokojnin po vrsti pokojnine · 85
- 4.15 Povprečna dosežena starost in število prejemnikov starostnih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine po spolu · 87
- 4.16 Povprečna dosežena starost in število prejemnikov invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine po spolu · 88
- 4.17 Povprečna dosežena starost, število prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine in stopnje rasti obeh kategorij · 90
- 4.18 Zbirna prispevna stopnja za pokojninsko in invalidsko zavarovanje · 91
- 4.19 Povprečne bruto mesečne plače in realne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah, ter stopnje rasti povprečnih realnih bruto plač glede na preteklo leto · 92

- 4.20 Povprečne bruto mesečne pokojnine, povprečne realne bruto mesečne pokojnine in njihove stopnje rasti glede na preteklo leto · 95
- 4.21 Povprečne realne bruto mesečne plače in povprečne realne bruto mesečne pokojnine in razmerja med njimi · 96
- 4.22 Povprečna doba prejemanja pokojnin · 97
- 4.23 Povprečna starost umrlih oseb · 97
- 4.24 Delež vplačanih prispevkov na vplačilne račune glede na celotne prihodke, povprečno število delovno aktivnega prebivalstva, povprečno število vseh prejemnikov pokojnin, število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca in prispevna stopnja, 1991–2007 · 99
- 4.25 Ocena regresijske funkcije deleža prihodkov iz naslova prispevkov · 100
- 4.26 Ocena regresijske funkcije prihodkov iz naslova prispevkov · 104
- 4.27 Odhodki brez stroškov izvajanja zavarovanja in obveznosti Republike Slovenije · 107
- 4.28 Ocena regresijske funkcije odhodkov iz naslova dajatev, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja · 108
- 4.29 Ocena regresijske funkcije števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin · 111
- 4.30 Ocena regresijske funkcije števila zavarovancev · 113
- 4.31 Ocena regresijske funkcije prihodkov iz naslova prispevkov · 117
- 4.32 Ocena regresijske funkcije odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja · 118
- 4.33 Ocena primanjkljaja v letih 2010, 2015 in 2050 ob nespremenjenem pokojninskem sistemu · 122
- 4.34 Uravnavanje pokojnin za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja 2010, 2015 in 2050 · 122
- 4.35 Zaostrovanje starostnih pogojev za upokojitev za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050 · 122
- 4.36 Uravnavanje prispevne stopnje za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050 · 126
- 4.37 Uravnavanje več ključnih dejavnikov za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050 · 126

Seznam slik

- 4.1 Struktura prihodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letu 2007 · 48
- 4.2 Struktura prihodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije glede na vsebino za leto 2007 · 48
- 4.3 Struktura odhodkov za leto 2007 · 66
- 4.4 Teoretični model · 103
- 4.5 Standardizirani regresijski koeficienti prihodkov iz naslova prispevkov · 105
- 4.6 Standardizirani regresijski koeficienti odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja · 109
- 4.7 Standardizirani regresijski koeficienti prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin · 112
- 4.8 Standardizirani regresijski koeficienti števila zavarovancev · 115
- 4.9 Ekonometrični model dejavnikov, ki vplivajo na temeljne prihodke in temeljne odhodke pokojninske blagajne · 116
- 4.10 Standardizirani regresijski koeficienti ocenjenih prihodkov iz naslova prispevkov · 118
- 4.11 Standardizirani regresijski koeficienti ocenjenih odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja · 119
- 4.12 Gibanje temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v preteklosti in pričakovano gibanje v prihodnosti v obdobju 1991–2050 · 123

1 Uvod

Staranje prebivalstva je eden ključnih dejavnikov javnofinančnega položaja, ki bi v Sloveniji ob nespremenjenem trendu na srednji in dolgi rok lahko povzročil nevzdržnost javnih financ. Povečevanje deleža starejšega prebivalstva v skupnem številu prebivalstva in posledično izzivi, ki jih takšna gibanja predstavljajo za vzdržnost javnih financ, je pojav, s katerim se srečuje ne samo Slovenija, ampak tudi večina evropskih držav.

Staranje prebivalstva ne bo vplivalo le na sistem javnih financ, povzročalo bo tudi številne socialne, ekonomske in geopolitične spremembe; prav tako bodo zaznavni vplivi na gospodarsko rast, ritem tehnološkega razvoja, strukturo porabe prebivalstva in nenazadnje na sistem socialnega varstva (Stanovnik 2007a, 1).

Slovenija se sooča ne le s staranjem prebivalstva, temveč tudi z drugimi neugodnimi demografskimi gibanji; upadanjem rodnosti ob podaljševanju trajanja življenja. Obstoječ dokladni pokojninski sistem sloni na piramidni strukturi prebivalstva, ki predstavlja naraščajoče prebivalstvo, poslabšanje starostne strukture pa ima za posledico spodjedanje starostne piramide. Zaradi spodjedanja starostne piramide obstoječemu sistemu grozi zrušenje, saj se rušijo razmerja, na katerih temelji. Grožnja predstavlja predvsem upokojitev *baby-boom* generacije, to je generacije, rojene od leta 1946 do 1964. Opozoriti je treba tudi na to, da je prihodnost pokojninskih sistemov ogrožena tudi zaradi nekritičnega vgrajevanja novih in novih pravic v času razcveta po drugi svetovni vojni, saj so stroški javnih pokojninskih sistemov zaradi tega mnogo višji, kot bi bili, če bi ostali samo pri pokojninah.

Pokojninske reforme so središče javne diskusije v mnogih državah po vsem svetu. Zaradi pomembnosti njihovih makroekonomskih in socialnih učinkov se strokovnjaki in politiki srečujejo z zelo kompleksnimi vprašanji. Strokovnjaki so mnenja, da so reforme pokojninskih sistemov v starajoči se družbi nujno potrebne, povzročajo pa številna vprašanja in dileme. Med drugim nastaja tudi konflikt interesov, saj se staramo vsi in vsi bomo enkrat upokojeni in vsi upamo na to, da bomo

dobivali »rento« na naše aktivne prispevke za starost. Ker so reforme v veliki meri odvisne od politične situacije v neki državi, se jih vlade lotevajo ne glede na izpolnjenost predpogojev in ne glede na nujnost čimprejšnje izvedbe. Velikokrat se reforme prelagajo v prihodnost, kar prednje postavlja še večje izzive in ogromno dela.

1.1 Namen in cilji raziskave ter temeljna teza

Osnovni namen pričujočega dela je oblikovanje ekonomsko-političnih predlogov za doseganje vzdržnosti obveznega stebra pokojninskega zavarovanja v Sloveniji. To dosežemo z oblikovanjem alternativnega empiričnega modela, ki bo lahko v pomoč pri analizi gibanj finančnih kategorij pokojninskega sistema, vodenju slovenske ekonomske politike v prihodnosti in nadgradnji sistema obveznega pokojninskega zavarovanja. S pomočjo modela bo mogoče izdelati simulacije, ki bodo podlaga za izvedbo potrebnih reform pokojninskega sistema v Sloveniji. V raziskovalni nalogi oblikujemo model vzvodov, ki vplivajo na prihodke in odhodke pokojninske blagajne. Model vzvodov vsebuje dva podmodela, in sicer:

- model prihodkov pokojninske blagajne in
- model odhodkov pokojninske blagajne.

Podobnih ekonometričnih modelov je sicer več, vendar vsi od teh temeljijo na podatkih, ki niso povsem ustrezni (ker gre za posebne skupine agregatov) in lahko kot takšni povzročijo napačno sliko dejanskega stanja. Zato je cilj pričujoče analize transparentno prikazati prihodke in odhodke, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, in z analitičnimi metodami ugotoviti, kateri so ključni dejavniki, ki vplivajo na višino prihodkov pokojninskega sistema iz naslova prispevkov, in kateri so ključni dejavniki, ki vplivajo na višino odhodkov pokojninskega sistema iz naslova pokojninsko invalidskih dajatev pokojninske blagajne. Cilj je torej ugotoviti vzvode za regulacijo prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne na makroekonomskem nivoju, in sicer na izvirno oblikovani metodologiji ekonometričnega modela, predvsem pa metodologiji oblikovanja podatkovne osnove za to analizo.

Iz uresničitve navedenih ciljev izhaja temeljni cilj analize, ki je izdelati ekonometrični model, ki temelji na relevantnih podatkih o vseh prihodkih pokojninske blagajne iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in odhodkih iz naslova le tistih dajatev, ki izhajajo

iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Kot tak je naš model izkaz dejanskih razmer in stanj v pokojninski blagajni in zato omogoča sprejetje ustreznih ukrepov, ki bodo privedli do dolgoročno vzdržnega sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji.

Temeljna teza, ki jo dokazujemo skozi analizo pa se glasi: *sistem obveznega pokojninskega zavarovanja v Sloveniji ni finančno vzdržen, vendar pa je možno z zelo jasnimi ukrepi in prilagoditvami doseči dolgoročno vzdržnost le-tega.*

1.2 Predstavitev metod raziskovanja

Pričujoča raziskava je razdeljena na teoretični in empirični del. V prvem delu raziskava temelji na teoretičnih spoznanjih. Teoretična izhodišča za raziskavo so povzeta po avtorjih, ki obravnavajo problematiko vzdržnosti javnih financ zaradi sprememb v demografski strukturi prebivalstva oziroma pokojninsko problematiko. V drugem empiričnem delu naloge so obdelani rezultati opravljene raziskave, kjer so kot vir uporabljeni podatki o prihodkih in odhodkih pokojninske blagajne za obdobje sedemnajstih let od leta 1991 do leta 2007, demografski podatki in še nekateri drugi statistični podatki za obravnavano obdobje. Za namen raziskave so podatki o prihodkih in odhodkih pokojninske blagajne obdelani in po vsebini združeni v ustrezne skupine tako, da smo dosegli njihovo transparentnost in ustvarili jasno sliko o dejanski višini prihodkov iz naslova prispevkov in o dejanski višini odhodkov iz naslova pravic, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V okviru raziskave je najprej delno ponovljena raziskava in uporabljen model, ki ga je v svoji raziskavi uporabil Inštitut za ekonomska raziskovanja leta 1999 z naslovom *Macroeconomic Effects of the Pension Reform in Slovenia* za leta od 1992 do 1998. Omenjeno raziskavo smo razširili na obdobje od leta 1991 do leta 2007. V nadaljevanju smo izvedli raziskavo z uporabo svojega modela, v katerem smo želeli podrobneje definirati vplivne dejavnike na prihodke iz naslova prispevkov in odhodke iz naslova pokojninsko invalidskih dajatev pokojninske blagajne. Rezultati raziskave so pokazali, kateri so temeljni dejavniki in v kakšni smeri vplivajo na pokojninsko blagajno.

V raziskavi je uporabljen deduktivni in induktivni način raziskovanja. Metodi dela pa sta deskriptivna metoda (tipološka metoda) in analitična metoda (empirični del naloge).

V okviru deskriptivnega načina raziskovanja smo uporabili predvsem

metodo deskripcije, s katero smo predstavili trenutno stanje pokojninske blagajne s pomočjo strokovne literature in metodo kompilacije, ki nam je omogočila pridobiti trditve, opise in definicije iz literature domačih avtorjev in tujih avtorjev ter jih ustrezno citirati in povzemati. V teoretičnem delu so opisana splošna spoznanja o problematiki, s katero se soočajo pokojninski sistemi, v empiričnem delu je izvedena analiza podatkov, kar je omogočilo pregled obstoječega stanja slovenske pokojninske blagajne.

V okviru analitičnega dela smo uporabili predvsem deduktivno metodo sklepanja pa tudi induktivno metodo sklepanja. Analitični del naloge obsega analizo časovnih vrst obravnavanih spremenljivk. V okviru analitične analize je izvedeno modeliranje prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne. Pridobljeni podatki so v nadaljevanju obdelani z regresijsko analizo, s pomočjo katere je bil analiziran odnos med izbrano proučevano spremenljivko, in eno ali več neodvisnimi pojasnjevalnimi spremenljivkami, kar nam je omogočilo preizkušanje hipotez. Na podlagi rezultatov analize smo izdelali ekonometrični model, s pomočjo katerega smo izdelali oceno pričakovanih gibanj temeljnih prihodkov¹ in temeljnih odhodkov² slovenskega sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v prihodnosti, ter predstavili nekaj možnosti za vzpostavitev vzdržnega pokojninskega in invalidskega sistema. Analiza predstavlja podlago za oblikovanje predlogov za reševanje problematike v bodoče.

Večino podatkov, zbranih za raziskavo, je sekundarnih, nekaj pa jih je primarne narave. Podatki, ki so podlaga za raziskavo, so zbrani iz letnih poročil Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za obdobje sedemnajstih let in drugih podatkov iz arhiva Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Pomemben sekundarni vir podatkov predstavlja objavljena literatura, članki in raziskave, ki obravnavajo temo in problematiko pokojninskih sistemov oziroma pokojninskih reform. Vir podatkov so tudi statistične publikacije. Del podatkov je zbranih na podlagi obdelave baze podatkov v matični evidenci zavarovancev, ki jo vodi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

1. Temeljni prihodki so prihodki, ki izvirajo iz prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

2. Temeljni odhodki so odhodki, ki izvirajo iz dajatev obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

1.3 Predpostavke in omejitve raziskave

Predpostavljamo, da so bili v raziskavo vključeni vsi bistveni dejavniki, ki vplivajo na višino temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov pokojninske blagajne.

V raziskavi smo se soočili z nekaterimi omejitvami:

- Časovna vrsta, ki je predmet obdelave, je za potrebe proučevanja odvisnosti med podatki v okviru regresijske analize zelo kratka, vendar zaradi sprememb, ki so pretežno posledica razpada Jugoslavije, ni bilo mogoče zbrati primerljivih podatkov za daljše časovno obdobje.
- Omeniti je treba, da je pri več skupinah zbranih podatkov med obdobjem, ki je predmet raziskave, prišlo do spremembe metodologije zbiranja oziroma izkazovanja podatkov, kar bi lahko vplivalo na rezultate raziskave.
- Na podlagi proučene literature je bilo ugotovljeno, da so pokojninski sistemi unikatni, kar velja tudi za slovenski pokojninski sistem. Posledica navedenega je, da ugotovitev oziroma rezultatov raziskave ni mogoče prenesti in uporabiti za neposredno razumevanje in reševanje problemov v pokojninskih sistemih drugih držav. V tej raziskavi kriterija posploševanja tako ni bilo mogoče izpolniti.

1.4 Izvirnost raziskave

V raziskovalni nalogi so bili zbrani ustrezni podatki, ki smo jih uredili tako, da smo lahko ugotovili in prikazali dejansko višino prihodkov iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in dejansko višino odhodkov iz naslova dajatev, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ostali do sedaj objavljeni modeli, podatki in raziskave, ki so se ukvarjali s tovrstno pokojninsko problematiko, temeljijo na pomanjkljivih oziroma na podatkih, ki ne prikazujejo dejanske slike temeljnih prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne.

Izbrani, prikazani in analizirani v okviru časovne vrste so bili ključni dejavniki, ki vplivajo na sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Ponovljena je bila raziskava o makroekonomskih učinkih pokojninske reforme v Sloveniji Inštituta za ekonomska raziskovanja (Simončič in Kuzmin 1999), pri čemer smo razširili obdobje raziskave iz sedmih na sedemnajst let, in sicer od leta 1991 do leta 2007.

Oblikovan je bil nov ekonometrični model prediktorjev, ki vplivajo na temeljne prihodke in odhodke pokojninske blagajne.

Izdelana je bila ocena pričakovanih gibanj temeljnih prihodkov in odhodkov slovenskega sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v prihodnosti ob predpostavki, da se sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ne bo spremenil.

Podane so bile možne smeri vodenja makroekonomske politike na področju sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v prihodnje.

2 Pokojninski sistemi v svetu in pri nas

2.1 Pokojninski sistemi v svetu

Za vse razvite države in večino držav v razvoju je značilno, da poznajo določene oblike zavarovanja za starost. Sistemi pokojninskega varstva so namenjeni starejšim ljudem, ki niso več zaposleni. Namesto zaslužka za delo postane njihov vir za preživetje ena ali več pokojnin iz sistema pokojninskega zavarovanja.

Oblike pokojninskega zavarovanja so v posameznih državah nastajale bolj ali manj stihijsko, zato se med seboj tudi močno razlikujejo. Tekom zgodovinskega razvoja se je to področje prilagajalo trenutnim potrebam in možnostim, ki so bile v vsaki državi drugačne (Bešter 1996, 11).

Niti dve državi v svetu nista vzpostavili popolnoma enakega pokojninskega sistema. Razlike med sistemi so slika tako gospodarske razvitosti kot tudi socialne politike posamezne države, ki temelji na pravnem in političnem sistemu vsake posamezne države.

V preteklosti so bili starejši, nič več aktivni ljudje, odvisni predvsem od neformalnega načina preskrbe med posamezniki. Zanje so skrbeli družinski člani oziroma vaške skupnosti. Danes poznamo poleg neformalnega tudi več formalnih sistemov varstva starejših oseb, ki niso več aktivne. Splošno gledano, lahko govorimo o naslednjih oblikah formalnih sistemov (Bešter 1996, 15):

- privatni prihranki,
- privatne pokojnine in zavarovanja,
- javni sistem starostnega zavarovanja,
- javni socialni sistemi v okviru državne blagajne.

2.1.1 Razvoj pokojninskih sistemov

Najprej so obstajali le neformalni načini preskrbe med posamezniki; njihov razpad je v razvitih državah povzročila industrializacija. V prvi polovici devetnajstega stoletja so se v najbolj razvitih industrijskih državah začeli pojavljati podjetniški pokojninski načrti, katerih namen je

bil privabljanje in stimuliranje dobrih delavcev. V sredini devetnajstega stoletja so bili sprejeti prvi zakoni, ki so to področje urejali.

Pokojninski sistemi so se razvili iz dveh temeljev:

- Bismarckovega sistema,
- Beveridge sistema.

Bismarckov sistem socialnega pokojninskega zavarovanja temelji na zaposlitvi in prispevkih, ki jih plačujejo tako delodajalci kot tudi delojemalci. Višina pokojnine je v veliki meri odvisna od zaslužka v določenem obdobju. Za ta sistem so značilne dokaj visoke ravni pokojnin. Prispevki in pokojnine so pogosto navzdol in navzgor omejeni (Bešter 1996, 17).

Beveridge sistem temelji na zagotavljanju relativno nizkih pokojnin, ki niso povezane ne z zaposlitvijo in ne z višino zaslužka. Enotna minimalna pokojnina, ki omogoča pokrivanje le minimalnih življenjskih potreb, pogosto pripada vsem državljanom nad določeno starostno mejo in ni nujno povezana s prispevki. Sistem je običajno financiran iz državnega proračuna (Bešter 1996, 19).

Oba sistema sta danes običajno kombinirana s široko paleto dodatnih privatnih pokojninskih načrtov, s katerimi si posameznik lahko v starosti zagotovi višji standard.

V svetu so poznani trije glavni modeli financiranja pokojninskih sistemov (Priatelj 2000, 41):

- sistem kapitalnega kritja, ki se imenuje tudi pričakovalni sistem ali sistem premijskih rezerv;
- sistem generacijske solidarnosti, imenovan tudi sistem medgeneracijske pogodbe ali dokladni sistem ali pay-as-you-go sistem ali sistem repartitije;
- kombinirani sistem generacijske solidarnosti in kapitalnega kritja.

Današnji pokojninski sistemi tako večinoma temeljijo na več stebrih – Multi Pillar Pension Sistem. Tradicionalno govorimo o tristebnem pokojninskem sistemu, nekatere države pa poznajo tudi nulti – osnovni steber in četrti – nefinančni steber. V običajni strukturi pokojninskih sistemov obstajajo trije stebri, vsi trije pa niso nujno implementirani v vsaki državi. V okviru teh stebrov pokojninski sistemi običajno vključujejo dva vsebinsko različna dela, in sicer redistributivni, ki je namenjen zagotavljanju določenega minimalnega življenjskega standarda upokojencev, in zavarovalni, ki je namenjen zagotavljanju ciljnega življenj-

skega standarda posameznika in je običajno vezan na leta pokojninskega zavarovanja in višino privarčevanih sredstev (Vodopivec, Dolenc in Širok 2008, 8).

Na področju Evrope so se na podlagi Bismarckovega sistema razvili slovenski pokojninski sistem, kot tudi pokojninski sistemi Avstrije, Belgije, Francije, Nemčije, Italije in Španije. Pokojninski sistemi Velike Britanije, Irske, Nizozemske in Danske pa so zgrajeni na temeljih Beveridge sistema.

Na področju Azije ima najbolje razvit pokojninski sistem Japonska. Omenjeni sistem ima značilnosti Beveridge sistema, saj javni pokojninski sistem zagotavlja dve vrsti pokojnin: nacionalno, ki pripada vsem Japoncem, in pokojnino za zaposlene, ki je povezana z delovnim mestom. Dobro razvit pokojninski sistem ima tudi Singapur. Temelj tega sistema predstavlja državni pokojninski sklad, ki vključuje vse zaposlene in se financira iz prispevkov delojemalcev in delodajalcev. Deluje na kapitalnem principu. Ostale azijske države imajo pokojninski sistem slabo razvit.

Na področju Amerike izpostavljamo ZDA, kjer je razvoj v precejšnji meri sledil zgledu Velike Britanije, delno pa tudi Nemčije. V ZDA so se zgledovali po Bismarcku, vendar je tu za razliko od evropskih držav državna pokojnina dokaj nizka. Višina pokojnine je povezana z višino zasluzka, vendar v obratnem smislu: višji je pred upokojitvijo zaslužek, nižja je socialna pokojnina. ZDA so razvile tudi številne oblike privatnih pokojninskih načrtov, ki se dopolnjujejo z javnimi. Na področju Južne Amerike izstopa Čile, čigar sistem temelji na kapitalnem kritju. Sistem javnega zavarovanja temelji na razmerju do plač, zmanjšan na garantirane minimalne dajatve in dopolnjen z obveznimi in prostovoljnimi privatnimi varčevalnimi sistemi. Čilskemu modelu sledi tudi Argentina.

Skoraj povsod po svetu imajo pokojninski sistemi večje težave pri zbiranju sredstev ter zagotavljanju pravic, ne glede na politično in gospodarsko ureditev držav in ne glede na to, da so si pokojninski sistemi povsod po svetu zelo različni.

V večini držav ali intenzivno pripravljajo reforme ali jih izvajajo ali so jih že izvedli. Razlogi za reforme so povečini enaki in pogojeni z demografskimi spremembami zaradi staranja prebivalstva, nizke rodnosti in s tem zmanjševanjem oziroma premajhno rastjo števila zaposlenih. Pogosto so vzrok težav tudi visok nivo pravic, ki izhajajo iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Priatelj 2000, 42).

2.2 Pokojninski sistem v Sloveniji

2.2.1 Zgodovinski razvoj pokojninskega sistema v Sloveniji

Slovenija ima dolgo tradicijo na področju socialnega varstva, prvi poskusi segajo v obdobje Avstroogrške monarhije. Prvo pravo socialno zavarovanje na območju Slovenije pa sega v obdobje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

V obdobju Jugoslavije je bila po letu 1945 pravica do socialnega zavarovanja opredeljena kot temeljna pravica. Leta 1946 je bil sprejet prvi zakon v okviru Jugoslavije, ki je urejal socialno zavarovanje. V kasnejših obdobjih je bila zakonodaja s tega področja večkrat spremenjena in dopolnjena.

Po razpadu Jugoslavije, v začetku devetdesetih let 20. stoletja, se je v Sloveniji začela tranzicija v sodobno tržno gospodarstvo, ki je zahtevala nastanek trgov in upoštevanje njihovih zakonitosti. Posledice stečajev, gospodarske recesije in prestrukturiranja podjetniškega sektorja, ki so bile rezultat ekonomske transformacije, so se zaradi ohranjanja socialne vzdržnosti reševale z množičnim predčasnim upokojevanjem (Majcen et al. 2005, 55).

Prvi samostojni sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji je uzakonil Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju iz leta 1992 (Priatelj 2000, 36), v okviru tega zakona je bila sprejeta reformirana pokojninska zakonodaja.

Zaostritev vstopnih pogojev ni imela zelenih učinkov, saj ni zavrla pritiska na upokojevanje. Porast dejanske starosti ob upokojitvi je bil zelo skromen oziroma blizu starostnemu pragu za upokojitev. Cena dokupa zavarovalne dobe je bila nizka in ni upoštevala aktuarskih načel, kar je imelo za posledico povečanje števila tistih upravičencev, ki so si dokupili leta za to, da so izpolnili pogoje za upokojitev oziroma so si z dokupom zagotovili ugodnejšo odmero pokojnine. S spremembo pokojninske zakonodaje je prišlo do širitve kroga aktivnih zavarovancev, kar je imelo za posledico zamegljeno in zavajajočo sliko dejanskega razmerja med številom aktivnih zavarovancev in upokojencev.

Leta 1996 se je vlada z namenom pospešitve gospodarske rasti odločila, da občutno zniža prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, kar je imelo za posledico strmo naraščanje zadolženosti pokojninske blagajne. Znižanje prispevne stopnje je ob nespremenjenem obsegu pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja zahtevalo dodatne transfere iz državnega proračuna.

V letu 2000 je v Sloveniji začel veljati nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in s katerim se je začela izvajati pokojninska reforma.

Z reformo so se v obveznem pokojninskem zavarovanju zaostri pogoji upokojevanja, in sicer:

- zvišala se je upokojitvena starost,
- znižala se je pokojninska osnova za starostno pokojnino,
- podaljšalo se je število let za izračun pokojninske osnove.

Z reformo so bile uvedene tudi nove prostovoljne oblike zavarovanj, ki se lahko izvajajo tako kolektivno kot tudi individualno za posamezne zavarovance preko nosilcev teh vrst zavarovanj.

Eden temeljnih ciljev reforme pokojninskega sistema je bil vzpostavitev vzdržnega sistema pokojninskega zavarovanja na dolgi rok. Reforma še poteka in je nekje sredi prehodnega obdobja zmanjševanja obsega pravic.

Kljub pozitivnim učinkom zadnje pokojninske reforme bo treba v prihodnjih letih posebno pozornost nameniti področju obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja in potrebnim spremembam, ki bodo zagotavljale dolgoročno vzdržnost sistema in primerne pokojnine (Papež 2008, 41).

2.2.2 Umestitev slovenskega pokojninskega sistema v mednarodne okvire

Pri umestitvah slovenskega pokojninskega sistema prihaja med tujimi, kot tudi slovenskimi avtorji (Bešter 2007; Cerami 2005; Holzmann in Hinz 2005; Majcen in dr. 2006; Natali 2004; Offe in Fuchs 2007; Pogačar 2007; Prijatelj 2000; Verbič 2004; Vodopivec, Dolenc in Širok 2008) do nekaterih razhajanj, vsi pa so si enotni, da ima Slovenija danes večstebni pokojninski sistem.

Razhajanja se pojavljajo predvsem glede vsebinske razlage terminov drugega in tretjega stebra pokojninskega zavarovanja. V Evropi in ponekod drugod drugi steber predstavlja kolektivno naložbeno pokojninsko zavarovanje, tretji steber pa predstavlja individualno dodatno naložbeno pokojninsko zavarovanje. Zavarovanje je lahko obvezno ali prostovoljno. V Ameriki in še v nekaterih drugih državah drugi steber predstavlja obvezno naložbeno zavarovanje, tretji steber pa prostovoljno naložbeno pokojninsko zavarovanje. Zavarovanje je lahko kolektivno ali individualno (Holzmann in Hinz 2005, 126).

Vodopivec, Dolenc in Širok ugotavljajo, da ima Slovenija v osnovi dokaj podoben pokojninski sistem, kot večina evropskih držav, vendar z določenimi posebnostmi. Povzeli so Ameriški model in navajajo, da (Vodopivec, Dolenc in Širok 2008, 8–14):

- Slovenija nima formalno opredeljenega osnovnega ali nultelega pokojninskega stebra.¹
- Slovenija ima vpeljan prvi steber, ki je javni in obvezen, temelji na medgeneracijski izmenjavi oziroma na dokladnem sistemu.
- Slovenija nima formalno oblikovanega drugega stebra obveznega zavarovanja.²
- V državah, ki imajo formalno vpeljan drugi steber pokojninskega zavarovanja ima prvi steber zavarovanja predvsem redistributivno vlogo. Pravice iz prvega stebra so običajno le šibko vezane na vplačane prispevke. Drugi steber, ki predstavlja dopolnilo prvega, je v takšnih primerih namenjen ohranjanju določenega življenjskega standarda ob prehodu v upokojitev. V drugi steber so vključene vse zaposlene osebe.
- Slovenija ima tretji steber, ki temelji na prostovoljni osnovi in je financiran s strani delodajalca ali zaposlenega ali obeh in je organiziran v okviru privatnega sektorja.

2.2.3 Sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji

V Sloveniji je pravica do socialne varnosti zagotovljena z ustavo. Ta pravica se uresničuje prek sistemov obveznih socialnih zavarovanj med katerimi je eden najpomembnejših sistem obveznega (javnega) pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Glavne značilnosti slovenskega sistema obveznega pokojninskega zavarovanja so:

1. Z zadnjo reformo pokojninskega sistema, ki se je začela izvajati v letu 2000, je bila uvedena državna pokojnina, ki je prejemek, odvisen od premoženjskega cenzusa, in je odobren osebi, ki ne prejema nobene pokojnine. Pri tej vrsti pokojnine gre v osnovi za socialni transfer države socialno ogroženim državljanom in bi po svoji vsebini predstavljala osnovni pokojninski steber, v Sloveniji pa je vključen v prvi pokojninski steber – obveznega pokojninskega zavarovanja.

2. Obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje v Sloveniji je namenjeno le delavcem, ki delajo na posebej težkih in zdravju škodljivih delovnih mestih in je nadomestilo za dosedanje zavarovalno dobo s povečanjem (beneficirano dobo).

- Zavarovanje ureja zakon.
- Zavarovanje je obvezno za vse zaposlene osebe, ne glede na njihovo državljanstvo, kraj prebivanja in višino plače, kot tudi za samoza-poslene osebe, kmete in nekatere druge osebe.
- Zavarovane osebe so dolžne plačevati prispevke v odstotku od plače v višini, ki jo določa zakon.
- Denarna nadomestila in pokojnine se izračunajo v odstotku od povprečne mesečne plače za zaposlene osebe v določenem obdobju.
- Poleg nadomestil plače so določene tudi posebne dajatve ali dodatki za upravičence z najnižjimi osnovnimi dajatvami ali za določena zdravstvena ali družinska stanja.
- Nosilec in izvajalec sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Z vidika javnega financiranja je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za državnim proračunom druga najpomembnejša blagajna javnega financiranja v Sloveniji.

Dejavnost Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Skladno s 5. členom Statuta Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije mora Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije pri opravljanju dejavnosti zagotavljati (ZPIZ 2003):

- Kakovostno, učinkovito in pravočasno uveljavljanje in varstvo pravic ter ustrezno strokovno in pravno pomoč zavarovancem in uživalcem pravic.
- Gospodarno uporabo sredstev, smotrno poslovanje in racionalno organiziranost.
- Ustrezno strokovno-raziskovalno delo na področju sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.
- Neposredno sodelovanje z državnimi organi, z organizacijami in delodajalci, s sindikati, z organizacijami upokojujencev in invalidov ter vsemi drugimi dejavniki, povezanimi s področjem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v okviru svoje dejavnosti zavarovancem, upokojujencem in drugim uživalcem pravic iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja zagotavlja,

izplačuje oziroma uresničuje pravice iz sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, določene v prvem odstavku 4. člena ZPIZ-1, in posebne pravice izven sistema obveznega zavarovanja, določene v drugem odstavku 4. člena ZPIZ-1 oziroma v posebnih zakonih in predpisih.

Pravice iz sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja so naslednje:

1. Pravica do pokojnine:

- pravica do starostne pokojnine,
- pravica do invalidske pokojnine,
- pravica do družinske pokojnine,
- pravica do vdovske pokojnine,
- pravica do delne pokojnine.

2. Pravice iz invalidskega zavarovanja:

- pravica do poklicne rehabilitacije,
- pravica do nadomestil iz invalidskega zavarovanja (za čas čakanja in čas poklicne rehabilitacije, za čas čakanja na drugo ustrezno zaposlitev, zaradi dela s skrajšanim delovnim časom, zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu, za čas poklicne rehabilitacije, za začasno nadomestilo in za nadomestilo za invalidnost),
- pravica do premestitve in dela s skrajšanim delovnim časom,
- pravica do povračila potnih stroškov.

3. Dodatne pravice:

- pravica do dodatka za pomoč in postrežbo,
- pravica do invalidnine oziroma do nadomestila za telesno okvaro,
- pravica do varstvenega dodatka k pokojnini.

4. Druge pravice:

- pravica do odpravnine,
- pravica do oskrbnine,
- pravica do letnega dodatka.

Pravice, ki ne izvirajo iz sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja so naslednje:

1. Pravica po posebnih zakonskih določbah ZPIZ-1, ki ne izvira iz sistema obveznega zavarovanja, se nanaša na državne pokojnine po drugem odstavku 4. člena ZPIZ-1.

2. Pravice po posebnih zakonih in predpisih, ki ne izvirajo iz sistema obveznega zavarovanja in zajemajo:

- pokojnine po Zakonu o socialnem zavarovanju kmetov,
- vojaške pokojnine po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju bivših vojaških zavarovancev,
- akontacije pokojnin po odloku Vlade Republike Slovenije ter
- druge pokojnine in pravice po posebnih zakonih (pravice po posebnih predpisih).

Problematika financiranja sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v preteklosti

Republika Slovenija je zakonodajno svojega javnega pokojninskega sistema, ki je bil v celoti financiran s sprotnim prispevnim kritjem in je temeljil na osnovi medgeneracijske pogodbe, nasledila iz prejšnje skupne države.

Z Ustavnim zakonom in odlokom Vlade v letu 1991, ter kasnejšim zakonom, je Slovenija prevzela izplačevanje pokojnin vojaškim upokojenecem, družinskih pokojnin po vojaških upokojenecih, akontacij pokojnin iz drugih republik bivše Jugoslavije in dodatkov k pokojninam iz drugih republik bivše Jugoslavije (Priatelj 2000, 327).

S pojavom visoke stopnje brezposelnosti se je v Sloveniji, v letih 1990 in 1991, pritisk na upokojevanje bistveno povečal. Tako je bila pred sprejemom prvega slovenskega zakona iz leta 1992 stopnja upokojevanja bistveno višja od vseh znanih v preteklosti (Priatelj 2000, 326).

Omenjeni razlogi so imeli za posledico slabšanje razmerja med plačniki prispevkov in upokojenecem, ki so prejeli relativno ugodne pokojnine in druge dajatve, posledica tega je bilo povečevanje deleža odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev v bruto domačem proizvodu. Pomemben razlog za povečevanje deleža odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev v bruto domačem proizvodu je bila tudi na novo določena obveznost plačevanja zdravstvenega prispevka za upokojenca, ki je bila uvedena v letu 1992.

V zakonu iz leta 1992 je bilo določeno, da ima Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije oblikovan obvezni rezervni sklad (220. člen prejšnjega zakona). Rezervni sklad je bil namenjen kritju morebitne izgube. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije naj bi rezervni sklad oblikoval iz presežkov prihodkov nad odhodki po zaključnem računu. Obvezni sklad naj bi bil oblikovan najmanj v višini

mesečnih odhodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, kar naj bi mu omogočalo likvidnost v vsakem trenutku. Vse te zakonodajne in druge aktivnosti ter spremembe so imele namen zagotoviti nemoteno financiranje zavarovanja in njegovo likvidnost. Ne glede na dobre namene zakona, njegovih sprememb in drugih ukrepov pa se je finančno stanje zaradi zavestnega zadrževanja prispevnih stopenj, prenizkih proračunskih sredstev, uvedbe plačevanja zdravstvenega prispevka in predolgo neprilagojene zakonodaje, po letu 1992 poslabševalo. Leta 1995 so bila sredstva iz rezervnega sklada zaradi pokrivanja primanjkljaja popolnoma porabljena in nikoli več obnovljena in od takrat dalje je pokojninska blagajna poslovna leta zaključevala z izgubami brez vsakih sredstev rezerv (Priatelj 2000, 327–330).

V letu 1996, ko je bila zaradi sprejete politike razbremenjevanja gospodarstva in zniževanja stroškov dela znižana prispevna stopnja delodajalcev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (od 15,5 odstotkov od bruto plače na 8,85 odstotkov bruto plače), je nastal v poslovanju pokojninske blagajne precejšen finančni primanjkljaj, saj prihodki iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in ostali izvirni prihodki niso več mogli pokriti vseh obveznosti iz naslova pravic pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki so v letu 1995 pokrili še 92 odstotkov vseh odhodkov pokojninske blagajne, so od leta 1997 dalje krili le še 70 odstotkov vseh odhodkov pokojninske blagajne.

Z letom 1996 so se zato iz državnega proračuna začela v blagajno ZPIZ nakazovati sredstva iz naslova tako imenovanih dodatnih obveznosti državnega proračuna, s katerimi se je delno zapolnil izpad prihodkov od prispevkov, vendar transferi iz državnega proračuna v ZPIZ v letih 1997–2000 niso krili celotnega izpada prihodkov pokojninske blagajne zaradi znižanja prispevne stopnje delodajalcev, zato so v bilancah pokojninske blagajne od leta 1996 do vključno leta 2000 nastajali in se nabirali primanjkljaji (Levičar 2008, 11).

Zaradi primanjkljaja, ki je konec leta 2000 znašal že 112,9 milijonov EUR, je moral Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za pokrivanje svojih tekočih mesečnih obveznosti, skladno z Zakonom o javnih financah (v nadaljevanju: ZJF), Zakonom o izvrševanju proračuna (v nadaljevanju: ZIPRO), Uredbo o pogojih in postopkih zadolževanja pravnih oseb iz 87. člena ZJF in sklepi Vlade Republike Slovenije redno najemati posojila.

Z novim Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je

z letom 2001 državni proračun prevzel obveznost, da za nemoteno finančno poslovanje pokojninske blagajne iz državnega proračuna tekoče zagotavlja sredstva za kritje razlike med izvirnimi prihodki sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja in celotnimi odhodki za financiranje vseh zakonskih obveznosti iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Levičar 2008, 11).

Od leta 2001 dalje je Vlada Republike Slovenije z dodatnimi sredstvi Kapitalske družbe realizirala določilo 233. člena ZPIZ-1 in zagotovila Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za tekoče leto zadostna sredstva za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki. Ob zaključnem računu leta 2001 je bil izkazan celo minimalni pozitivni finančni rezultat, s katerim sta bila navedeni primanjkljaj iz preteklih let in tudi višina posojil nekoliko zmanjšana. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije je nato postopno zmanjševal primanjkljaj iz preteklih let v celotnem obdobju 2002 do 2005 s presežki prihodkov nad odhodki po zaključnem računu, s tem da je bil spremenjen prvotni sklep Vlade Republike Slovenije, in sicer tako, da so se prilivi sredstev Kapitalske družbe namenili za izravnavo med prihodki in odhodki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije tekočega leta. V skladu s sklepom Vlade Republike Slovenije je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letu 2005 prejel od Kapitalske družbe sredstva v višini 26,6 milijona EUR, 39,1 milijona EUR v letu 2006 in 39,1 milijona EUR v letu 2007 ter jih v celoti uporabil za poslovanje v tekočem letu oziroma za izravnavo prihodkov in odhodkov v posameznem letu. S temi sredstvi in s sredstvi dodatne obveznosti državnega proračuna je po 233. in 234. členu ZPIZ-1 država zagotavljala Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije vsako leto tudi zadostna sredstva za izravnavo odhodkov s prihodki.

Od leta 2001 dalje tako Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v tekočem poslovanju ne izkazuje več primanjkljajev, od sredine leta 2005 pa je bila pokojninska blagajna s prevzemom dolga s strani državnega proračuna tudi v celoti razbremenjena dolga, nastalega v obdobju od leta 1996 do 2000.

3 Problematika vzdržnosti pokojninskih sistemov

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje sta področji, ki v svetu in tudi pri nas postajata vse pomembnejši. Krize državnih sistemov pokojninskih zavarovanj se poglobljajo že od začetka 70. let. Do sedaj prevladujoči sistem v večini Evropskih držav, med katerimi je tudi Slovenija, temelji na t. i. dokladnem sistemu financiranja (PAYG – »Pay as you go«), kjer se sredstva za izplačevanje pokojnin zagotavljajo sproti iz prispevkov aktivnih zavarovancev. Značilno je, da so bile kontinentalne evropske države, ki so razvile omenjeni Bismarckov sistem socialnega zavarovanja (PAYG – »Pay as you go«), zelo velikodušne pri odmerjanju pravic, zato so tudi stroški pokojnin v razmerju do BDP bistveno večji kot v anglosaksonskih državah, ki so razvile Beveridgov model in so na socialnem področju mnogo bolj skromne. Tako v državah Evropske unije kot tudi v Sloveniji so vlade sicer sprejele določene ukrepe za ohranjanje vzdržnega pokojninskega sistema, vendar pa je posamezna država pri izvedbi svoje reforme upoštevala specifične socialnozgodovinske pogoje in lastno tradicijo. V večini držav, tudi v Sloveniji, je imela odločilno vlogo in vpliv na izoblikovanje pokojninskega zavarovanja nemško-avstrijska ideja socialnega zavarovanja zoper temeljna socialna tveganja. Kar pomeni, da naš pokojninski sistem še vedno v pretežni meri temelji na medgeneracijski solidarnosti.

Dva glavna vidika strukturnih omejitev, ki vplivata na pokojninske sisteme v večini držav članic EU, sta demografski dejavnik, povezan z učinkom padanja rodnosti in starajočega se prebivalstva v Evropi, in gospodarski dejavnik, povezan z učinkom stopnje brezposelnosti in stopnje gospodarske rasti. V državah tržnega gospodarstva, kjer se zahteva konkurenčnost na svetovni ravni, naraščajoči stroški zaradi socialnih prispevkov in še posebej prispevki v pokojninski sistem, povzročajo dodatne finančne obremenitve in s tem zahteve po omejevanju takih socialnih izdatkov in socialnih prispevkov. Zaradi precejšnje razlike med pokojninskimi sistemi v EU in zaradi dejstva, da posamezne države članice, ki se soočajo z enakimi dramatičnimi demografskimi in finančnimi trendi v svojem pokojninskem sistemu, vedno poiščejo svoje lastne in

nestandardne rešitve, ki najbolj ustrezajo njihovi kulturi, tradiciji in pristopu, je koordinacija pokojninskih pravic v EU slaba in nezadovoljiva.

3.1 Demografska problematika in njen vpliv na pokojninski sistem

Pokojninski izdatki so zaradi starostnega pogoja kot podlage za pridobitev pravic iz naslova pokojnin neposredno povezani s prebivalstveno starostno sliko in perspektivo (Javornik et al. 2006, 105).

Staranje prebivalstva je proces, ki ga sprožita zniževanje rodnosti in podaljševanje življenja. Izraža se kot podaljševanje pričakovanega trajanja življenja in spreminjanje razmerij med starostnimi skupinami. Zelo nazorno se vidi predvsem v razmerju starejših nad 65 let in tistimi, ki so mlajši. Podaljševanje življenja pomeni, da bo v prihodnosti vedno več prebivalcev, ki zaradi starosti ne bodo več delovno aktivni, kot posledica nizke rodnosti pa bo tudi vedno manj tistih, ki bodo delovno aktivni in ki bodo ustvarjali družbeni proizvod (Javornik et al. 2006, 104).

»Visoka rodnost, ki je sledila drugi svetovni vojni, se je v večini razvitih držav v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja znižala pod raven, ki zagotavlja enostavno reprodukcijo prebivalstva. Za obnavljanje prebivalstva bi bilo namreč potrebno, da bi ženska v svoji rodni dobi rodila v povprečju vsaj 2,1 otroka. V Sloveniji je stopnja totalne rodnosti padla pod to vrednost že v začetku osemdesetih let.« (Majcen et al. 2005, 58)

V Sloveniji je že več kot stoletje prisoten trend zniževanja smrtnosti, ta trend je v prvi polovici devetdesetih let nekoliko zastal, v zadnjih letih pa se pospešeno nadaljuje (Majcen et al. 2005, 57).

Vošner (2007, 2) meni, da je staranje prebivalstva, ki je posledica zniževanja smrtnosti eden glavnih izzivov EU. Trdi, da bo na možnost gospodarske rasti in izboljševanja gospodarskih razmer še naprej vplivalo upadanje števila aktivnega prebivalstva in vedno večje število upokojenega prebivalstva. Predlaga, da se morajo v pripravah na proces staranja okrepiti prizadevanja za povečanje zaposlenosti in dvig povprečne starosti ob odhodu s trga dela.

Pretirano staranje prebivalstva je skrb zbujujoče zaradi mnogo razlogov. Najpomembnejše so gotovo številne neugodne, če že ne povsem negativne, posledice. Zlasti izstopajoče so ekonomske posledice, ne smemo pa zanemariti tudi ostalih. Pogosto se zdi, da se ob čedalje daljšem življenju v razvitem svetu vse bolj krajša delovno življenje. V preteklih desetletjih je bil prisoten trend vse kasnejšega vstopanja v de-

lovno življenje zaradi podaljševanja šolanja mladih in trend zgodnejšega upokojevanja, ki se je utemeljevalo z različnimi razlogi, najpogosteje kar z visoko brezposelnostjo mladih. Tisti, ki bi se radi čim prej upokojili, širijo prepričanje, da je povsem nepotrebno, da bi starejši delavci (npr. stari več kot 55 let) delali, medtem ko se mladi (npr. stari do 25 ali celo 30 let) brezdelno sprehajajo po naših mestih. Pri tem ne upoštevajo niti rezultatov ekonomskih raziskav, ki kažejo, da mladi in stari delavci na trgu dela niso neposredno zamenljivi. Ti skupini delavcev nista nadomestni ena za drugo. Očitno bodo morali tako posamezniki kot družba v prihodnje narediti več za zaposljivost obeh skupin, tako mladih kot starih delavcev. Rezultati projekcij prebivalstva v tem delu kažejo, da je omenjeni trend krčenja dolžine delovnega življenja na daljši rok nevzdržen. Ekonomski aktivnosti do (pozne) starosti se v prihodnje preprosto ne bo dalo izogniti (Malačič 2003, 9–10).

Ben J. Heijdra in Ward E. Romp sta izvedla obširno študijo učinkov demografskih šokov in sprememb, ki jih je mogoče v bližnji prihodnosti pričakovati. Poudarjata, da je zgodnje upokojevanje past, saj se večina delavcev upokoji mnogo prej, kot pri starosti, ki bi bila primerna za upokojitev (Heijdra in Romp 2007, 1).

Ena izmed ključnih ugotovitev omenjene raziskave je, da je eden od temeljev za delovanje sistema socialnega varstva podpora ljudem, ki niso več sposobni za delo. Avtorja ugotavljata, da pri tem obstajata dva rizika. Prvi riziko je, da sistem socialnega varstva postane predrag, ker je vanj vključeno preveč ljudi, saj so vanj vključeni tudi ljudje, ki so še vedno sposobni delati. Drugi riziko je, da so iz sistema socialnega varstva izključeni ljudje, ki niso več sposobni delati (Heijdra in Romp 2007, 39).

Za Slovenijo je značilen relativno zgoden umik s trga dela oziroma relativno zgodnje upokojevanje. Posledično to pomeni tudi večje obremenitve pokojninske blagajne, vendar pa se vstopna starost novih upokojencev počasi dviguje. Pokojnine so nizke. Tveganje dohodkovne revščine je za slovenske upokojence dokaj veliko. Slovenski pokojninski sistem je edinstven, kompleksen in netransparenten (Stanovnik 2007b, 4–7).

»V splošnem je treba preseči starostno-zaposlitveni paradoks, ko se ob čedalje daljšem življenju vse bolj krajša delovno življenje. Hkrati pa se aktivni del populacije stara in krči, pa še ta se je do nedavnega množično (pre)zgodaj upokojevala.« (Dimovski in Žnidaršič 2007, 17)

Starajoča se družba si ne more in ne sme privoščiti, da bi bil tako velik

del njenega prebivalstva, ki ga bodo v bodočnosti predstavljali stari ljudje, le pasiven spremljevalec dogajanj, zato je treba z različnimi ukrepi strategije kakovostne starosti narediti starost manj neprijazno za starejše in manj obremenjujočo za tiste, ki bodo zanje skrbeli (Penger in Dimovski 2007, 42).

V preteklem stoletju se je življenjska doba podaljševala oziroma se podaljšuje pospešeno. Obstoječ pokojninski sistem je deloval brezhibno, dokler je bilo število aktivnih, zaposlenih, nekajkrat večje od števila upokojencev. Temu sistemu pa grozi, da se bo zrušil, ko se bodo porušila razmerja, na katerih temelji. Prav to grozi Sloveniji, kot tudi marsikateri drugi državi, z upokojitvijo baby-boom generacije. Poleg tega je slika pokojninskih sistemov v prihodnosti problematična tudi zaradi nekritičnega vgrajevanja novih in novih pravic v času razcveta po drugi svetovni vojni. Posledično so stroški javnih pokojninskih sistemov mnogo višji, kot bi bili, če bi ostali samo pri pokojninah.

Javni sistem pokojninskega zavarovanja deluje na sprotnem financiranju. Zasnovan je v razmerah, ki so bile bistveno drugačne od današnjih. Meja za upokojitev v Sloveniji je danes pri slabih 58 letih. V povprečju pa slovenski upokojenci prejemajo pokojnino 18 let. Če bi pri današnjem povprečnem staranju sledili Bismarcku, bi določili upokojitveno starost nekje med 90 in 100 leti ali celo malo višje. Večina bi torej morala delati do smrti (Bešter 2008, 4–6).

Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj opozarja na izzive spremenjavanja prebivalstvene sestave, nizke stopnje rodnosti in vse bolj dolgožive družbe. Prav tako opozarja, da sedanji model medgeneracijske solidarnosti vse bolj obremenjuje aktivno prebivalstvo. V okviru gospodarskih in socialnih reform želi ustvariti okolje, v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa uživali potrebno raven socialne zaščite in varnosti, želi tudi spodbujati vseživljenjsko učenje in usposabljanje ter s tem izboljšati možnosti posameznikov na trgu dela. Med drugim ima namen spodbuditi vključenost starejših delovno sposobnih ljudi v oblike dela, za katere se plačujejo prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Spodbuditi njihovo daljše ostajanje v delovni aktivnosti in destimulirati zgodnje upokojevanje. Omogočiti zavarovanje in pridobivanje pravic iz sistema pokojninskega zavarovanja tudi tistim, ki opravljajo priložnostna in začasna dela. Želi zagotoviti ustrezno kombinacijo socialne sprejemljivosti in ekonomske zdržnosti v obveznem pokojninskem zavarovanju (Šušteršič, Damijan in Zajec Herceg 2006, 22–128).

V svojem članku tudi Marjan Senjur opozarja na neugodna demografska gibanja, upadanje rodnosti in podaljševanje dolgoživosti prebivalstva. Kot mnogi drugi avtorji se ukvarja s posledicami upokojevanja »baby boom« generacije. Ključen problem po njegovem mnenju je upadanje rodnosti, obstoječi pokojninski sistem PAYG sloni na piramidni strukturi prebivalstva, ki predstavlja naraščajoče prebivalstvo, poslabšanje starostne strukture pa ima za posledico spodjedanje starostne piramide (Senjur 2007, 1–6).

Sambt in Čok (2008 103–109) sta izdelala projekcije predvidnega prihodnjega pritiska spremenjene starostne strukture prebivalstva Slovenije na javnofinančni pokojninski sistem in učinke blažitve na njegove kohorte.

Projekcije nakazujejo možnost, da bi zaradi demografskih razlogov v prihodnje prišlo do stagnacije zaposlenosti ali celo do upadanja zaposlenosti. Upadanje zaposlenosti znižuje potencialno rast gospodarstva, kar omejuje gospodarsko podlago za zasebni in družbeni standard v Sloveniji (Senjur 2007, 2).

Slovenija si mora prizadevati, da bo ohranila pozitivno rast zaposlenih. Sestavni del takih prizadevanj bo večanje stopnje zaposlenosti, posebno mladih in starejših (Senjur, Jurgetz in Boscarol 2007, 4).

»Da bi nadomestila predvideni upad delovno sposobnega prebivalstva, EU zagovarja večje zaposlovanje, zlasti žensk in starejših delavcev, spodbuja vlaganje v človeški kapital in dvigovanje ravni proizvodnje z gospodarskimi reformami, raziskavami in inovacijami. Vendar je potreben dodaten trud v poklicnem vključevanju mladih in spremljanju njihovih poklicnih poti, ki so postale »nelinearne«, ko menjajo zaposlitev, študij, brezposelnost, prekvalifikacija ali širjenje usposobljenosti.« (Evropska komisija 2005, 8)

Glede zaposlovanja starejših je zaskrbljujoča ugotovitev raziskave *Odnos podjetij do starejših zaposlenih*, da si kar 71 odstotkov slovenskih podjetij ne prizadeva zadržati starejših zaposlenih, kar pomeni, da ne izvajajo nobenih ukrepov za ta namen na področjih, kot so prilagoditve delovnih mest, organizacija dela, zdravstvena preventiva in podobno (Dimovski et al. 2008, 3).

3.2 Predlogi za izboljšanje pokojninskega sistema v Sloveniji

Številni strokovnjaki, ki se ukvarjajo s problematiko pokojninskega sistema v Sloveniji, predlagajo več rešitev za izboljšanje pokojninskega sistema.

Alfio Cerami ob proučitvi našega pokojninskega sistema predlaga bolj racionalno in učinkovito uporabo prispevkov iz naslova pokojninsko invalidskih dajatev. Meni tudi, da bi morale države svojim državljanom zagotoviti, da bi lahko vnaprej vedeli kakšna bo njihova pokojnina v prihodnosti (Cerami 2005, 84–87).

Senjur navaja, da obstaja več možnosti za prilagoditev pokojninskega sistema, ki bo odgovarjal na zmanjšanje rodnosti in staranje prebivalstva. Predlaga rešitve v možnih štirih smereh:

- večanje razmerja med zaposlenimi in upokojenci,
- znižanje povprečne pokojnine glede na povprečno plačo,
- povečanje prispevkov za pokojnino in
- povečanje prihrankov za starost.

Višanje razmerja med zaposlenimi in upokojenci je mogoče zviševati tako v števcu (zaposleni), kot tudi v imenovalcu (upokojenci). Zato bo treba sprejemati ukrepe za zviševanje zaposlenosti in ukrepe za upočasnjevanje upokojevanja. Da bi se izognili javnofinančnim težavam bi se morala zvišati stopnja zaposlenih (mladih in starih), in zvišati povprečna starosti ob upokojitvi. Razmerja med povprečno plačo in povprečno pokojnino ni mogoče zniževati preveč – tu Slovenija nima več veliko manevrskega prostora. Višine prispevka za pokojninsko in invalidsko zavarovaje iz plač ni mogoče zviševati zaradi obremenitve stroškov dela. Večanje davkov za napajanje pokojnin je v načelu mogoče, vendar se tu postavlja vprašanje javno finančne vzdržnosti. Fizične in umske sposobnosti starejših ljudi se izboljšujejo, pa tudi delovni proces je fizično manj zahteven, kar omogoča, da starejši ljudje lahko dalj časa delajo (Senjur 2007, 1–6).

Potrebno bi bilo zagotoviti večjo prožnost trga dela, povečati zaposljivost tudi tistih potencialnih delavcev, ki niso v idealni starosti in nimajo idealnih delovnih sposobnosti.

Uvesti bi bilo treba nove, bolj fleksibilne oblike dela, temu pa prilagoditi tudi sistem socialne varnosti. Spodbujati bi bilo treba dodatna pokojninska zavarovanja in varčevanje za starost ter zagotoviti večjo preglednost obveznega pokojninskega zavarovanja, da bi se lahko ljudje odločali o izbirah v zvezi s svojo pokojnino (Senjur, Jurgetz in Boscarol 2007, 4).

V analizi prihodnjih trendov slovenskega pokojninskega sistema avtorji vidijo rešitve za pravočasno preprečitev porasta dodatnega primanjkljaja v pokojninski blagajni (Majcen et al. 2005, 68–69):

- v dodatnem zniževanju indeksacije rasti pokojnin z uporabo v praksi že uveljavljene švicarske formule.¹
- v dvigu starosti zavarovanca ob upokojitvi in
- v dodatnem znižanju razlike med minimalno in maksimalno pokojninsko osnovo.

V okviru ekonomsko-političnih predlogov za posodobitev pokojninskega zavarovanja avtorji raziskave *Posodobitev socialnega zavarovanja in izboljšanje zaposljivosti starejših* predlagajo poleg učinkovitega podaljševanja delovne aktivnosti tudi prilagoditev določenih parametrov prvega pokojninskega stebra v smeri zagotavljanja njegove vzdržnosti, vpeljavo drugega obveznega naložbenega pokojninskega stebra in (potencialno) vpeljavo osnovnega stebra pokojninskega zavarovanja. V prilogi raziskave avtorji podrobno predstavijo idejo o posebni obliki pokojninskega sistema, ki so jo med drugim razvili Holzmann in Palmer, Börsch-Supan, Barr in ostali. To je ideja o nefinančnem sistemu opredeljenih prispevkov (Non-Financial / Notional Defined Contribution). Ta oblika pokojninskega sistema se bistveno ne bi razlikovala od tradicionalnega sistema in bi jo lahko uporabili kot nadgradnjo obstoječega sistema tako, da bi lahko zagotovili pravičnost, transparentnost in fleksibilnost, ki bi omogočila dolgoročno vzdržnost pokojninskega sistema. Ta sistem po eni strani ohranja dokladno naravo sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (zbrani prispevki zavarovancev se tekoče porabljajo za financiranje obveznosti do upokojencev), po drugi strani pa upošteva določene makroekonomske parametre, ki jih dosedanji tradicionalni sistem ne upošteva. Prispevki zavarovancev naj bi se pripisovali na njihov fiktivni individualni račun, ki bi se obrestoval z določeno stopnjo donosnosti, naložbena vrednost na fiktivnem računu bi bila le pojmovna, nominalna, fiktivna. Sredstva naj bi se »obrestovala« po stopnji, ki je odvisna od tekočih makroekonomskih parametrov. Višina sredstev na individualnem računu bi bila odvisna od vplačil in stopnje donosnosti. To bi omogočilo, da bi zavarovanci vedeli kakšna bo njihova pokojnina v prihodnosti. Sistem bi se lahko aktivno prilagajal demografskim spremembam (Vodopivec, Dolenc in Širok 2008, 25 in 90–93).

Ena izmed možnosti za večjo transparentnost in poenostavitev sistema, ki jo je predvidela že bela knjiga o reformi pokojninskega sistema

1. V Švici se pokojnine usklajujejo na podlagi polovične rasti plač in inflacije, kar pomeni nižjo rast pokojnin in zmanjšanje prihodnjih finančnih bremen.

iz leta 1997, je tudi uvedba točkovnega sistema v sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Točkovni sistem bi omogočil prožnejše in preglednejše usklajevanje pokojnin. Ta sistem je dr. Tine Stanovnik podrobneje predstavil v svoji raziskavi, kjer je primerjal točkovne sisteme Nemčije, Romunije, Litve, Estonije in Slovaške (Stanovnik 2007b).

Kajzer meni, da ima Slovenija rezerve za povečanje delovne aktivnosti predvsem pri mladih in starejših. Predlaga naslednje možnosti (Kajzer 2007, 2–3):

- povezovanje izobraževalnih institucij in podjetij in s tem večji vpliv podjetij na vsebino izobraževalnih programov;
- povračilo prispevkov za socialno varnost delodajalcem, ki zaposlijo mlado osebo, kar bi prispevalo k zmanjšanju brezposelnosti pri mladih;
- v drugačni ureditvi študentskega dela, po vzoru Nemčije (plačevanje znižanih prispevkov za socialno varnost);
- v uvajanju politike aktivnega staranja po vzoru Finske, ki temelji na treh stebrih: zdravje, vključenost in varnost. Po eni strani gre za zmanjšanje možnosti predčasnega upokojevanja, po drugi strani pa se odpirajo možnosti fleksibilnega upokojevanja glede na možnosti kombiniranja upokojitve z zmanjšanim obsegom delovne aktivnosti in povečanje spodbud za kasnejše upokojevanje.

Večina predlogov za vzpostavitev dolgoročno vzdržnega pokojninskega sistema se med drugim nanaša tudi na podaljšanje delovne aktivnosti ljudi.

Iz tega sledi, da je delati dlje nuja. Toda podaljševanje delovne aktivnosti starejših je problematika, ki zadeva tako zaposlene, ki ne želijo delati dlje, kot tudi delodajalce, ki niso ravno zagreti za zaposlovanje starejših delavcev. Za podaljšanje delovne aktivnosti starejših bo treba najti motivacijske dejavnike tako za zaposlene, kot tudi delodajalce, ki bodo vzpodbudili zaposlovanje starejših (Vodopivec in Dolenc 2008, 1).

Ob tem bo med drugim treba zagotoviti, da bo starejša delovna sila boljše izobražena in bo tudi njihovo zdravstveno stanje boljše (Keese et al. 2005, 47–48).

Slovenija si je tako v okviru strategije varstva starejših do leta 2010 zastavila tudi naslednje cilje (Vlada Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a):

- Ustvarjanje pogojev za aktivno vključevanje tretje generacije v proces dela in zaposlovanja.
- Zagotovitev sistema socialno primernih in finančno vzdržnih pokojnin.
- Zagotovitev programov za preventivno krepitev zdravja starejših ljudi, za njihovo zdravljenje in za stabilnost sistema zdravstvenega zavarovanja.
- Izvedba priprave na kakovostno staranje in sožitje z mlajšo generacijo ter ustvarjanje pogojev vseživljenjskega učenja in izobraževanja za starejše.

Strateški svet za gospodarski razvoj ugotavlja, da pokojninski sistem javnega pokojninskega zavarovanja ne bo mogel zagotoviti zadovoljivih pokojnin za vse upokojence, posebno ne za tiste z nadpovprečnimi tekočimi dohodki (plačami), zato meni, da bi bilo treba spodbujati prostovoljno varčevanje za starost in prostovoljno in dopolnilno pokojninsko zavarovanje (Senjur 2007).

4 Empirična analiza

4.1 Metodologija raziskave

Metoda raziskovanja temelji na proučevanju preteklih podatkov o prihodkih in odhodkih pokojninske blagajne in drugih vplivnih dejavnikov, ki predstavljajo osnovo za oblikovanje modela vzvodov, ki vplivajo na pokojninsko blagajno. Zato najprej izvedemo analizo časovnih vrst obravnavanih spremenljivk. V nadaljevanju je v okviru analitične analize izvedeno modeliranje prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne. Pridobljeni podatki so obdelani z regresijsko analizo, s pomočjo katere je bil analiziran odnos med izbrano proučevano spremenljivko in eno ali več neodvisnimi pojasnjevalnimi spremenljivkami, kar je omogočilo preizkušanje hipotez. V okviru regresijske analize je najprej delno ponovljena raziskava in uporabljen model, ki ga je v svoji raziskavi o makroekonomskih učinkih pokojninske reforme v Sloveniji na osnovi podatkov za leta 1992 do 1998 uporabil Inštitut za ekonomska raziskovanja (Simončič in Kuzmin 1999). Omenjena raziskava je bila razširjena na obdobje od leta 1991 do 2007. V nadaljevanju je bila izvedena raziskava z uporabo novega alternativnega modela, v katerem smo želeli podrobneje definirati vplivne dejavnike na prihodke iz naslova prispevkov in odhodke iz naslova pokojninsko invalidskih dajatev pokojninske blagajne. Uporabljene analitične metode v tej raziskavi so ključne za ugotovitev vzvodov za uravnavanje prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne na makroekonomskem nivoju.

Analiza predstavlja enega izmed možnih temeljev za oblikovanje predlogov za reševanje problematike v bodoče.

Vsi finančni podatki za leta od 1991 do 2006, zbrani za namene raziskave, so bili izkazani v slovenskih tolarjih (SIT), z izjemo leta 2007. V raziskavi smo vse podatke pretvorili v evre, pri čemer je bil upoštevan fiksni tečaj $1 \text{ EUR} = 239,64$.¹

1. Po priporočeni metodologiji statističnih časovnih vrst ob uvedbi evra, ki sta jo pripravila Banka Slovenije in Statistični urad RS, je bil uporabljen preračun »2007 SIT evro«, saj v tem primeru indeksi in stopnje ostanejo nespremenjeni.

4.1.1 *Potek raziskave*

Večino podatkov, ki so zbrani za namen raziskave je sekundarnih, nekaj pa je primarne narave.

Podatki, ki so podlaga za raziskavo, so bili zbrani iz letnih poročil Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije za obdobje sedemnajstih let in z zbiranjem podatkov iz arhiva Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Sekundarni vir podatkov predstavljajo tudi objavljena literatura in raziskave, ki obravnavajo temo in problematiko pokojninskih sistemov, in statistične publikacije. Del podatkov je zbranih na podlagi obdelave baze podatkov v matični evidenci zavarovancev, ki jo vodi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Zbrane podatke o prihodkih in odhodkih ZPIZ ter o obračunih tekočih obveznosti Republike Slovenije za obdobje od leta 1991 do leta 2007 je bilo treba poenotiti in združiti v primerljive skupine ter jih pripraviti za nadaljnjo obdelavo v programu SPSS. Kot že omenjeno, so bili vsi podatki, razen za leto 2007, izraženi v slovenskih tolarjih. Te smo za namene analize pretvorili v evre po paritetnem menjalnem tečaju. Za izločitev vpliva inflacije – oziroma vpliva sprememb ravni cen, so bili vsi vrednostno izraženi podatki spremenjeni v stalne vrednosti, ki imajo osnovo v letu 1991. Poleg navedenih podatkov je bilo za izbrano obdobje treba pridobiti tudi nekatere izbrane demografske podatke. V raziskavo so bili vključeni tudi nekateri podatki, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije zbira in obdeluje v okviru svoje statistične službe. V okviru matične evidence zavarovancev, ki jo vodi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije je bila za namene naše raziskave izvedena obdelava podatkov zavarovancev. Iz celotne mase zavarovancev so bili za obravnavano obdobje po letih in datumih rojstva izločeni podatki o zavarovancih, ki so se v obravnavani časovni vrsti prvič vključili v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Rezultat obdelave je bil podatek o številu zavarovancev v posameznem letu, ki so v obravnavanem obdobju prvič vstopili v zavarovanje. Izračunana je bila tudi povprečna starost teh zavarovancev za posamezno leto.

V raziskavi smo najprej izvedli analizo na podlagi modela, ki ga je v svoji raziskavi o makroekonomskih učinkih pokojninske reforme v Sloveniji razvil Inštitut za ekonomska raziskovanja (Simončič in Kuzmin 1999). V tej raziskavi je bila izvedena analiza prihodkov Zavoda za

pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije s pomočjo regresijske analize za obdobje od leta 1992 do 1998. V omenjeni raziskavi so bile vrednosti izražene v tekočih cenah. V regresijsko analizo pa je bil vključen le delež prihodkov iz naslova prispevkov v celotnih prihodkih pokojninske blagajne in le zaposleni del aktivnega dela prebivalstva. V tej raziskavi je obdobje raziskovanja razširjeno od sedem na sedemnajst let. V nadaljevanju raziskave je omenjeni model nadgrajen z alternativnim modelom. Novi model obravnava vse temeljne prihodke, kot tudi vse temeljne odhodke pokojninske blagajne, pri tem pa se uporabljajo vrednosti, izražene v stalnih cenah. V raziskavo so vključene vse osebe, ki so vključene v pokojninsko in invalidsko zavarovanje, in ne le osebe, ki so zaposlene.

Alternativni ekonometrični model je zasnovan tako, da so se v raziskavo vključili le bistveni dejavniki, ki vplivajo na višino temeljnih prihodkov oziroma temeljnih odhodkov pokojninske blagajne.

4.1.2 Metode obdelave podatkov

Prihodke v raziskavi smo združili v skupine po vsebini. Da bi ugotovili dejansko višino prihodkov iz naslova prispevkov, je bilo treba določene podatke, ki se nanašajo na prispevke, prerazporediti.

Da bi ugotovili dejansko višino izplačanih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, smo v raziskavi odhodke iz naslova dajatev, ki so izkazane v letnih poročilih, zmanjšali za tiste dajatve, ki jih na podlagi več zakonov Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije povrne Republika Slovenija v okviru Obveznosti Republike. Zaradi obsega dela, ki bi bil potreben, če bi želeli iz posameznih vrst odhodkov izločiti tiste dajatve, ki ne izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, smo si pomagali z obračuni obveznosti Republike Slovenije za vsako leto posebej. Pri tem je bilo treba ugotoviti, kolikšen del obveznosti Republike Slovenije se nanaša le na dajatve iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja in kolikšen del na stroške obveznega zdravstvenega zavarovanja. Od končne vrednosti obračuna obveznosti RS za posamezno leto je bilo tako treba izločiti stroške izvajanja zavarovanja in prispevke PIZ, ki se po posebnih zakonih štejejo za plačane kljub temu, da niso bili plačani in ki so vključeni v obračun.

V raziskavi smo raziskali tudi, kolikšni so stroški izvajanja zavarovanja, kar je po svoji vsebini širši pojem, kot odhodki za delo službe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, zato je bilo

izvedeno tudi združevanje stroškov, ki se nanašajo na delo službe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in nekaterih stroškov, ki jih omenjeni zavod izkazuje med drugimi odhodki.

4.1.3 Predvidene predpostavke in omejitve

Predpostavljamo, da bodo v raziskavo vključeni vsi bistveni dejavniki, ki vplivajo na višino temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov pokojninske blagajne.

V raziskavi se soočamo tudi z nekaterimi omejitvami. Časovna vrsta, ki jo bomo uporabili, je za potrebe proučevanja odvisnosti med podatki v okviru regresijske analize zelo kratka, vendar zaradi sprememb, ki so pretežno posledica razpada Jugoslavije, ni bilo mogoče zbrati primerljivih podatkov za daljše časovno obdobje.

Pri več skupinah zbranih podatkov je tekom obdobja, ki je predmet raziskave, prišlo do spremembe metodologije zbiranja oziroma izkazovanja podatkov, kar bi lahko vplivalo na rezultate raziskave.

Pokojninski sistemi so unikatni, kar velja tudi za slovenski pokojninski sistem. Posledica navedenega je, da ugotovitev oziroma rezultatov raziskave ni mogoče neposredno prenesti in uporabiti za neposredno razumevanje in reševanje problemov v pokojninskih sistemih drugih držav, zato rezultatov ne bo mogoče posploševati na mednarodni nivo.

4.2 Analiza časovnih vrst prihodkov, odhodkov in dejavnikov, ki vplivajo na slovensko pokojninsko blagajno

4.2.1 Prihodki pokojninske blagajne

Prvi odstavek 204. člena ZPIZ-1 navaja prihodke obveznega zavarovanja iz naslova prispevkov, in sicer:

- zavarovancev za pokojninsko zavarovanje,
- delodajalcev za pokojninsko zavarovanje,
- zavarovancev za invalidsko zavarovanje,
- delodajalcev za invalidsko zavarovanje,
- delodajalcev za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni,
- delodajalcev za zavarovalno dobo s povečanjem za zavarovance iz četrtega odstavka 430. člena tega zakona,
- za posebne primere zavarovanja,
- za dokup pokojninske dobe.

Tretji odstavek istega člena pa navaja, da se obvezno zavarovanje financira tudi iz državnega proračuna.

Prihodki v raziskavi so združeni v skupine po vsebini. Vrednosti posamezne skupine se v nekaterih primerih razlikujejo od vrednosti, ki so izkazane v letnih poročilih o poslovanju Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Vzrok za razlike je izkazovanje prihodkov iz naslova prispevkov v letnih poročilih pod različnimi vrstami prihodkov, kar pa po našem mnenju ne daje prave slike o dejanski višini plačanih prihodkov iz naslova prispevkov. Iz 204. člena namreč lahko razberemo, da se med prihodke iz naslova prispevkov štejejo vsi prihodki tudi tisti, ki jih ZPIZ v svojih izkazih izkazuje pod drugimi vrstami prihodkov. V raziskavi so tako vsi prihodki iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje izkazani pod prihodki iz naslova prispevkov, ne glede na to ali so bili plačani na vplačilne račune ali na podračun Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

a) Prihodki iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

V Letnem poročilu o poslovanju Zavoda je navedeno, da je višina prihodkov iz naslova prispevkov odvisna od višine izplačanih plač oziroma od višine zavarovalnih osnov, števila zavarovancev in višine prispevne stopnje. Na njihovo višino vplivajo tudi izterjava neplačanih prispevkov in višina plačanih zamudnih obresti iz naslova prispevkov (ZPIZ 2008, 60).

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v izkazu prihodkov in odhodkov med prihodki iz naslova prispevkov za socialno varnost izkazuje, kot že omenjeno, le tiste prispevke, ki so bili vplačani na vplačilne račune. Ti prispevki so:

1. Prispevki zaposlenih:
 - pri pravnih osebah,
 - pri fizičnih osebah.
2. Prispevki delodajalcev:
 - za zaposlene pri pravnih osebah,
 - pri fizičnih osebah, ki opravljajo dejavnost,
 - za zaposlene pri lastnikih kmetijskih zemljišč,
 - za učence v učnem razmerju,
 - za zavarovalno dobo s povečanjem, za zaposlene pri pravnih osebah,

- pavšalni prispevki za posebne primere zavarovanja,
 - od oseb zaposlenih pri tujem delodajalcu.
3. Prispevki samozaposlenih:
- od fizičnih oseb, ki opravljajo dejavnost od zavarovalne osnove,
 - od fizičnih oseb, ki opravljajo dejavnost iz zavarovalne osnove,
 - lastnikov kmetijskih zemljišč,
 - za zavarovalno dobo s povečanjem od oseb, ki opravljajo dejavnost.
4. Ostali prispevki za socialno varnost, ki zajemajo:
- obresti iz naslova prispevkov,
 - pozneje plačane odložene prispevke za socialno varnost,
 - prispevek delojemalca od nadomestil za porodniški dopust, ki ga plačuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve,
 - prispevek zavarovanca od nadomestil zaradi bolezenske odsotnosti nad 30 dni, ki ga plačuje Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije,
 - prispevek zavarovanca od nadomestil za čas brezposelnosti, ki ga plačuje Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.
5. Med drugimi nedavčnimi prihodki so izkazani:
- dodatne prostovoljne prispevke za socialno varnost;
 - dokup pokojninske dobe – oseb, ki samostojno opravljajo dejavnost;
 - dokup pokojninske dobe – oseb, ki so opravljale kmetijsko dejavnost;
 - dokup pokojninske dobe – za presežne delavce;
 - dokup pokojninske dobe – za čas rednega šolanja na višji ali visoki šoli;
 - dokup pokojninske dobe – za čas služenja vojaškega roka;
 - dokup pokojninske dobe – za zvišanje starostne pokojnine;
 - dokup pokojninske dobe – za čas brezposelnosti;
 - dokup pokojninske dobe – za čas nege in varstva otroka;
 - dokup pokojninske dobe – v državi, s katero ni sklenjena konvencija;
 - prispevek zavarovancev prostovoljnega zavarovanja.

»Dokup pokojninske dobe omogoča zavarovancem in drugim upravičencem, da si s plačilom prispevkov dokupijo bodisi določena obdobja v primeru posebnih statusov, ko niso bili zavarovani, manjkajočo dobo za izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do pokojnine ali pa si s tem zagotovijo višji nivo pokojnine.« (Priatelj 2000, 311) Gre za plačilo prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za nazaj, ki je določenim zavarovancem (oziroma včasih tudi njihovim delodajalcem) omogočeno, če so za to izpolnjeni pogoji.

»Možnost prostovoljne vključitve v zavarovanje omogoča državljanom Slovenije, starim najmanj 15 let, da se pod določenimi pogoji in v določenih primerih, zavarujejo takrat, ko sicer niso izpolnjeni pogoji za njihovo obvezno zavarovanje. Tujci se lahko prostovoljno vključijo v zavarovanje le, če tako določa mednarodni sporazum.« (Priatelj 2000, 148)

V ZPIZ-1 je v 34. členu določeno, da se lahko prostovoljno vključijo v obvezno zavarovanje osebe v času, ko so na neplačanem dopustu, ko traja suspenz pogodbe o zaposlitvi, ko so na dodiplomskem oziroma podiplomskem študiju, ko služijo vojaški rok oziroma opravljajo naloge nadomestne civilne službe ali se usposabljaajo za rezervni sestav policije, skrbijo za otroka mlajšega od sedem let ali invalidno osebo, opravljajo samostojno kmetijsko dejavnost, so kot brezposelni vpisani v evidence Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, bivajo v tujini kot zakonci (ali zunajzakonski partnerji) partnerji zavarovancev, poslanih na delo ali usposabljanje v tujino, so kot invalidi v varstvenih delavnicah, osebe na strokovnem izpopolnjevanju ali specializaciji po prenehanju obveznega zavarovanja in zaposleni s krajšim delovnim časom od polnega, vendar le za razliko do polnega.

»Zavarovanci, ki se prostovoljno vključijo v zavarovanje, plačujejo prispevke po zavarovalnih osnovah iz 207., 209. in 210. člena zakona. Za zavarovance iz 11. alineje 34. člena zakona plačuje prispevek delodajalca Zavod za zaposlovanje.« (Priatelj 2000, 150)

Med transfernimi prihodki so izkazani:

- prispevek delodajalca od nadomestil za porodniški dopust, ki ga plačuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve,
- prispevek delodajalca od nadomestil zaradi bolezenske odsotnosti nad 30 dni, ki ga plačuje ZZZS,
- prispevek delodajalca od nadomestil za čas brezposelnosti, ki ga plačuje Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje.

b) Prihodki iz naslova tekočih obveznosti države in prihodki iz naslova povračil države iz preteklih let po zakonu

Prihodki iz naslova tekočih obveznosti države so določeni v 232. členu ZPIZ-1, kjer je določeno, da se med prihodke iz naslova tekočih obveznosti štejejo nakazana sredstva iz državnega proračuna Republike Slovenije, za izplačevanje posebnih pravic po Zakonu o poračunavanju finančnih obveznostih Republike Slovenije iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, v skladu z navedenim zakonom, namesto države izvaja izplačila posebnih pravic določenim upravičencem. Ta sredstva država nakazuje Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije praviloma v dvanajstih od višine sprejetega finančnega načrta tega zavoda (ZPIZ 2008, 50).

Iz Poslovnega poročila Zavoda za leto 1996 izhaja, da so vračila iz preteklih let po Zakonu o poračunavanju obveznosti Republike Slovenije do Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije dolg, ki se nanaša na neporavnane obveznosti Republike Slovenije iz obdobja od leta 1990 do leta 1993. To so bile neporavnane obveznosti za določene skupine zavarovancev (udeleženci NOB, delavci organov za Notranje zadeve, vojaški zavezanci itd.), ki so na podlagi posebnih predpisov pridobili pravice iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja pod ugodnejšimi pogoji kot ostali zavarovanci. Pred osamosvojitvijo je večino teh obveznosti poravnavala država Jugoslavija, potem pa je, v skladu s 170. členom takrat veljavnega Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, sredstva zagotavljala Republika Slovenija iz proračuna (ZPIZ 1996, 44).

Iz zapisanega je razvidno, da gre v obeh primerih za izplačilo tekočih obveznosti države. Prihodki iz naslova tekočih obveznosti države spadajo med transferne prihodke.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije med transfernimi prihodki izkazuje tudi prihodke iz naslova plačil prispevkov, ki jih plačuje:

- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve iz naslova prispevka delodajalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za upravičence do nadomestil za starševski dopust;
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje iz naslova prispevkov delodajalca PIZ od nadomestil za brezposelne osebe;
- Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, ki je plačnik prispev-

kov delodajalca PIZ od nadomestil plač zaradi bolezenske odsotnosti nad 30 dni;

- državni proračun za dokup pokojninske dobe za delavce, ki delajo z azbestom.

Ti prihodki po svoji vsebini spadajo med prihodke iz naslova prispevkov in so, kot že rečeno, v raziskavi razvrščeni med tovrstne prihodke.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije med transfernimi prihodki izkazuje tudi sredstva, ki jih plačuje Kapitalska družba.

c) Prihodki iz naslova dodatnih obveznosti države

V Letnem poročilu o poslovanju Zavoda je pojasnjeno, da prihodki iz naslova dodatne obveznosti države po 233. členu ZPIZ-1 predstavljajo prihodke, ki jih pokojninski blagajni zagotavlja državni proračun, ker prihodki od prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaradi znižane prispevne stopnje delodajalcev ne zadoščajo za pokritje vseh odhodkov (ZPIZ 2008,50).

č) Prihodki iz naslova prejetih sredstev državnih skladov za tekočo porabo – Kapitalski sklad

Kot že omenjeno, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije med transfernimi prihodki izkazuje tudi sredstva, ki jih plačuje Kapitalska družba na podlagi sklepa Vlade Republike Slovenije, in so v celoti namenjena za pokrivanje negativne razlike med prihodki in odhodki. Prihodki iz tega naslova so v tej raziskavi izkazani ločeno.

d) Drugi prihodki

Drugi prihodki vključujejo del prihodkov, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazuje med nedavčnimi prihodki. Iz nedavčnih prihodkov Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije so v tej raziskavi izločeni prihodki iz naslova plačil prispevkov za dokup pokojninske dobe in prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zavarovancev prostovoljnega zavarovanja, ki po svoji vsebini predstavljajo plačilo prispevkov. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije tu izkazuje tudi del tistih prihodkov iz naslova prispevkov, ki se ne vplačujejo na vplačilne račune, temveč direktno na transakcijski račun zavoda, kar pa po našem mnenju, kot že omenjeno, ne bi smel biti razlog za vsebinsko ločevanje in izkazovanje v drugi skupini prihodkov.

Med drugimi prihodki so v tej raziskavi izkazani le prihodki od obresti, prihodki od prodaje osnovnih sredstev, blaga, storitev in nematerialnega premoženja ter drugi nedavčni prihodki. Drugi prihodki vključujejo tudi prejeta vračila danih posojil in prodaja kapitalskih deležev.

Analiza prihodkov pokojninske blagajne

V letnih poročilih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije se med prihodki iz naslova prispevkov izkazujejo le prispevki, ki so vplačani na vplačilne račune. Ostali prihodki iz naslova prispevkov se izkazujejo v sklopu drugih vrst prihodkov.

Preglednica 4.1² kaže odstopanja med izkazanimi prihodki v letnih poročilih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in dejansko vplačanimi prihodki iz naslova prispevkov. V stolpcih pod naslovom Plačani prispevki na vplačilne račune so izkazane realne vrednosti prispevkov in deleži le-teh med celotnimi prihodki, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije med prispevki izkazuje v letnih poročilih. V drugem sklopu stolpcev pod naslovom Plačani prispevki za dokup pokojninske dobe in plačila prispevkov prek transfera države so izkazane realne vrednosti in deleži le-teh med vsemi prihodki, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letnih poročilih ne izkazuje med prihodki iz naslova prispevkov. V tretjem sklopu stolpcev pod naslovom Skupaj vplačani prispevki so prikazane skupne vrednosti prispevkov in njihovi deleži iz prvih dveh sklopov.

Razlika med izkazanimi deleži prispevkov v letnih poročilih in dejansko vplačanimi prihodki iz naslova prispevkov je bila najvišja v letih 1991 in 1992 in se je gibala nad dobrimi 5 odstotki. V letu 1993 je znašala 2,07 odstotka, v letih od 1994 do 1996 okrog pol odstotka, v letih 1998 in 2000 pa okoli 1,00 odstotka. Najnižje odstopanje je bilo zabeleženo v letu 1999, ko je znašalo le 0,29 odstotka. V zadnjih letih je se razlika med izkazanimi in dejansko vplačanimi prispevki gibala okoli 1,3 odstotka z izjemama v letih 2003 in 2004, ko se je vrednost gibala okoli 1,4 odstotka.

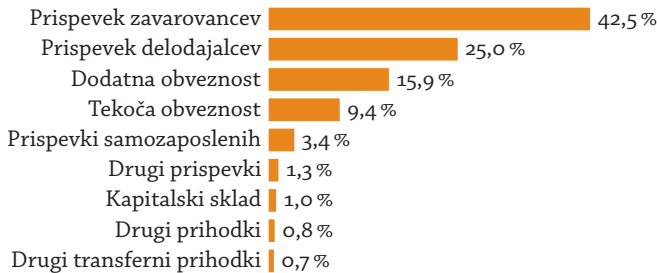
Podrobnejši prikaz razlik za leto 2007 je razviden iz slik 4.1 in 4.2. V sliki 4.1 smo prikazali delež vplačanih prispevkov v skupni višini 72,2 odstotka med vsemi prihodki. Višino prispevkov smo dobili tako, da smo

2. Vse preglednice in grafi v monografiji so izdelani na podlagi podatkov, pridobljenih od Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Statističnega urada Republike Slovenije.

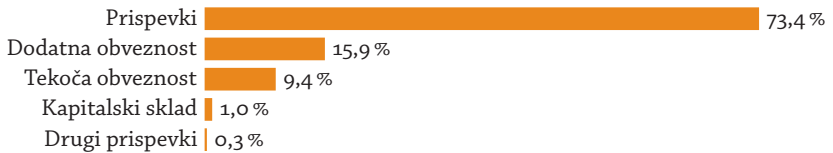
PREGLEDNICA 4.1 Prihodki iz naslova prispevkov in njihovi deleži v celotnih prihodkih

Leto	(1)		(2)		(3)		(4)	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
1991	172.719.672	92,00	10.931.345	5,82	183.651.018	97,83	187.732.036	97,83
1992	270.343.479	89,05	16.755.509	5,52	287.098.988	94,57	303.584.379	94,57
1993	347.235.395	92,95	7.715.274	2,07	354.950.669	95,01	373.589.616	95,01
1994	363.839.717	91,42	2.113.548	0,53	365.953.265	91,95	398.005.354	91,95
1995	398.605.969	90,51	1.843.301	0,42	400.449.270	90,93	440.404.805	90,93
1996	361.750.115	75,95	2.345.256	0,49	364.095.371	76,44	476.290.967	76,44
1997	344.168.052	71,37	3.237.159	0,67	347.405.211	72,04	482.243.177	72,04
1998	354.736.526	69,87	5.199.903	1,02	359.936.429	70,89	507.705.680	70,89
1999	362.592.374	70,72	1.472.703	0,29	364.065.078	71,01	512.705.983	71,01
2000	366.541.898	69,15	5.356.936	1,01	371.898.834	70,16	530.062.135	70,16
2001	387.343.494	66,61	7.644.480	1,31	394.987.974	67,92	581.518.844	67,92
2002	395.542.252	67,54	7.931.087	1,35	403.473.338	68,89	585.673.254	68,89
2003	409.822.556	68,47	8.347.958	1,39	418.170.515	69,86	598.584.111	69,86
2004	425.390.803	68,99	8.726.501	1,42	434.117.304	70,40	616.611.747	70,40
2005	441.371.380	69,55	8.371.553	1,32	449.742.933	70,87	634.576.410	70,87
2006	455.468.715	70,11	8.760.925	1,35	464.229.640	71,45	649.681.170	71,45
2007	468.397.985	72,19	8.347.748	1,29	476.745.733	73,48	648.832.195	73,48

Naslavi stolpcev: (1) prispevki PIZ vplačani na vplačilne račune, (2) prispevki iz naslova dokupa pokojninske dobe, prispevki za PIZ zavarovancev prostovoljnega zavarovanja in vplačani prispevki za PIZ preko transfera države, (3) vsi prispevki PIZ skupaj, (4) skupaj vsi prihodki; (a) v EUR v stalnih cenah iz leta 1991, (b) delež v celotnih prihodkih v odstotkih.

SLIKA 4.1 Struktura prihodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letu 2007

SLIKA 4.2 Struktura prihodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije glede na vsebino za leto 2007

sešteli vrednosti: prispevek delodajalcev (25,0 odstotka), prispevek zavarovancev (42,5 odstotka), prispevek samozaposlenih (3,4 odstotka) in druge prispevke (1,3 odstotka). V sliki 4.2. znaša delež vseh vplačanih prispevkov 73,4 odstotka. Način izkazovanja prihodkov in vzroki za razlike so bili podrobneje razloženi v poglavju Predstavitev prihodkov pokojninske blagajne pod naslovom Prihodki iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Zaradi spremembe v izkazovanju prispevkov so se spremenili tudi nekateri deleži ostalih kategorij prikazanih prihodkov. V sliki 4.2 so bili drugi transferni prihodki in drugi prihodki iz slike 4.1 zmanjšani za tisti del prihodkov, ki se nanaša na vplačila prispevkov, ostanek pa je bil prikazan skupaj med drugimi prihodki.

Preglednica 4.2 izkazuje realne vrednosti posameznih vrst prihodkov in skupnih prihodkov pokojninske blagajne. Realne vrednosti prihodkov iz naslova plačanih prispevkov in skupnih prihodkov so iz leta v leto konstantno naraščale. Realne vrednosti prihodkov iz naslova tekočih obveznosti izkazujejo izrazitejša nihanja od leta 1991 pa do leta 2001, po tem letu pa se je njihova realna vrednost gibala od 62,6 do 55,7 milijonov evrov. Prihodki iz naslova dodatne obveznosti države so se prvič pojavili v letu 1996, njihova realna vrednost se je gibala od 55,7 milijarde evrov v letu 1996, ko se je prispevna stopnja delodajalcev postopno zni-

ževala, do 117,8 milijarde evrov v letu 2005, ko so ti prihodki v obravnavanem obdobju dosegli najvišjo vrednost. Prvo nakazilo sredstev iz Kapitalskega sklada v pokojninsko blagajno je bilo izvedeno v letu 1999 v višini 219.000 evrov (realna vrednost), najvišje nakazilo iz tega naslova je bilo izvedeno naslednje leto (2000), ko je realna vrednost vplačanih sredstev iz tega naslova znašala 12,2 milijonov evrov, v kasnejših obdobjih se je realna vrednost vplačanih sredstev iz tega naslova gibala med 4,6 in 8 milijonov evrov. Višine realnih vrednosti drugih prihodkov so se precej spreminjale, v zadnjih obdobjih, od leta 2002 do leta 2007, pa so bile njihove vrednosti precej nizke, saj so znašale med 1,1 in 1,8 milijonov evrov.

Iz preglednice 4.2 je razvidno, da je realna vrednost prihodkov iz naslova vplačanih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje od leta 1991 do leta 1995 strmo naraščala, nakar je sledil rahel padec v letih 1996 in 1997, z letom 1998 pa je sledil trend konstantnega naraščanja prihodkov iz naslova vplačanih prispevkov. Iz preglednice je tudi lepo razvidno, da se je po letu 1996 močno povečeval delež prihodkov iz drugih virov, med katerimi so pridobivali na pomembnosti predvsem prihodki iz naslova dodatne obveznosti države. Ta trend lahko pripisujemo predvsem znižanju prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje delodajalcev. Preglednica prikazuje tudi naraščanje prihodkov iz naslova tekočih obveznosti republike v letih od 1993 do 2001, ko so prihodki iz naslova tekočih obveznosti dosegli najvišjo vrednost, sledil je padec in umiritev. Od leta 1999 do 2007 se prihodki iz naslova tekočih obveznosti niso bistveno spreminjali.

Sofinanciranje države je bilo za splošni del obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja uvedeno šele s spremembami zakona iz leta 1996 in s proračunom Republike Slovenije za leto 1996, ob hkratnem zniževanju prispevnih stopenj delodajalcev (Priatelj 2000, 334).

V letnem poročilu o poslovanju Zavoda iz leta 2000 je navedeno, da je Vlada Republike Slovenije dne 11. 11. 1999 sprejela sklep in celovit program za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne ter z njim zadolžila organe Kapitalske družbe, Ministrstva za finance – Davčno upravo Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. S programom Vlade Republike Slovenije je bilo določeno, da mora Kapitalska družba, na podlagi zakonskih določil o namembnosti njene ustanovitve, zagotoviti Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v obdobju 1999–2001 sredstva za pokrivanje

PREGLEDNICA 4.2 Realne vrednosti posameznih vrst prihodkov (v EUR v realnih cenah iz leta 1991)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1991	183.651.018	2.178.773	0	0	1.902.245	187.732.036
1992	287.098.988	166.756	0	0	16.318.635	303.584.379
1993	354.950.669	11.606.313	0	0	7.032.634	373.589.616
1994	365.953.265	24.538.197	0	0	7.513.892	398.005.354
1995	400.449.270	34.984.005	0	0	4.971.531	440.404.805
1996	364.095.371	51.928.799	55.695.895	0	4.570.902	476.290.967
1997	347.405.211	32.038.015	96.990.464	0	5.809.487	482.243.177
1998	359.936.429	34.768.630	109.061.677	0	3.938.944	507.705.680
1999	364.065.078	36.016.915	109.367.027	218.889	3.038.074	512.705.983
2000	371.898.834	39.906.438	101.013.661	12.200.465	5.042.737	530.062.135
2001	394.987.974	75.618.179	82.454.888	7.177.707	21.280.096	581.518.844
2002	403.473.338	61.776.931	111.366.791	7.991.050	1.065.144	585.673.254
2003	418.170.515	61.027.925	113.313.911	4.868.668	1.203.093	598.584.111
2004	434.117.304	61.052.656	115.649.771	4.717.575	1.074.441	616.611.747
2005	449.742.933	61.093.661	117.780.198	4.611.268	1.348.351	634.576.410
2006	464.229.640	62.573.951	114.482.902	6.598.277	1.796.401	649.681.170
2007	476.745.733	61.225.995	102.902.875	6.245.399	1.712.193	648.832.195

Naslavi stolpcev: (1) prispevki, (2) prejeta sredstva iz državnega proračuna – tekoča obveznost, (3) prejeta sredstva iz državnega proračuna – dodatna obveznost, (4) prejeta sredstva iz državnih skladov za tekočo porabo kapitalni sklad, (5) drugi prihodki, (6) vsi prihodki skupaj.

primanjkljaja (ZPIZ 2001, 39–40). Na podlagi sklenjene pogodbe med Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in Kapitalsko družbo je le-ta v letu 2000 prvič nakazala sredstva za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne. Od leta 2000 naprej Kapitalska družba na podlagi sklenjenih sporazumov pokriva del razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne.

V letu 2000 so bila sredstva nakazana za pretekla leta, in sicer za leto 1998, 1999 in za tekoče leto 2000, v decembru 2000 pa tudi sredstva za leto 2001, zato je delež nakazanih prihodkov iz tega naslova med vsemi prihodki znašal kar 2,3 odstotka, v kasnejših obdobjih je delež padel na 0,7 odstotka v letu 2005, kasneje pa se je gibal okrog 1,0 odstotka. (preglednica 4.2, stolpca 3 in 4).

Prihodki iz naslova dodatne obveznosti države so se prvič pojavili v letu 1996. Vzrok za potrebo po vključevanju države v financiranje pokojninske blagajne je bil, kot že večkrat omenjeno, postopno zniževanje prispevne stopnje delodajalcev. Prihodki iz naslova dodatne obveznosti države so se v obravnavanem obdobju gibali med 55,7 milijonov evrov v letu 1996, ko se je prispevna stopnja delodajalcev postopno zniževala, in slabimi 117,8 milijoni evrov v letu 2005, ko je država v pokojninsko blagajno do sedaj vplačala najvišji znesek dodatne obveznosti. Sicer pa so se v obravnavanem obdobju vrednosti dodatne obveznosti najpogosteje gibale med 109 in dobrimi 115 milijoni evrov. Vrednosti so razvidne iz preglednice 4.2.

Gibanje realne vrednosti tekočih obveznosti države je prikazano v preglednici 4.2 (stolpec 2). Tu so prikazana tudi povračila države iz preteklih let po zakonu, saj gre po vsebini za enako zadevo. V letih od 1990 in 1993 država ni sproti poravnala svojih obveznosti iz tega naslova. Dolg za omenjeni leti je bil poravnan nekaj v letu 1995, preostanek pa v letu 1996 – povračila države iz preteklih let po zakonu. Sprotno plačilo tekočih obveznosti je potekalo od leta 1994 dalje. Do leta 2000 so prihodki iz tega naslova zmerno naraščali. Iz preglednice 4.2 je razviden tudi visok porast v letu 2001. Po zakonu se tekoče obveznosti Republike Slovenije v tekočem letu nakazujejo v akontacijah, praviloma v dvanajstih, v okviru višine, ki je bila na podlagi finančnega načrta Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije sprejeta v državnem proračunu. V začetku naslednjega leta se naredi obračun dejanske višine obveznosti, ki je lahko nižji, praviloma pa je višji od plačanih akontacij. Po izdanem obračunu se razlika do dejanske višine izplačanih tekočih obveznosti nakaže oziroma poračuna. V letu 2001 je bilo izvedeno pla-

PREGLEDNICA 4.3 Deleži posameznih vrst prihodkov v vseh prihodkih (v odstotkih)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1991	97,83	1,16	0,00	0,00	1,01	100
1992	94,57	0,05	0,00	0,00	5,38	100
1993	95,01	3,11	0,00	0,00	1,88	100
1994	91,95	6,17	0,00	0,00	1,89	100
1995	90,93	7,94	0,00	0,00	1,13	100
1996	76,44	10,90	11,69	0,00	0,96	100
1997	72,04	6,64	20,11	0,00	1,20	100
1998	70,89	6,85	21,48	0,00	0,78	100
1999	71,01	7,02	21,33	0,04	0,59	100
2000	70,16	7,53	19,06	2,30	0,95	100
2001	67,92	13,00	14,18	1,23	3,66	100
2002	68,89	10,55	19,02	1,36	0,18	100
2003	69,86	10,20	18,93	0,81	0,20	100
2004	70,40	9,90	18,76	0,77	0,17	100
2005	70,87	9,63	18,56	0,73	0,21	100
2006	71,45	9,63	17,62	1,02	0,28	100
2007	73,48	9,44	15,86	0,96	0,26	100

Naslovi stolpcev: (1) prispevki, (2) prejeta sredstva iz državnega proračuna – tekoča obveznost, (3) prejeta sredstva iz državnega proračuna – dodatna obveznost, (4) prejeta sredstva iz državnih skladov za tekočo porabo (kapitalski sklad), (5) drugi prihodki, (6) vsi prihodki skupaj.

čilo obveznosti za preteklo leto, kar je imelo za posledico strm dvig tekočih obveznosti za to leto, glede na ostala leta. Od leta 2002 naprej je realna vrednost tekočih obveznosti ostajala na približno istem nivoju in je znašala v povprečju okrog 61,5 milijonov evrov.

Preglednica 4.3 prikazuje gibanje deleža plačanih prispevkov v celotnih prihodkih pokojninske blagajne. V prihodkih iz naslova prispevkov so bili upoštevani vsi prispevki, tudi tisti, katere Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazuje pod drugimi vrstami prihodkov (med transfernimi prihodki in drugimi nedavčnimi prihodki). V obdobju samostojne Slovenije se je delež prihodkov iz naslova plačanih prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje med celotnimi prihodki gibal med 97,83 in 90,93 odstotka v obdobju od leta 1991 do 1995 in je v povprečju znašal dobrih 94,5 odstotka. Delež plačanih prispevkov v celotnih prihodkih pokojninske blagajne je bil najvišji v letu 1991 in je

znašal blizu 98 odstotkov. V letu 1996 je zaradi postopnega zniževanja prispevne stopnje delodajalcev prišlo do močnega znižanja deleža prispevkov, saj je delež padel na 76,44 odstotka. Zniževanje deleža se je v kasnejših letih nadaljevalo. Leta 2001 je trend dosegel najnižjo vrednost 67,92 odstotka, nato pa je sledilo rahlo zviševanje, za približno eno odstotno točko letno. V letu 2007 je bil dosežen delež prihodkov iz naslova prispevkov v višini 73,48 odstotka.

4.2.2 *Odhodki pokojninske blagajne*

Odhodki pokojninske blagajne so razvrščeni po namenih in jih v njihovi strukturi sestavlja pet glavnih skupin:

- pokojnine,
- sredstva za zagotavljanje socialne varnosti,
- nadomestila plač,
- prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev od pokojnin in invalidskih dajatev in od nadomestil plač,
- drugi odhodki (transferi neprofitnim organizacijam, stroški službe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, izdatki za blago in storitve ter drugi stroški).

V strukturi je večina odhodkov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije vezanih na z zakonom določene pravice in obveznosti iz PIZ (ZPIZ 2008, 65).

a) Pokojnine

Starostna pokojnina je prejemek, ki pripada zavarovancu ob dopolnitvi določene starosti in pokojninske dobe.

Starostna pokojnina je pravica do dosmrtnega uživanja rednih mesečnih, po zakonu valoriziranih, denarnih prejemkov, ki omogočajo zavarovancu, da se po izpolnitvi pogojev starosti in pokojninske dobe ter po prenehanju delovnega razmerja oziroma opravljanja druge dejavnosti, upokoji ob takem ekonomskem položaju, ki mu v starosti, kot upokojencu, glede na prej prejete plače in plačane prispevke, dopolnjeno upokojitveno starost, pokojninsko in delovno dobo ter socialne in druge korektive, zagotavlja z zakonom določeno materialno in socialno varnost (Priatelj 2000, 158).

Minimalni pogoj za pridobitev pravice do starostne pokojnine, določen v ZPIZ-1, je:

- starost 58 let, če je dopolnil 40 let pokojninske dobe (moški) oziroma 38 let pokojninske dobe (ženska);
- starost 63 let (moški) oziroma 61 let (ženska), če je zavarovanec dopolnil 20 let delovne dobe;
- starost 65 let (moški) oziroma 63 (ženska), če je zavarovanec dopolnil najmanj 15 let delovne dobe.

Starostna meja se zavarovancu lahko zniža za vsakega rojenega ali posvojenega otroka. Ženski se lahko starostna meja zniža tudi zaradi zaposlitve pred 18. letom starosti.

Manjkajočo pokojninsko dobo za izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine je mogoče dopolniti tudi z dodano dobo. Ta lahko obsega:

- čas zaključenega študija na dodiplomskem in podiplomskem šolanju;
- dejanski čas obveznega vojaškega roka, nadomestne civilne službe ali čas osnovnega usposabljanja za rezervni sestav;
- čas, v katerem je bil zavarovanec prijavljen pri zavodu za zaposlovanje kot iskalec zaposlitve ali brezposelna oseba.

Dopolnitev je možna le tedaj, če ta obdobja niso všteta v pokojninsko dobo na kakšni drugi podlagi.

Dodana doba se upošteva le za izpolnitev pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine, ne vpliva pa na njeno višino, saj se višina odstotka za odmero starostne pokojnine določi brez dodane dobe. Dodana doba se tudi ne šteje v delovno dobo.

Pokojninsko osnovo tvori mesečno povprečje plač in zavarovalnih osnov v določenem obdobju. Le to se valorizira na raven zadnjega leta pred upokojitvijo.

Starostna pokojnina se odmeri od najugodnejšega zaporednega 18 letnega mesečnega povprečja plač (Priatelj 2000, 500–501).

Invalidska pokojnina. Invalidnost je po 60. členu ZPIZ-1 podana, če se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije, in so ugotovljene skladno z omenjenim zakonom, zavarovancu pa zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje.

Invalidnost se razvršča v tri kategorije:

- I. kategorija (če zavarovanec ni več zmožen opravljati organiziranega pridobitnega dela ali če je pri njem podana poklicna invalidnost, nima pa več preostale delovne zmožnosti);
- II. kategorija (če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za 50 odstotkov ali več);
- III. kategorija (če zavarovanec s prehodno poklicno rehabilitacijo ali brez nje ni več zmožen za delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja določeno delo vsaj s polovico polnega delovnega časa oziroma če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50 odstotkov ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerega je razporejen).

Invalidska upokožitev s pripadajočo invalidsko pokojnino je skrajni ukrep invalidskega varstva. Po 67. členu zakona pridobi pravico do invalidske pokojnine zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost I. kategorije. Zavarovanec II. kategorije pridobi pravico do invalidske pokojnine, če ni zmožen za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije, ta pa ni zagotovljena zaradi starosti nad 50. let. Zavarovanec II. in III. kategorije pridobi pravico do invalidske pokojnine, če mu ni zagotovljena ustrezna zaposlitev oziroma prerazporeditev, ker je dopolnil polno starost 63 oziroma 61 let.

Pravico do invalidske pokojnine lahko pridobi delovni invalid ne glede na vzrok nastanka invalidnosti. Vzroki za nastanek invalidnosti so lahko poklicni ali nepoklicni, splošni vzroki. Pri pogojih za pridobitev invalidske pokojnine in pri njeni odmeri je zelo pomembno, kaj je bil vzrok za nastanek invalidnosti (Priatelj 2000, 219–224).

Zavarovanec pridobi pravico do invalidske pokojnine ne glede na pokojninsko dobo, če je invalidnost posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni in je bil ob nastanku invalidnosti zavarovan.

Če je vzrok invalidnosti nastal izven dela ali zaradi bolezni, mora zavarovanec izpolnjevati določeno minimalno pokojninsko dobo najmanj tretjino razdobja od dopolnjenega 20. leta starosti do nastanka invalidnosti.

Pogoj za pridobitev pravice do invalidske pokojnine pri nastanku invalidnosti za invalide I. kategorije pred dopolnjenim 21. letom, če je bil ob nastanku invalidnosti zavarovan oziroma da je dopolnil najmanj 3 mesece zavarovalne dobe.

Pogoj za pridobitev pravice do invalidske pokojnine za zavarovanca,

ki je postal invalid med 21. in 30. letom starosti je dopolnitev pokojninske dobe, ki pokriva vsaj četrtno delovnih let.

Invalidska pokojnina se odmeri od pokojninske osnove, izračunane na enak način kot pokojninska osnova za odmero starostne pokojnine z nekaterimi posebnostmi, določenimi v 72. in 73. členu zakona. Na višino odmerjene pokojninske osnove vpliva tudi vzrok invalidnosti (Priatelj 2000, 226).

Vdovska in družinska pokojnina sta pravici pridobljeni v primeru zavarovančeve smrti. V tem primeru ni mišljena le smrt aktivnega zavarovanca, temveč tudi smrt uživalca starostne, invalidske pokojnine ali delovnega invalida. Ob tem pa morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- pogoj minimalne dobe (najmanj 5 let zavarovalne dobe oziroma 10 let pokojninske dobe) ali
- pogoji za starostno oziroma invalidsko pokojnino ali
- da je bil umrlj že upokojen ali
- da je bil umrlj uživalec pravice na podlagi invalidnosti.

Če je bila smrt zavarovanca posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, pridobijo upravičenci pravico do pokojnine ne glede na njegovo pokojninsko dobo.

Osnova za odmero vdovske oziroma družinske pokojnine je starostna ali invalidska pokojnina, ki bi jo zavarovanec pridobil ob smrti oziroma pokojnina, ki je uživalcu pripadala ob smrti.

Vdovska pokojnina. Vdova in vdovec pridobita pravico do vdovske pokojnine, če sta ob smrti svojega partnerja dopolnila 53 let starosti. Če navedene starosti še nista dopolnila, dopolnila pa sta starost 48 let, bo sta pridobila pravico do vdovske pokojnine ob starosti 53 let. V primeru, da vdova ali vdovec ob partnerjevi smrti nimata statusa zavarovanca pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pridobita pravico do vdovske pokojnine, če sta ob smrti partnerja dopolnila 48 let starosti. Če vdova brez statusa zavarovanca navedene starosti ni dopolnila, dopolnila pa je starost 44 let in 6 mesecev, bo pridobila pravico do vdovske pokojnine, ko bo dopolnila starost 48 let (Priatelj 2000, 543).

Vdovi ali vdovcu, ki ima poleg pravice do lastne starostne ali invalidske pokojnine, pravico tudi do vdovske pokojnine, se lahko, če je to ugodnejše, poleg lastne pokojnine izplačuje del vdovske pokojnine. V letu 2008 znaša ta del 15 odstotkov vdovske pokojnine, vendar največ do

zneska v višini 15 odstotkov povprečne mesečne pokojnine, izplačane v državi v predhodnem koledarskem letu.

Skupno izplačilo lastne in dela vdovske pokojnine je po zakonu omejeno. Meja za izplačilo dela vdovske pokojnine je v letu 2008 enaka znesku treh povprečnih mesečnih pokojnin, izplačanih v državi v letu 2007, vendar pa ne sme znašati več kot znesek starostne pokojnine moškega, odmerjene od najvišje osnove za 40 let pokojninske dobe.

Pravico do vdovske pokojnine lahko pridobi tudi zunajzakonski partner umrlega, to je oseba, ki je zadnja tri leta pred smrtjo z zakoncem živela v življenjski skupnosti oziroma je z njim živela 1 leto in ima z umrlim skupnega otroka. Pravico do vdovske pokojnine ima ob izpolnitvi določenih pogojev tudi razvezani zakonec.

Družinska pokojnina. Krog upravičencev do družinske pokojnine tvorita dve skupini družinskih članov:

- člani ožje družine, ki so zakonski in nezakonski otroci, ter posvojenci zavarovanca;
- člani širše družine, ki so pastorki, vnuki, drugi otroci brez staršev, starši zavarovanca in posvojitelji ter bratje in sestre zavarovanca.

Medtem ko so člani ožje družine uvrščeni v krog upravičencev do družinske pokojnine že ob samem statusu, mora biti za člane širše družine izpolnjen dodatni pogoj, da jih je umrla zavarovanec preživljal. Starši, ki jih je umrla otrok preživljal do svoje smrti, v nekaterih primerih pridobijo pravico do družinske pokojnine. Tako mora mati v letu 2008, ob smrti otroka, ki jo je preživljal, dopolniti 54 let in šest mesecev starosti, oče pa 58 let. Obe starostni meji sta pomembni tudi tedaj, če uveljavljajo to pravico bratje in sestre umrlega, ki jih je preživljal do svoje smrti, pri tem pa mora biti izpolnjen tudi pogoj, da nimajo lastnih sredstev za preživljanje.

Med družinskimi pokojninami Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazuje tudi oskrbnine, ki so v celoti obveznost Republike Slovenije.

Oskrbnina ječasna pravica socialno ogroženega nezaposlenega zakonca umrlega zavarovanca (Priatelj 2000, 252).

Kmečke pokojnine. Med odhodki iz naslova pokojnin Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazuje tudi kmečke pokojnine – starostne in družinske pokojnine po nekdanjem Zakonu o starostnem zavarovanju kmetov.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izplačuje tudi starostne in družinske pokojnine, ki so bile priznane in odmerjene v skladu z določbami prejšnjega Zakona o starostnem zavarovanju kmetov (SZK). Višina teh pokojnin je za vse upravičence enaka. Ob uveljavitvi ZPIZ-1 je bila določena v znesku polovice najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, veljavne v zadnjem mesecu pred uveljavitvijo ZPIZ-1, torej v decembru 1999, nato pa se usklajuje na enak način kot pokojnine. Pokojnina kmeta borca s statusom borca NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943 pa je bila določena v višini najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, veljavne v zadnjem mesecu pred uveljavitvijo ZPIZ-1, ki se nato prav tako usklajuje na enak način kot pokojnine. So obveznost Republike Slovenije.

Vojaške pokojnine bivšim vojaškim zavarovancem v skladu z Zakonom o pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, uveljavljenim v juliju 1998, izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Vojaške pokojnine se usklajujejo v istih rokih in enaki višini kot pokojnine po splošnih predpisih. Vojaške pokojnine so obveznost Republike Slovenije razen nadomestil za telesno okvaro (invalidnin) in dodatka za pomoč in postrežbo, ki je nakazan v okviru vojaških pokojnin.

Pokojnine, uveljavljene v drugih republikah bivše Jugoslavije so obveznost Republike Slovenije razen nadomestil za telesno okvaro (invalidnin) in dodatka za pomoč in postrežbo, ki sta nakazana v okviru teh pokojnin. To so akontacije pokojnin, ki so obveznost drugih držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije po odloku Vlade Republike Slovenije, sprejetem v letu 1991, pa jih izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Ta zavod izplačuje tudi akontacije pokojnin upokojencem, ki so imeli na določen dan stalno prebivališče v državi in predstavljajo obveznost drugih držav, nastalih na območju nekdanje SFRJ. Zaradi pretrganega plačilnega prometa, do katerega je prišlo ob osamosvojitvi Slovenije, je te države še vedno ne izpolnjujejo. Akontacije pokojnin se usklajujejo na enak način kot druge pokojnine. Zaradi majhnega števila prejemnikov na povprečen porast akontacij poleg njihove uskladitve pomembno vplivajo tudi spremembe v strukturi uživalcev akontacij pokojnin.

Pokojnine, nakazane v druge republike bivše Jugoslavije, so po svoji vsebini starostne, invalidske, družinske ali vdovske pokojnine, le nakazane so v tujino na območje bivše Jugoslavije.

Pokojnine, nakazane v tujino, so po svoji vsebini starostne, invalidske, družinske ali vdovske pokojnine, le nakazane so v tujino (brez držav z območja bivše Jugoslavije).

Letni dodatek upokojenecv. Se izplača enkrat letno, izplačilo in višina sta odvisna od osnovne dajatve. Izplača se le upokojenecem, ki so za to izpolnili pogoje, pogoj pa je, da je bil upokojenec v času aktivne delovne dobe dovolj časa vključen v zavarovanje.

Druge pokojnine. Tu se izkazujejo sredstva, ki so bila nakazana v okviru 150.b člena ZPIZ-1, ki določa uskladitev pokojnin glede na rast plač v tekočem letu, in v okviru 277. člena ZPIZ-1, ki Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije nalaga izplačilo zamudnih obresti, če v 60 dneh od dneva, ko je postala odločba pravnomočna, prejemniku ni izplačal priznanih pokojninskih prejemkov.

b) Sredstva za zagotavljanje socialne varnosti

Ti odhodki so zbir denarnih odlivov za varstvene dodatke k starostnim, invalidskim in družinskim pokojninam ter po e-uredbi, dodatke k pokojninam, uveljavljenim v drugih državah, nastalih na območju nekdanje SFRJ, dodatke za pomoč in postrežbo, preživnine, nadomestila za telesno okvaro (invalidnine), državne pokojnine ter dodatke do minimalne pokojnine, nakazane v tujino (ZPIZ 2008, 66).

Varstveni dodatek prejemajo upokojenci z nepopolno pokojninsko dobo, ki so socialno ogroženi. Varstveni dodatek je obveznost Republike Slovenije.

Dodatek po E uredbi (Uredba sveta EGS št. 1408/71 in 547/72) je po svoji vsebini varstveni dodatek, ki se izračuna na podlagi tuje pokojnine. Izplačuje se rezidentom Republike Slovenije, ki imajo priznano pravico do pokojnine v članicah EU in so socialno ogroženi. Je obveznost Republike Slovenije.

Dodatek k pokojninam, uveljavljenim v drugih državah, nastalih na območju nekdanje SFRJ, prejemajo tisti državljani Republike Slovenije, ki po zakonu o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, dobivajo pokojnino iz republik nekdanje SFR Jugoslavije.

Zakon o zagotavljanju socialne varnosti slovenskim državljanom, ki so upravičeni do pokojnin iz republik nekdanje SFRJ (ZZSV), zavezuje

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, da tem osebam, če imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, izplačuje dodatek k pokojnini. Dodatek je namenjen zagotavljanju večje socialne varnosti, saj naj bi ob uveljavitvi pokrival tečajne razlike med vrednostjo tolarja in tuje valute, v kateri je priznana tuja pokojnina.

Višina dodatka k pokojnini je odvisna od razlike med zneskom pokojnine, pridobljene do vključno septembra 1991, do katere bi bil upravičen prejemnik, če bi se usklajevala tako, kot so se pokojnine v Sloveniji od oktobra 1991 dalje, in zneskom pokojnine, ki mu jo izplačuje tuji nosilec zavarovanja oziroma pri pokojninah, pridobljenih po 1. oktobru 1991, med zneskom pokojnine, odmerjene od najnižje pokojninske osnove, in zneskom tuje pokojnine. Od 1. januarja 2007 dalje se dodatki usklajujejo po določbah ZTUPG.

Dodatek k pokojnini odmeri in izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in je obveznost Republike Slovenije.

Pravico do dodatka za pomoč in postrežbo imajo uživalci pokojnin (razen kmetov, ki so zavarovani le starostno, ob izgubi delovne sposobnosti ali smrti), če invalidska komisija ugotovi, da potrebujejo pomoč druge osebe za opravljanje večine ali vseh življenjskih potreb. Pravico do tega dodatka imajo tudi slepi in nepokretni aktivni zavarovanci (Priatelj 2000, 559–560).

Preživnine. Pri preživninah gre za preživninsko varstvo kmetov. Od začetka veljavnosti Zakona o preživninskem varstvu kmetov je bilo do konca leta 1992 sklenjenih 200 pogodb, na podlagi katerih se za prodano zemljišče in druge nepremičnine pridobi pravica do pokojnine.

Nadomestila za telesno okvaro. Pravico do denarnega nadomestila za telesno okvaro si pridobi zavarovanec, če je telesna okvara posledica:

- poškodbe pri delu ali poklicne bolezni in če je najmanj 30-odstotna ne glede na pokojninsko dobo in
- bolezni ali poškodbe zunaj dela, če je najmanj 50-odstotna in če ima zavarovanec ob nastanku telesne okvare pokojninsko dobo, ki je določena za pridobitev invalidske pokojnine, ne glede na to, ali telesna okvara povzroča invalidnost ali ne.

Telesne okvare so po težavnosti razvrščene v 8 stopenj, ki jim je prilagojena tudi višina denarnega nadomestila, pri čemer se upošteva tudi vzrok nastanka telesne okvare (Priatelj 2000, 563–566).

Državna pokojnina je bila sicer uvedena z ZPIZ-1, vendar jo zakon zaradi specifičnosti ureja izven pravic iz obveznega zavarovanja kot posebno pravico (drugi odstavek 4. člena ZPIZ-1). Državna pokojnina je pravica, ki ne temelji na pogoju predhodnega zavarovanja in plačevanje prispevkov. Ne izhaja iz zavarovalniških načel. Ne sodi v slovensko sistemsko zasnovano zavarovanje.

Pogoji za pridobitev državne pokojnine:

- oseba je dopolnila starost 65 let;
- oseba je med 15. in 65. letom starosti imela najmanj 30. let prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji;
- oseba nima pravice do pokojnine po ZPIZ-1, iz tujega javnega pokojninskega sistema oziroma po drugih predpisih;
- oseba nima lastnih dohodkov oziroma ti dohodki ne presegajo premoženjskega cenusa za pridobitev varstvenega dodatka.

Državna pokojnina je enaka za vse upravičence in se odmerja v višini 33,3 odstotka najnižje pokojninske osnove (Prijetelj 2000, 210–211).

Državna pokojnina je obveznost Republike Slovenije.

Dodatki do minimalne pokojnine, nakazani v tujino. Nakazuje se prejemnikom pokojnin v tujino, katerih pokojnina je nižja od minimalne. Dodatki do minimalne pokojnine, nakazani v tujino, so obveznost Republike Slovenije.

c) Nadomestila plač

Nadomestila plač vključujejo denarna nadomestila plač zaradi dela s skrajšanim delovnim časom, zaradi manjše plače na drugem delovnem mestu, nadomestila za čas čakanja na razporeditev na drugo delo, za čas čakanja na poklicno rehabilitacijo, za čas prekvalifikacije oziroma dokvalifikacije, ki zajemajo že uveljavljena nadomestila do 31. 12. 2002, in nova nadomestila, uveljavljena od 1. 1. 2003 dalje, na podlagi ZPIZ-1, kot so delne invalidske pokojnine, nadomestila za čas poklicne rehabilitacije, začasna nadomestila in nadomestila za invalidnost, ter kratkoročne invalidske prejemke, uveljavljene v Sloveniji in nakazane v druge republike bivše SFRJ (ZPIZ 2008, 66).

č) Prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojenцев, ki ga plačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije

Prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje, ki jih plačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije so prispevki za ob-

vezno zdravstveno zavarovanje upokoјencev in prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje za prejemnike nekaterih vrst nadomestil plač (ZPIZ 2008, 67).

d) Drugi odhodki

Transferi neprofitnim organizacijam in drugi stroški v zvezi z invalidi. Transferi neprofitnim organizacijam po predpisani terminologiji pomenijo sredstva za plačilo storitev javnim zavodom ali privatnim institucijam, kot so npr. zavodi za usposabljanje invalidov in za sofinanciranje delovnih mest v invalidskih podjetjih (ZPIZ 2008, 67).

Tekoči transferi v javne sklade in agencije so sredstva, namenjena Skladu za vzpodbujanje zaposlovanja nezaposlenih invalidov v skladu z Aktom o ustanovitvi Sklada RS za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov (ZPIZ 2008, 67).

Stroški izvajanja zavarovanja so po vsebini širši pojem, kot odhodki za delo službe zavoda. Stroški izvajanja zavarovanja zajemajo odhodke za delo službe zavoda in tudi nekatere stroške, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letnem poročilu o poslovanju izkazuje med drugimi odhodki.

Med odhodke za delo službe zavoda spadajo, kot je navedeno v letnem poročilu o poslovanju Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, vsi odhodki za strokovna, tehnično-administrativna in druga dela v zvezi z izvajanjem Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter stroški v zvezi z nudenjem potrebne strokovne pomoči zavarovancem in upravičencem do dajatev. Med te odhodke Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije ne uvršča stroškov za dostavo pokojnin, plačila provizije plačilnega prometa, dela invalidskih komisij, stroškov prijavno odjavne službe. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije jih izkazuje med drugimi odhodki, ki po svoji vsebini tudi pomenijo stroške, ki so potrebni, da zavod lahko izvaja svojo temeljno dejavnost in zato tudi ti stroški po našem mnenju spadajo med stroške izvajanja zavarovanja.

Analiza odhodkov pokojninske blagajne

Preglednica 4.4 prikazuje odhodke pokojninske blagajne po vrstah in skupne odhodke. Iz preglednice je razvidno, da so realne vrednosti odhodkov iz naslova pokojnin, odhodkov iz naslova sredstev za zagotavljanje socialne varnosti in odhodkov iz naslova nadomestil plač vključno

z davki in prispevki konstantno naraščale z izjemo v letu 2007. Tudi realne vrednosti prispevkov za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev so po večini izkazovale trend naraščanja z izjemo v letih 1993 in 2006. Realne vrednosti stroškov izvajanja zavarovanja so bile bolj spremenljive v prvih treh letih (od 1991 do 1993), so naraščale, nato upadale (1994), spet naraščale, upadale ... Gibale so se od 4,8 milijonov evrov (1991) do 9,6 milijonov evrov (1995). Zanimivo je, da je bila realna vrednost teh odhodkov v letu 2007 nižja od realnih vrednosti, izkazanih v letih 1993, 1994, 1995, 1996, 2001, 2002, 2003 in 2006.

Iz preglednice 4.4 je razvidna tudi že prej omenjena zanimivost, in sicer znižanje realne vrednosti skupnih odhodkov v letu 2007 glede na leto 2006, kar se je v obravnavanem obdobju sedemnajstih let zgodilo prvič, saj je bil za vsa preostala leta značilen trend naraščanja realnih odhodkov. Podrobnejši pregled preglednice nam pove, da so se v letu 2007 znižale realne vrednosti praktično vseh bistvenih odhodkov z izjemo odhodkov iz naslova pokojnin, ki so narasli minimalno glede na trende v preteklosti.

Preglednica 4.5 izkazuje deleže posameznih vrst odhodkov med celotnimi odhodki in stopnje rasti posameznih vrst odhodkov glede na preteklo leto. Največji delež med celotnimi odhodki so predstavljali odhodki iz naslova pokojnin. Delež pokojnin v celotnih odhodkih se je skozi obdobje sedemnajstih let (od leta 1991 do 2007) gibal med 89. odstotki in dobrimi 81. odstotki. Povprečni delež pokojnin v celotnih prihodkih je znašal 83,4 odstotka (stolpec 1).

Delež sredstev za zagotavljanje socialne varnosti med skupnimi odhodki se je v obravnavanem obdobju gibal v povprečju okrog 4,3 odstotka. Najvišji je bil v letu 2004, ko je dosegel delež 4,7 odstotni delež med vsemi odhodki.

Deleži nadomestil plač, ki vključujejo tudi izplačane davke in prispevke med vsemi odhodki, so izkazovali večjo spremenljivost in so se v obravnavanem obdobju gibali med 1,84 odstotka v letu 1992 in 4,52 odstotka v letu 2004.

Delež prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev, ki ga plačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije med vsemi odhodki, se je gibal v povprečju okrog vrednosti 7,56 odstotka, razen v letu 1991, ko je znašal le 0,53 odstotka in v letu 1992, ko je ta delež dosegel najvišjo vrednost, in sicer 8,82 odstotka. Zelo velik porast glede na leto 1991 je posledica uveljavitve Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ), po katerem je Zavod za

PREGLEDNICA 4.4 Realne vrednosti posamezne vrste odhodkov (v EUR v stalnih cenah iz leta 1991)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1991	141.759.719	7.133.722	4.579.491	107.200	8.49.909	0	4.807.163	159.237.203
1992	257.553.764	12.378.966	5.726.778	162.832	27.385.382	0	7.377.177	310.584.898
1993	305.371.247	14.646.699	7.350.284	310.604	26.981.859	0	9.219.465	363.880.160
1994	343.321.745	17.057.958	8.606.808	347.923	29.453.535	0	9.034.907	407.822.875
1995	384.825.090	19.218.754	11.105.227	270.397	32.795.400	0	9.644.363	457.769.231
1996	400.345.976	19.489.535	13.386.548	265.361	35.751.594	0	8.114.615	477.353.629
1997	416.034.989	19.772.800	15.084.130	247.315	36.897.600	0	6.584.024	494.620.859
1998	422.789.639	19.898.581	16.674.957	250.014	37.450.217	0	6.168.717	503.232.125
1999	440.569.506	20.620.925	19.052.435	235.859	38.964.382	0	6.258.931	525.702.038
2000	450.091.095	21.173.053	20.480.493	418.515	40.435.104	0	6.704.007	539.302.266
2001	463.819.800	24.511.950	22.898.701	427.560	41.841.151	0	8.061.815	561.560.977
2002	480.128.606	26.750.642	24.797.396	427.091	45.253.189	0	8.238.328	585.595.251
2003	488.956.111	27.495.783	26.139.553	399.755	46.228.226	0	7.440.501	596.659.929
2004	501.382.189	28.792.504	27.737.626	491.051	47.524.980	0	7.212.589	613.140.939
2005	516.207.030	29.359.553	28.396.168	173.880	52.747.768	350.203	7.214.196	634.448.798
2006	532.502.179	30.041.395	28.893.325	99.396	49.822.017	373.163	7.913.432	649.644.907
2007	535.588.400	28.180.696	27.512.477	110.209	49.907.798	0	7.423.299	648.722.879

Naslavi stolpcev: (1) pokojnine, (2) sredstva za zagotavljanje socialne varnosti nadomestila plač z davki in prispevki, (3) drugi stroški v zvezi z invalidi, (4) prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojenec, (5) tekoči transfer v druge javne sklade in agencije, (6) stroški izvajanja zavarovanja, (7) skupaj odhodki.

PREGLEDNICA 4.5 Deleži posameznih vrst odhodkov v vseh odhodkih (v odstotkih)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1991	89,02	4,48	2,88	0,07	0,53	0,00	3,02	100,00
1992	82,93	3,99	1,84	0,05	8,82	0,00	2,38	100,00
1993	83,92	4,03	2,02	0,09	7,42	0,00	2,53	100,00
1994	84,18	4,18	2,11	0,09	7,22	0,00	2,22	100,00
1995	84,07	4,20	2,43	0,06	7,14	0,00	2,11	100,00
1996	83,87	4,08	2,80	0,06	7,49	0,00	1,70	100,00
1997	84,11	4,00	3,05	0,05	7,46	0,00	1,33	100,00
1998	84,01	3,95	3,31	0,05	7,44	0,00	1,23	100,00
1999	83,81	3,92	3,62	0,04	7,41	0,00	1,19	100,00
2000	83,46	3,93	3,80	0,08	7,50	0,00	1,24	100,00
2001	82,59	4,36	4,08	0,08	7,45	0,00	1,44	100,00
2002	81,99	4,57	4,23	0,07	7,73	0,00	1,41	100,00
2003	81,95	4,61	4,38	0,07	7,75	0,00	1,25	100,00
2004	81,77	4,70	4,52	0,08	7,75	0,00	1,18	100,00
2005	81,36	4,63	4,48	0,03	8,31	0,06	1,14	100,00
2006	81,97	4,62	4,45	0,02	7,67	0,06	1,22	100,00
2007	82,56	4,34	4,24	0,02	7,69	0,00	1,14	100,00

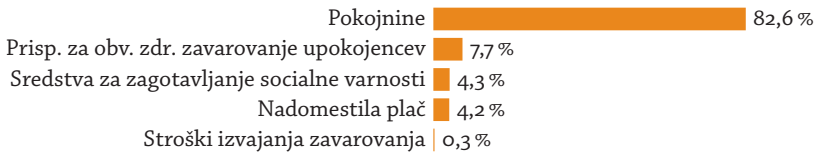
Naslovi stolpcev: (1) pokojnine, (2) sredstva za zagotavljanje socialne varnosti, (3) nadomestila plač z davki in prispevki, (4) drugi odhodki v zvezi z invalidi, (5) prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev, (6) tekoči transfer v druge javne sklade, (7) stroški izvajanja zavarovanja, (8) vsi odhodki skupaj.

pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije začel plačevati prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev.

Tekoči transferi v druge javne sklade in agencije so bili nakazani le dvakrat, in sicer v letih 2005 in 2006, v obeh letih je znašal njihov delež med vsemi odhodki 0,06 odstotka.

Delež stroškov izvajanja zavarovanja med vsemi odhodki se je v obravnavani časovni vrsti znižal s 3,02 odstotka v letu 1991 na 1,14 odstotka v letu 2007 (preglednica 4.5, stolpec 7).

V sliki 4.3 je prikazana struktura odhodkov pokojninske blagajne za leto 2007. Največji delež med vsemi odhodki so izkazovali odhodki iz naslova pokojnin, in sicer 82,6 odstotka, sledili so jim prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje upokojencev v višini 7,7 odstotka, sredstva za zagotavljanje socialne varnosti 4,3 odstotka, nadomestila plač s 4,2 odstotka. Delež stroškov izvajanja zavarovanja je znašal 1,1 odstotka, in je

SLIKA 4.3 Struktura odhodkov za leto 2007

bil višji od deleža stroškov službe zavoda, ki je bil izkazan v Letnem poročilu Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZ 2008, 65), ker smo med stroški izvajanja zavarovanja izkazali tudi del stroškov, ki jih je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazal med drugimi odhodki, po vsebini pa so to stroški, ki so potrebni za izvajanje temeljne dejavnosti tega zavoda.

4.2.3 *Pokojnine in druge dajatve, ki se kot obveznost RS financirajo iz državnega proračuna*

Pravice in obveznosti v obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju so ob izpolnjevanju enakih pogojev za vse zavarovance praviloma enake. ZPIZ-1 pa v 154. in 155. členu določa, da lahko v določenih primerih in na način, določen v posebnih zakonih, posamezne kategorije zavarovancev izjemoma pridobijo in uveljavljajo pravico do pokojnine pod ugodnejšimi pogoji (Priatelj 2000, 275). Tudi tem upravičencem dajatve izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Za te primere pa Republika Slovenija zagotavlja sredstva iz proračuna v okviru tekočih obveznosti.

Republika Slovenija tako Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije po 155. členu ZPIZ-1 zagotavlja sredstva v višini razlike med priznano dajatvijo in tisto, ki bi šla zavarovancu po splošnih predpisih. Kadar zavarovanec ne izpolnjuje pogojev za pridobitev pravice po splošnih predpisih in vendarle pridobi pravico do dajatve, celotna sredstva zagotovi republiški proračun. V vseh primerih zagotovi proračun ob navedenih dajatvah tudi povračila za prispevke za obvezno zdravstveno zavarovanje, stroške odmere in izplačevanja dajatve (Priatelj 2000, 277–279).

Država iz državnega proračuna Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije ta sredstva mesečno povrne v višini dvanajstine na osnovi sprejetega finančnega načrta za tekoče leto. Izjema je plačilo prispevkov za upravičence do denarnih nadomestil za čas porodniškega dopusta, ki jih zavodu redno nakazuje MDDSZ (ZPIZ 2008, 31).

»Zavodu se poleg obveznosti za pravice poravnava tudi sorazmerni

stroški za izvajanje, sorazmerni del stroškov za zdravstvo, sorazmerni del stroškov plačilnega prometa in poštni stroški ter znesek dodatka za rekreacijo, če pokojnine v celoti bremenijo Republiko Slovenijo.« (Prijetelj 2000, 367)

Zakon o poračunavanju finančnih obveznosti Republike Slovenije iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (v nadaljevanju ZPFOPIZ) v 2. členu določa, katere izdatke je, delno ali v celoti, država dolžna povrniti za izplačevanje pokojnin in drugih dajatev iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja. To so izdatki za:

- udeležence NOB, vojne veterane, španske borce, narodne heroje in spomeničarje, družinske člane padlih oziroma umrlih borcev NOB, žrtve vojnega nasilja;
- uživalce izjemnih pokojnin;
- delavce Ministrstva za notranje zadeve in zavodov za izvrševanje kazenskih sankcij oziroma zavodov za prestajanje kazni zapora;
- uživalce pokojnin po zakonih o poslancih, o Vladi Republike Slovenije, o notranjih zadevah, o policiji, o izvrševanju kazenskih sankcij, o obrambi, o sodniški službi, o kazenskem postopku, o prekrških;
- upravičence do višjega zneska pokojnine na podlagi zakona o pravi krivic;
- izjemne pokojnine delavcev v premogovnikih in pri proizvodnji in predelavi azbesta;
- preživnine bivšim zasebnim dimnikarskim obrtnikom.

ZPFOPIZ v 4. členu določa sorazmerne dele pokojnin, za katere niso bili plačani prispevki in jih je zato dolžna Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije povrniti Republika Slovenija. To so sorazmerni deli pokojnin za:

- skrb za otroka, pred uveljavitvijo ZPIZ-1, v prvem letu starosti, ki je bil v tistem času državljan Republike Slovenije, če starši niso bili zavarovani na drugi podlagi;
- poklicno rehabilitacijo zavarovanca s preostalo delovno zmožnostjo;
- poklicno rehabilitacijo invalida;
- za čas zadržanosti od dela zaradi začasne delovne nezmožnosti ali starševskega dopusta po prenehanju delovnega razmerja ali drugega razmerja, ki je bilo podlaga za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, če je v tem času prejemal nadomestilo plače;

- duhovnike, redovnike in redovnice pred letom 1983, ko jim ni bilo omogočeno plačevanje prispevkov;
- za čas aktivne vojaške službe v nekdanji Jugoslaviji;
- še nekatere druge vrste sorazmernih delov pokojnin.

V ZPFOPIZ so v 6. členu navedeni primeri, za katere Republika Slovenija Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v celoti povrne izdatke za izplačevanje naslednjih pravic, in sicer za:

- vojaške pokojnine (starostne, predčasne, invalidske, družinske, vdovske pokojnine in vojaške pokojnine, priznane v Sloveniji in nakazane v druge države bivše Jugoslavije);
- akontacije pokojnin za pokojnine, uveljavljene v drugih državah bivše Jugoslavije in nakazane v Sloveniji, (starostne, predčasne, invalidske, družinske);
- varstvene dodatke k starostnim, invalidskim, družinskim in vdovskim pokojninam;
- varstvene dodatke k pokojninam, priznanim v drugih državah bivše Jugoslavije;
- oskrbnine;
- dodatke za pomoč in postrežbo, priznane v drugih državah bivše Jugoslavije;
- nadomestila za telesno okvaro (invalidnine), priznane v drugih državah bivše Jugoslavije;
- dodatke za pomoč in postrežbo vojaškim upokojemcem;
- nadomestila za telesno okvaro (invalidnine) vojaških upokojemcev;
- nadomestila za telesno okvaro (invalidnine) vojaških upokojemcev, nakazane v druge države bivše Jugoslavije;
- dodatek za pomoč in postrežbo, nakazan vojaškim upokojemcem v države bivše Jugoslavije;
- dodatek za rekreacijo na pokojnine, priznane v drugih državah bivše Jugoslavije;
- državne pokojnine;
- enkratni znesek državne pokojnine po 150/b členu ZPIZ-1;
- varstveni dodatek po E-uredbi;
- dodatek do minimalne pokojnine, nakazan v tujino;
- dodatek k pokojninam (starostnim, invalidskim, družinskim, predčasnim), uveljavljenim v drugih državah bivše Jugoslavije.

Z P F O P I Z v 7. členu določa naslednje primere, v katerih Republika Slovenija povrne Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije sredstva v višini prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje:

- prispevek zavarovanca in delodajalca za zaposlene v invalidskih podjetjih;
- prispevek zavarovanca in delodajalca za upravičence do starševskega dodatka;
- prispevek zavarovanca in delodajalca za upravičence do denarnih nadomestil za čas porodniškega dopusta (te M D D S Z poravnava tekoče mimo obračuna obveznosti Republike Slovenije);
- prispevek zavarovanca in delojemalca za kmete in člane kmečkih gospodinjstev, ki jim je bil prispevek zmanjšan ali odpisan po zakonu o pogojih, pod katerimi se kmetom zmanjšani ali odpisani prispevki štejejo za plačane;
- prispevek delodajalca za kmete;
- prispevek zavarovanca za vajence oziroma učence v gospodarstvu;
- še v nekaterih drugih primerih.

Obveznosti Republike so zajete tako v prihodkih iz naslova tekočih obveznosti, kot tudi v odhodkih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Izkazovanje na strani odhodkov zavoda ni tako transparentno kot na strani prihodkov. Če že med odhodki iz naslova transferov za zagotavljanje socialne varnosti dokaj lahko ugotovimo tiste, ki se nanašajo na obveznosti Republike Slovenije, pa se zadeva zelo zaplete pri odhodkih iz naslova pokojnin. Iz sintetičnih računovodskih evidenc, razen v nekaterih primerih, praktično ni mogoče priti do podatka o višini odhodkov, ki se nanašajo na pokojnine, ki so obveznost Republike Slovenije. Da smo do podatkov prišli, smo si pomagali z obračuni obveznosti Republike Slovenije za posamezna leta.

Preglednica 4.6 izkazuje realne vrednosti obveznosti Republike in stopnje rasti skupne obveznosti Republike glede na preteklo leto od leta 1991 do 2007. V preglednici smo ločeno izkazali tudi čisto obveznost iz naslova pokojnin in drugih dajatev in tisti del obveznosti, ki se nanaša na obračun prispevkov. Ločeno so izkazani tudi sorazmerni deli stroškov izvajanja zavarovanja in stroški sorazmernega dela obveznega zdravstvenega zavarovanja, ki so bili obračunani v posameznih obračunih obveznosti Republike.

PREGLEDNICA 4.6 Realne vrednosti obveznosti Republike Slovenije in stopnje rasti glede na preteklo leto (v EUR v stalnih cenah iz leta 1991)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5 = 1 + 3)	(6 = 2 + 4 + 5)	(7)
1991	4.382.757	238	671.381	0	5.054.138	5.054.376	-
1992	15.937.980	395.262	1.731.848	1.111.112	17.669.828	19.176.202	279,40
1993	19.430.543	439.130	1.818.645	1.574.226	21.249.188	23.262.545	21,31
1994	20.441.459	398.358	2.606.822	1.713.883	23.048.281	25.160.522	8,16
1995	23.907.353	414.070	3.073.502	2.099.419	26.980.855	29.494.343	17,22
1996	27.890.984	400.988	3.667.947	1.939.926	31.558.931	33.899.845	14,94
1997	28.485.126	394.422	3.742.862	1.857.090	32.227.988	34.479.500	1,71
1998	28.527.033	402.540	3.863.906	1.907.831	32.390.939	34.701.310	0,64
1999	29.781.518	402.536	4.109.085	1.810.601	33.890.603	36.103.739	4,04
2000	44.283.657	618.197	5.476.542	6.408.583	49.760.199	56.786.979	57,29
2001	47.303.173	740.863	5.889.038	6.255.446	53.192.212	60.188.521	5,99
2002	47.614.736	686.082	5.805.019	6.209.881	53.419.755	60.315.719	0,21
2003	46.771.574	612.598	5.814.268	6.851.247	52.585.842	60.049.688	-0,44
2004	47.271.085	624.775	5.935.680	7.021.652	53.206.764	60.853.191	1,34
2005	47.372.073	632.552	6.433.349	7.818.617	53.805.422	62.256.591	2,31
2006	47.118.351	644.569	6.056.944	8.911.875	53.175.295	62.731.739	0,76
2007	46.402.741	609.947	5.893.600	10.236.199	52.296.342	63.142.487	0,65

Naslavi stolpcev: (1) stopnja rasti obveznosti Republike Slovenije glede na preteklo leto v odstotkih, (2) neto obveznost Republike Slovenije za pokojnine in druge datjave, (3) sorazmerni del stroškov izvajanja zavarovanja, (4) sorazmerni del stroškov obveznega zdravstvenega zavarovanja, (5) obveznost iz naslova prispevkov iz obračuna obveznosti Republike Slovenije, (6) obveznost Republike Slovenije brez stroškov izvajanja zavarovanja in prispevkov, (7) skupna obveznost Republike Slovenije.

V letu 1992 je bil sprejet prvi zakon, ki je urejal poračunavanje obveznosti med Republiko Slovenijo in Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, pred njim, v bivši Jugoslaviji, pa je veljal zakon o obveznostih federacije.

Najvišja stopnja rasti obveznosti Republike Slovenije je bila dosežena med letom 1991 in 1992, saj je znašala kar 279,40 odstotka. Iz obračunov obveznosti Republike je razvidno, da je porast v veliki meri pripisati močnemu dvigu obveznosti iz naslova borcev NOV in akontacij vojaških pokojnin po odloku Izvršnega sveta, uvedene pa so bile tudi nekatere nove kategorije.

Višji porast obveznosti Republike je razviden v letih 1993 (21,31 odstotka), 1994 (8,16 odstotka), 1995 (17,22 odstotka) in 1996 (14,94 odstotka).

Zelo visok porast obveznosti Republike je razviden tudi v letu 2000 glede na leto 1999, saj so se obveznosti Republike povečale za 57,29 odstotka. V letu 2000 sta začela veljati dva nova zakona ZPIZ-1 in novi zakon, ki ureja obveznosti Republike, ZPFOPIZ. Podrobnejši pregled obračunov obveznosti za obe leti pove, da so bile v letu 2000 med drugim uvedene tudi nekatere nove kategorije obveznosti Republike, med njimi tudi uživalci varstvenega dodatka in upravičenci do dela pokojnine za upoštevanje obdobja do 31. 3. 1992 pri drugih nosilcih zavarovanja v bivši Jugoslaviji, obe kategoriji sta močno vplivali na porast skupnih obveznosti Republike v tem obdobju. Iz obračuna obveznosti Republike je za to obdobje razviden med drugim tudi večji porast obveznosti iz naslova udeležencev NOB, vojnih veteranov, španskih borcev, narodnih herojev in spomeničarjev, močno so se povečale tudi obveznosti za delavce Ministrstva za notranje zadeve in zavodov za izvrševanje kazenskih sankcij oziroma zavodov za prestajanje kazni zapora ter obveznosti za upokojene po Zakonu o policiji.

Sicer pa so bile po letu 2000 zabeležene dokaj nizke rasti obveznosti Republike (v letu 2003 je bila zabeležena celo negativna stopnja rasti -0,44 odstotke), kar je bila v veliki meri posledica postopnega krčenja pridobivanja pravic pod ugodnejšimi pogoji z uvedbo novega zakona ZPIZ-1.

4.2.4 Sredstva, potrebna za izravnavo temeljnih odhodkov in prihodkov

Sredstva pokojninske blagajne, potrebna za izravnavo odhodkov, ki izvirajo iz pravic obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja,

PREGLEDNICA 4.7 Sredstva, potrebna za izravnavo temeljnih odhodkov in prihodkov (v EUR v stalnih cenah iz leta 1991)

Leto	(1)	(2)	(3 = 2 - 1)	(4)
1991	183.651.018	149.375.902	-34.275.116	-22,95
1992	287.098.988	285.537.892	-1.561.096	-0,55
1993	354.950.669	333.411.506	-21.539.163	-6,46
1994	365.953.265	375.739.687	9.786.422	2,60
1995	400.449.270	421.144.013	20.694.743	4,91
1996	364.095.371	437.680.083	73.584.712	16,81
1997	347.405.211	455.808.846	108.403.635	23,78
1998	359.936.429	464.672.469	104.736.040	22,54
1999	364.065.078	485.552.504	121.487.426	25,02
2000	371.898.834	482.838.060	110.939.226	22,98
2001	394.987.974	500.306.950	105.318.976	21,05
2002	403.473.338	523.937.168	120.463.830	22,99
2003	418.170.515	536.633.585	118.463.071	22,08
2004	434.117.304	552.721.586	118.604.282	21,46
2005	449.742.933	573.429.180	123.686.247	21,57
2006	464.229.640	588.556.180	124.326.540	21,12
2007	476.745.733	589.003.238	112.257.506	19,06

Naslovi stolpcev: (1) skupaj plačani prispevki, (2) skupaj odhodki iz naslova dajatev brez obveznosti Republike Slovenije in stroškov izvajanja zavarovanja, (3) transfer, potreben za izravnavo prihodkov in odhodkov (4) delež potrebnega transfera za izravnavo prihodkov in odhodkov v odstotkih.

in prihodkov iz naslova prispevkov, je treba zagotoviti iz drugih virov. Eden izmed virov je dodatni transfer iz državnega proračuna, drugi vir so nakazila sredstev Kapitalske družbe. Vlada Republike Slovenije je s sklepom dne 11. 11. 1999 sprejela celovit program za pokrivanje razlike med prihodki in odhodki pokojninske blagajne ter z njim zadolžila organe Kapitalske družbe, Ministrstva za finance – Davčno upravo Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. S sredstvi Kapitalske družbe in s sredstvi dodatne obveznosti državnega proračuna po 233. in 234. členu ZPIZ-1 država zagotavlja Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije vsako leto zadostna sredstva za izravnavo odhodkov s prihodki. Nekaj sredstev se zagotavlja tudi iz drugih virov.

Preglednica 4.7 prikazuje realne vrednosti doseženih prihodkov iz naslova prispevkov, in odhodkov, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ter sredstva, ki so oziroma bi bila potrebna

za izravnavo prihodkov iz naslova prispevkov z odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V stolpcu 3 so izkazana sredstva potrebna za izravnavo odhodkov, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, brez stroškov izvajanja zavarovanja, s prihodki iz naslova prispevkov. V stolpcu 4 so ta sredstva izražena v deležu glede na višino odhodkov.

Preglednica 4.7 izkazuje, da so bili prihodki in odhodki iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v obdobju od leta 1991 do 1995 približno izravnani. Po letu 1996 je, zaradi sprejete politike razbremenjevanja gospodarstva in zniževanja stroškov dela, znižana prispevna stopnja delodajalcev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (od 15,5 odstotka od bruto plače na 8,85 odstotka bruto plače), nastalo bistveno neskladje med prihodki iz naslova prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in obveznostmi iz naslova pravic, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Razkorak se je povečal še zaradi porasta upokojevanja. Neskladje med prihodki in odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, se je od leta 1997 do 2007 gibalo med 25,02 odstotka (v letu 1999, ko je bil odmik prihodkov od odhodkov najvišji) in 19,06 odstotka (v letu 2007, ko je bil odmik v omenjenem obdobju enajstih let najnižji).

Preglednica 4.7 (stolpec 4) izkazuje tudi realno vrednost razlike med prihodki in odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v obravnavanem obdobju sedemnajstih let. Za obdobje od leta 1991 do leta 1993 so bili značilni presežki prihodkov iz naslova prispevkov nad odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja brez stroškov izvajanja zavarovanja. Od leta 1994 do leta 1997 se je primanjkljaj prihodkov nad odhodki strmo povečeval. Iz 9,8 milijonov evrov v letu 1994 na skoraj 108,4 milijonov evrov v letu 1997. Kasneje se je neskladje med prihodki in odhodki gibalo od dobrih 105,3 do 124,3 milijonov evrov. Omenjeni najvišji razkorak med prihodki in odhodki v celotnem obravnavanem obdobju je bil dosežen v letu 2006.

4.2.5 Zavarovanci

Za aktivne zavarovance štejemo osebe, ki so zaposlene v podjetjih in drugih organizacijah najmanj polovico polnega delovnega časa, in osebe, ki so z njimi izenačene (zaposleni pri zasebnikih, samozaposleni, osebe, ki sklenejo delovno razmerje v tujini).

Točno definicijo statusa in izraza zavarovanec, zavarovanci podajata 7. in 8. člen ZPIZ-1. Za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje v

Republiki Sloveniji je značilno, da je to – za razliko od številnih obveznih zavarovanj v drugih državah – enotno. Na podlagi ZPIZ-1 (od člena 13 do 34) so kot zavarovanci, pri istem nosilcu zavarovanja in v principu enako, obvezno zavarovani vsi:

- delavci v odvisnem delovnem razmerju (delavci, zaposleni pri pravnih osebah in pri zasebnikih);
- samozaposleni oziroma osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost (zasebniki, ki opravljajo samostojno gospodarsko ali poklicno dejavnost, vključno s poslovodnimi osebami, kmetje in člani njihovih gospodarstev);
- osebe, ki so prostovoljno vključene v obvezno zavarovanje;
- brezposelni zavarovanci, ki so prejemniki denarnega nadomestila pri zavodu za zaposlovanje;
- vajenci,
- vrhunski športniki in šahisti,
- zavarovani starši,
- družinski pomočniki,
- osebe, ki so na prostovoljnem služenju vojaškega roka ali usposabljanju za zaščito;
- osebe, ki so izvzete iz dela zaradičasne nezmožnosti za delo ali starševskega dopusta;
- osebe, po prenehanju delovnega razmerja ali drugega razmerja, ki je bilo podlaga za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (PIZ), če zavarovanec v tem času prejema nadomestilo plače;
- invalidne osebe zunaj delovnega razmerja na prekvalifikaciji oz. dokvalifikaciji ter zatečeni primeri, ki so pridobili pravico do nadomestila plače za čas čakanja na razporeditev oz. razporeditev na drugo ustrezno delo.

Iz preglednice 4.8, ki je povzeta iz Letnih poročil ZPIZ za leto 2005 in za leto 2007, je razvidno, da se je število zavarovancev po letu 1991 spustilo pod mejo 800.000, pod to mejo je ostalo vse do leta 1999. Šele leta 2000 je prvič preseženo število zavarovancev iz leta 1991.

Leta 1993 so se pojavile nove kategorije zavarovancev – prostovoljno vključeni v obvezno zavarovanje pod pogoji iz 34. člena ZPIZ-1, brezposelni, prijavljeni na Zavodu za zaposlovanje, in zaporniki, kar je trenutno prekinilo trend padanja števila zavarovancev, ki pa se je v naslednjih letih 1994, 1995, 1996 kljub širitvi kroga zavarovancev nadaljeval.

PREGLEDNICA 4.8 Povprečno število zavarovancev po vrsti zavarovanja

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1991	709.595	33.154	42.032	32.151	-	-	-	-	-	-	816.932
1992	656.966	33.283	43.963	30.690	-	-	-	-	-	-	764.902
1993	626.806	37.003	47.120	28.251	7.500	35.569	321	-	-	-	782.570
1994	605.326	41.196	48.801	27.129	13.672	36.103	322	-	-	-	772.549
1995	593.848	48.709	52.168	26.827	17.243	29.883	283	-	-	-	768.961
1996	581.651	53.835	54.108	25.285	19.164	31.430	258	-	-	-	765.731
1997	593.086	58.364	54.000	21.799	20.892	34.586	262	207	-	-	783.196
1998	591.653	61.087	53.456	19.602	20.956	36.380	262	797	-	-	784.193
1999	606.927	63.793	52.465	18.789	20.221	36.429	261	1.582	-	-	800.467
2000	647.861	67.073	52.118	17.206	20.550	31.074	342	2.191	966	-	839.381
2001	653.752	67.844	52.062	16.506	21.021	25.902	370	2.372	1.649	-	841.478
2002	654.599	65.941	51.876	14.849	22.161	22.587	332	2.281	1.918	-	836.544
2003	655.977	65.033	51.196	11.919	23.297	20.355	213	2.113	3.946	-	834.049
2004	658.745	65.285	51.232	13.852	23.957	15.426	-	1.931	6.240	-	836.668
2005	666.175	65.074	51.741	11.460	24.026	15.997	-	1.702	7.076	-	843.251
2006	675.060	66.309	53.072	10.536	23.643	16.600	-	1.413	7.973	-	854.606
2007	696.116	69.933	53.303	9.848	22.678	15.252	-	1.067	10.008	885	879.090

Naslovi stolpcev: delavci – (1) pri pravnih osebah, (2) pri zasebnikih; osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost – (3) zasebniki, (4) kmetije; (5) prostovoljni zavarovanci, (6) brezposelni, (7) zaporniki, (8) vajenci, (9), starši, (10) ostale kategorije, (11) zavarovanci skupaj.

Od leta 1997, ko je bila uvedena tudi nova kategorija zavarovancev (vajenci), ki ni bistveno vplivala na skupno število zavarovancev, je razvidna rast skupnega števila zavarovancev do vključno leta 2001. V letih 2002 in 2003 se je njihovo število zmanjšalo, od leta 2004 pa se je njihovo število spet povečevalo in je v letu 2007 doseglo najvišje število, in sicer 879.090 zavarovancev.

Na skupno število zavarovancev je najbolj vplivalo število delavcev, ki so bili zaposleni pri pravnih osebah, saj so le ti predstavljali največji delež v skupnem številu zavarovancev. Najvišje število teh zavarovancev je bilo zabeleženo v letu 1991, in sicer 709.595 oseb. leta 1996 pa najnižje število 581.651 zavarovancev. Zanimivo je, da v letu 2007, ko je skupno število zavarovancev doseglo v obravnavanem obdobju maksimalno število (879.090), število delavcev, ki so bili zaposleni pri pravnih osebah, ni bilo najvišje glede na pretekla leta, kar pomeni, da so na najvišje skupno število zavarovancev vplivale ostale kategorije zavarovancev, katerih število zavarovancev je bilo v tem obdobju v porastu, predvsem zaposleni pri zasebnikih in starši.

Preglednica 4.9 prikazuje povprečne stopnje rasti posameznih kategorij zavarovancev in skupnega števila zavarovancev. Največji padec števila zavarovancev je bil zabeležen v obdobju med letoma 1991 in 1992, saj je upad zavarovancev v letu 1992 glede na leto 1991 znašal kar 6,37 odstotkov. Najvišja stopnja rasti v 17-letnem obdobju glede na preteklo leto je bila zabeležena v letu 2000, saj je bila v letu 2000, v primerjavi z letom 1999, stopnja rasti števila vseh zavarovancev kar 4,86 odstotkov. Največji vpliv na stopnjo rasti skupnega števila zavarovancev v tem obdobju je imela največja kategorija zavarovancev, zaposleni pri pravnih osebah, pri katerih je stopnja rasti za omenjeno obdobje znašala 6,74 odstotka in druga največja kategorija zavarovancev, zaposleni pri zasebnikih, pri katerih je stopnja rasti za omenjeno obdobje znašala 5,14 odstotka. V tem obdobju so se zaradi uveljavitve novega zakona ZPIZ-1 pojavile nove kategorije zavarovancev, in sicer zaporniki, vajenci in starši, kar se je pokazalo v močnem povečanju števila zavarovancev.

4.2.6 Starost zavarovancev ob prvi vključitvi v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Starost zavarovancev ob prvi vključitvi v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje predstavlja povprečno starost oseb, ki so se prvič vključile v PIZ.

Preglednica 4.10 prikazuje število in starost zavarovancev, ki so se v

PREGLEDNICA 4.9 Stopnje rasti povprečnega števila zavarovancev po vrsti zavarovanca (v odstotkih)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1991-1992	-7,42	0,39	4,59	-4,54	-	-	-	-	-	-	-6,37
1992-1993	-4,59	11,18	7,18	-7,95	-	-	-	-	-	-	2,31
1993-1994	-3,43	11,33	3,57	-3,97	82,29	1,50	0,31	-	-	-	-1,28
1994-1995	-1,90	18,24	6,90	-1,11	26,12	-17,23	-12,11	-	-	-	-0,46
1995-1996	-2,05	10,52	3,72	-5,75	11,14	5,18	-8,83	-	-	-	-0,42
1996-1997	1,97	8,41	-0,20	-13,79	9,02	10,04	1,55	-	-	-	2,28
1997-1998	-0,24	4,67	-1,01	-10,08	0,31	5,19	0,00	285,02	-	-	0,13
1998-1999	2,58	4,43	-1,85	-4,15	-3,51	0,13	-0,38	98,49	-	-	2,08
1999-2000	6,74	5,14	-0,66	-8,43	1,63	-14,70	31,03	38,50	-	-	4,86
2000-2001	0,91	1,15	-0,11	-4,07	2,29	-16,64	8,19	8,26	70,70	-	0,25
2001-2002	0,13	-2,80	-0,36	-10,04	5,42	-12,80	-10,27	-3,84	16,31	-	-0,59
2002-2003	0,21	-1,38	-1,31	-19,73	5,13	-9,88	-35,84	-7,37	105,74	-	-0,30
2003-2004	0,42	0,39	0,07	16,22	2,83	-24,22	-	-8,61	58,13	-	0,31
2004-2005	1,13	-0,32	0,99	-17,27	0,29	3,70	-	-11,86	13,40	-	0,79
2005-2006	1,33	1,90	2,57	-8,06	-1,59	3,77	-	-16,98	12,68	-	1,35
2006-2007	3,12	5,47	0,44	-6,53	-4,08	-8,12	-	-24,49	25,52	-	2,86

Naslavi stolpcev: delavci – (1) pri pravnih osebah, (2) pri zasebnikih; osebe, ki opravljajo samostojno dejavnost – (3) zasebniki, (4) kmetije; (5) prostovoljni zavarovanci, (6) brezposelni, (7) zaporniki, (8) vajenci, (9), starši, (10) ostale kategorije, (11) zavarovanci skupaj.

PREGLEDNICA 4.10 Število in starost zavarovancev, ki so se v posameznem letu prvič vključili v PIZ

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1991	40151	23,0056	8282	23	0	2	816932	4,91
1992	36173	22,7000	8172	22	8	12	764902	4,73
1993	34104	22,1944	7990	22	2	10	782570	4,36
1994	34104	22,3333	8040	22	4	0	772549	4,41
1995	28122	22,1667	7980	22	2	0	768961	3,66
1996	25681	22,5111	8104	22	6	4	765731	3,35
1997	26571	22,2000	7992	22	2	12	783196	3,39
1998	25710	22,2472	8009	22	2	29	784193	3,28
1999	25908	22,6889	8168	22	8	8	800467	3,24
2000	28738	23,0722	8306	23	0	26	839381	3,42
2001	24963	23,4250	8433	23	5	3	841478	2,97
2002	26032	24,0833	8670	24	1	0	836544	3,11
2003	27709	24,4917	8817	24	5	27	834049	3,32
2004	29327	24,4333	8796	24	5	6	836669	3,51
2005	31353	24,9611	8986	24	11	16	843251	3,72
2006	35571	25,4583	9165	25	5	15	854606	4,16
2007	45982	26,3472	9485	26	4	5	879090	5,23

Naslovi stolpcev: (1) št. zavarovancev s prvo zaposlitvijo, (2) v letih, (3) v dnevih, (4) let, (5) mesecev, (6) dni, (7) število vseh zavarovancev, (8) delež novo zaposlenih med vsemi zaposlenimi.

posameznem letu v obdobju od leta 1991 do leta 2007 prvič vključili v zavarovanje. Iz preglednice je razviden trend padanja števila zavarovancev, ki so se prvič vključili v zavarovanje v posameznem letu od leta 1991 do 1999, leta 2000 se je njihovo število povečalo, naslednje leto 2001 je upadlo, po tem letu pa je sledilo naraščanje števila zavarovancev, ki so prvič vstopili v zavarovanje.

Iz preglednice 4.10 je razvidno tudi gibanje povprečne starosti zavarovancev, ki so v letu prvič vstopili v zavarovanje. Starost se je od leta 1991 najprej zniževala iz 23 let proti 22 let. Po letu 1998, ko je povprečna starost znašala 22 let 2 meseca in 29 dni, je sledil trend naraščanja povprečne starosti zavarovancev, ki so se prvič zavarovali, ta trend se je v letu 2004, ko je bila povprečna starost 24 let 5 mesecev in 6 dni, malo umiril, nakar je sledilo naraščanje do konca obravnavanega obdobja, ko je povprečna starost zavarovancev, ki so se prvič zavarovali, znašala že 26 let 4 mesece in 5 dni.

V preglednici 4.10 je prikazan tudi delež zavarovancev, ki so se prvič vključili v PIZ med vsemi zavarovanci. Delež se je gibal med 3 in dobrimi 5 odstotki. Delež vseh novo zavarovanih oseb od leta 1991 do leta 2007 med vsemi zavarovanci v letu 2007 pa je znašal kar 59,85 odstotkov, kar kaže na veliko pomembnost novo zavarovanih oseb med vsemi zavarovanci.

4.2.7 Brezposelne osebe

Registrirane brezposelne osebe so osebe, stare vsaj 15 let, ki izpolnjujejo splošne zdravstvene pogoje za delo, so prijavljene na Zavodu RS za zaposlovanje, so pripravljene sprejeti zaposlitev in jo same tudi aktivno iščejo. Poleg tega niso v delovnem razmerju, niso upokojene, niso študenti, dijaki, vajenci ali udeleženci izobraževanja odraslih, mlajši od 26 let, in niso na prestajanju zaporne kazni, daljše od 6 mesecev. Prav tako niso samozaposlene osebe, lastniki ali solastniki gospodarskih družb ali lastniki, zakupniki, najemniki ali drugi uporabniki kmetijskega ali gozdnega zemljišča z dobičkom iz dejavnosti oz. katastrskim dohodkom, ki je v preteklem letu presegal zakonsko določeno višino.

Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež registriranih brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu.³

Preglednica 4.11 prikazuje število registrirano brezposelnih oseb in stopnjo registrirane brezposelnosti, ki se je iz leta 1991 do leta 1992 zelo močno zvišalo s 75.079 oseb na 102.593 oseb oziroma se je povprečna stopnja registrirane brezposelnosti dvignila z 8,2 odstotka na 11,5 odstotka. V letu 1993 je bilo doseženo najvišje število registriranih brezposelnih oseb v obravnavanem obdobju, in sicer 129.087 oseb, stopnja registrirane brezposelnosti pa je znašala 14,4 odstotka. Po letu 1993 je sledilo upadanje števila, nakar se je število registriranih brezposelnih oseb spet povečalo tako v letu 1997 (125,189 oseb) kot tudi v letu 1998 (126.080 oseb). V letu 1998 je bila dosežena tudi najvišja stopnja registrirane brezposelnosti 14,5 odstotka v obravnavanem obdobju. Po letu 1998 je sledil trend upadanja števila registriranih brezposelnih oseb z izjemo v letu 2002. Stopnja registrirane brezposelnosti pa je po letu 1998 vseskozi upadala. V letu 2007 je doseženo najnižje število registriranih

3. Aktivno prebivalstvo je seštevek delovno aktivnega prebivalstva in brezposelnih oseb. Delovno aktivno prebivalstvo po SRDAP in ZAP/M so vse osebe, ki so pokojninsko in zdravstveno zavarovane oziroma so v delovnem razmerju na območju Republike Slovenije. Delovno razmerje je lahko sklenjeno za določen ali nedoločen čas, za polni delovni čas ali delovni čas, krajši od polnega.

PREGLEDNICA 4.11 Registrirana brezposelnost

Leto	Povprečno število registrirano brezposelnih oseb	Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v odstotkih
1991	75.079	8,2
1992	102.593	11,5
1993	129.087	14,4
1994	127.056	14,4
1995	121.483	13,9
1996	119.799	13,9
1997	125.189	14,4
1998	126.080	14,5
1999	118.951	13,6
2000	106.601	12,2
2001	101.857	11,6
2002	102.635	11,6
2003	97.674	11,2
2004	92.826	10,6
2005	91.889	10,2
2006	85.836	9,4
2007	71.336	7,7

brezposelnih oseb kot tudi najnižja stopnja registrirane brezposelnosti v obravnavanem obdobju (71.336 oseb oziroma 7,7 odstotka).

4.2.8 Upokojenci

ZPIZ-1 ne definira splošno uporabljenih izrazov upokojenec, upokojenci za tiste zavarovance, ki so že pridobili pravico do pokojnine. Izrazov upokojenec, upokojenci ZPIZ-1 praviloma statusno tudi sicer ne uporablja. Namesto tega za tako imenovano »upokojeno populacijo« praviloma uporablja izraz »uživalci pokojnin«, izraz »uživalec pokojnine« pa je v 8. členu tudi posebej definiran. Izraz »uživalec pokojnine, uživalci pokojnin ter uživanje pravic« uporablja ZPIZ-1 kot najširši splošni izraz, s katerim označuje zagotavljanje in uresničevanje že uveljavljenih pripadajočih pravic zavarovancem, upokojencem (uživalcem starostnih, invalidskih, družinskih, vdovskih ter delnih pokojnin iz obveznega zavarovanja) ter drugim upravičencem. Kot tak zajema tako izplačevanje oziroma prejemanje pokojnin in drugih denarnih dajatev (prejemkov) upokojencem obveznega zavarovanja kot tudi zagotavljanje oziroma uživanje nekaterih drugih pravic, ki pripadajo upravičnim

zavarovancem (npr. do poklicne rehabilitacije). Pojem »uživalci pravic« torej zakon skupno uporablja za prejemnike pokojnin in drugih denarnih dajatev (prejemkov) ter za upravičence do nekaterih drugih pravic, uporablja pa se tudi v ožjem smislu, npr. uživalci pokojnin, uživalci starostnih pokojnin, uživalci dodatka za pomoč in postrežbo itd.

»V letu 1992 je bil sprejet zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, v katerem je bila zaobsežena celotna ureditev sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Visok porast skupnega števila upokojujev se je s tem zakonom precej zmanjšal, vendar se je s pokojninsko reformo v letu 2000 zopet nekoliko povečal.« (ZPIZ 2007d, 2)

Preglednica 4.12 izkazuje število upokojujev v posameznih letih po vrstah pokojnin. Skupno število prejemnikov starostnih, invalidskih in družinskih ter vdovskih upokojujev je konstantno naraščalo skozi celotno obravnavano obdobje sedemnajstih let in se je od leta 1991, ko je znašalo skupno število 393.200 upokojujev, dvignilo na 518.805 upokojujev v letu 2007, skupno se je v tem obdobju število povečalo kar za 125.605 upokojujev. Podrobnejši pregled pove, da je povečanje pripisati predvsem prejemnikom starostnih pokojnin.

Enak, pozitiven trend, je veljal tudi za število vseh prejemnikov pokojnin, med katerimi so vključeni poleg prej omenjenih prejemnikov, tudi prejemniki vojaških pokojnin, prejemniki akontacij pokojnin, prejemniki kmečkih pokojnin in prejemniki državnih pokojnin. Prejemniki državnih pokojnin so se sicer pojavili šele po letu 1999. Skupno število upokojujev se je od leta 1991 do leta 2007 dvignilo za 124.546 oseb, se pravi za manj, kot se je povečalo skupno število prejemnikov starostnih, invalidskih, vdovskih in družinskih pokojnin, iz česar sledi, da je povečanje števila vseh prejemnikov pokojnin predvsem pripisati povečevanju števila prejemnikov starostnih pokojnin.

Iz preglednice 4.12 je skozi celotno obravnavano obdobje razvidno tudi rahlo naraščanje prejemnikov vdovskih in družinskih pokojnin. Trend prejemnikov invalidskih pokojnin je bil od leta 1991 do leta 1998 rahlo naraščajoč, od leta 2000 najprej pa rahlo padajoč. Povprečno število prejemnikov ostalih pokojnin je od leta 1991 do leta 1992 naraščalo, od leta 1993 do leta 2000 je sledilo upadanje števila, nakar je sledilo višanje števila do leta 2005, po tem letu pa je spet sledilo zniževanje povprečnega števila prejemnikov invalidskih pokojnin.

Preglednica 4.13 izkazuje stopnje rasti povprečnega števila prejemnikov pokojnin po vrstah pokojnin in potrjuje prejšnje ugotovitve trenda naraščanja povprečnega števila prejemnikov starostnih pokojnin; to na-

PREGLEDNICA 4.12 Povprečno število vseh prejemnikov, po vrsti pokojnine

Leto	(1)	(2)	(3)	(4 = 1 do 3)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9 = 5 do 8)	(10 = 4 + 9)
1991	227.524	87.194	78.482	393.200	-	-	25.727	-	25.727	418.927
1992	248.978	91.551	79.276	419.805	4.770	727	23.526	-	29.023	448.828
1993	255.985	93.867	80.439	430.291	4.996	741	21.517	-	27.254	457.545
1994	257.298	94.848	80.769	432.915	4.970	684	19.516	-	25.170	458.085
1995	259.253	96.058	81.740	437.051	4.917	623	17.671	-	23.211	460.262
1996	262.142	96.850	83.113	442.105	4.838	574	15.805	-	21.217	463.322
1997	266.854	97.369	84.530	448.753	4.783	538	14.142	-	19.463	468.216
1998	271.490	97.498	85.638	454.626	4.723	512	12.533	-	17.768	472.394
1999	276.255	97.382	86.643	460.280	4.632	478	11.059	-	16.169	476.449
2000	282.005	97.804	87.639	467.448	4.548	450	9.744	50	14.792	482.240
2001	287.926	97.704	88.877	474.507	4.459	421	8.560	4.538	17.978	492.485
2002	295.304	97.621	90.973	483.898	4.402	393	7.420	12.970	25.185	509.083
2003	302.365	97.433	92.113	491.911	4.299	353	6.345	14.843	25.840	517.751
2004	308.443	96.556	92.827	497.826	4.197	324	5.367	16.140	26.028	523.854
2005	315.092	96.665	93.231	504.988	4.089	298	4.522	17.178	26.087	531.075
2006	322.755	96.115	92.304	511.174	3.962	277	3.784	17.690	25.713	536.887
2007	332.780	94.511	91.514	518.805	3.829	250	3.157	17.432	24.668	543.473

Naslovi stolpcev: (1) prejemniki starostnih pokojnin, (2) prejemniki invalidskih pokojnin, (3) prejemniki družinskih oz. vdovskih pokojnin, (4) skupaj 1-3, (5) prejemniki vojaških pokojnin, (6) prejemniki akontacij, (7) prejemniki kmečkih pokojnin po szk, (8) prejemniki državnih pokojnin, (9) skupaj 5-8, (10) vsi skupaj.

raščanje je bilo visoko predvsem med letoma 1991 in 1992, ko je znašala stopnja rasti kar 9,4 odstotka, najnižje povečanje števila prejemnikov starostnih pokojnin je bilo zabeleženo med letoma 1993 in 1994. Enak trend je veljal tudi za stopnje rasti skupnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin in skupnega števila vseh prejemnikov pokojnin. Tudi tu je bila zabeležena najvišja stopnja rasti števila med letoma 1991 in 1992, in sicer 6,8 odstotka oziroma 12,8 odstotka in najnižja stopnja rasti med letoma 1993 in 1994, in sicer 0,6 oziroma 0,1 odstotka. Pri prejemnikih kmečkih pokojnin po SZK je bilo zaznati izrazit trend naraščanja negativne stopnje rasti skozi celotno obdobje, kar je pripisati posledici zmanjševanja števila obstoječih prejemnikov, novih prejemnikov pa ni bilo. Tudi pri prejemnikih vojaških pokojnin in akontacij pokojnin je bila, z izjemo med letoma 1991 in 1992, zabeležena konstantna negativna stopnja rasti za celotno obdobje.

Preglednica 4.14 izkazuje delež prejemnikov posameznih vrst pokojnin med vsemi prejemniki skupaj. Razvidno je konstantno naraščanje deleža povprečnega števila prejemnikov starostnih pokojnin med vsemi prejemniki, in sicer je s 54,3 odstotka v letu 1991 delež narasel na 61,2 odstotka v letu 2007, to je kar za 6,9 odstotne točke. Medtem je delež povprečnega števila prejemnikov invalidskih pokojnin med vsemi prejemniki konstantno upadal – iz 20,8 odstotka v letu 1991 na 17,4 odstotka do leta 2007, kar je pomenilo skupni upad za 3,4 odstotne točke. Enak negativni trend je bil zabeležen tudi pri deležu povprečnega števila prejemnikov vojaških pokojnin in prejemnikov akontacij pokojnin od leta 1992 naprej. Močno je upadal delež prejemnikov kmečkih pokojnin po SZK med vsemi prejemniki skozi celotno obravnavano obdobje. S 6,1 odstotka v letu 1991 je delež upadel na 0,6 odstotka v letu 2007, torej za 5,5 odstotne točke. Trend gibanja deleža povprečnega števila prejemnikov vdovskih in družinskih pokojnin ni bil tako enoličen, bil je spremenljiv, saj je delež nekaj časa upadal, nato naraščal in spet upadal. Omenjeni delež se je gibal od 18,7 odstotka v letu 1991 do 16,8 odstotka v letu 2007, povprečni delež v obravnavanem obdobju pa je znašal 17,8 odstotka.

4.2.9 Povprečna starost novih prejemnikov pokojnin

Povprečna starost novih prejemnikov pokojnin je povprečna dosežena starost tistih upokojujencev, ki jim je bila v tekočem letu na podlagi izpolnjenih pogojev za pridobitev pravice do pokojnine, pokojnina izpla-

PREGLEDNICA 4.13 Stopnje rasti povprečnega števila prejemnikov pokojnin glede na preteklo leto po vrsti pokojnine (v odstotkih)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4 = 1 do 3)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9 = 5 do 8)	(10 = 4 + 9)
1991-1992	9,43	5,00	1,01	6,77	-	-	-8,56	-	12,81	7,14
1992-1993	2,81	2,53	1,47	2,50	4,74	1,93	-8,54	-	-6,10	1,94
1993-1994	0,51	1,05	0,41	0,61	-0,52	-7,69	-9,30	-	-7,65	0,12
1994-1995	0,76	1,28	1,20	0,96	-1,07	-8,92	-9,45	-	-7,78	0,48
1995-1996	1,11	0,82	1,68	1,16	-1,61	-7,87	-10,56	-	-8,59	0,66
1996-1997	1,80	0,54	1,70	1,50	-1,14	-6,27	-10,52	-	-8,27	1,06
1997-1998	1,74	0,13	1,31	1,31	-1,25	-4,83	-11,38	-	-8,71	0,89
1998-1999	1,76	-0,12	1,17	1,24	-1,93	-6,64	-11,76	-	-9,00	0,86
1999-2000	2,08	0,43	1,15	1,56	-1,81	-5,86	-11,89	-	-8,52	1,22
2000-2001	2,10	-0,10	1,41	1,51	-1,96	-6,44	-12,15	8976,00	21,54	2,12
2001-2002	2,56	-0,08	2,36	1,98	-1,28	-6,65	-13,32	185,81	40,09	3,37
2002-2003	2,39	-0,19	1,25	1,66	-2,34	-10,18	-14,49	14,44	2,60	1,70
2003-2004	2,01	-0,90	0,78	1,20	-2,37	-8,22	-15,41	8,74	0,73	1,18
2004-2005	2,16	0,11	0,44	1,44	-2,57	-8,02	-15,74	6,43	0,23	1,38
2005-2006	2,43	-0,57	-0,99	1,22	-3,11	-7,05	-16,32	2,98	-1,43	1,09
2006-2007	3,11	-1,67	-0,86	1,49	-3,36	-9,75	-16,57	-1,46	-4,06	1,23

Naslavi stolpcev: (1) prejemniki starostnih pokojnin, (2) prejemniki invalidskih pokojnin, (3) prejemniki družinskih oz. vdovskih pokojnin, (4) skupaj 1-3, (5) prejemniki vojaških pokojnin, (6) prejemniki akontacij, (7) prejemniki kmečkih pokojnin po skz, (8) prejemniki državnih pokojnin, (9) skupaj 5-8, (10) vsi skupaj.

PREGLEDNICA 4.14 Deleži povprečnega števila prejemnikov pokojnin po vrsti pokojnine (v odstotkih)

Leto	(1)	(2)	(3)	(4 = 1 do 3)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9 = 5 do 8)	(10 = 4 + 9)
1991	54,31	20,81	18,73	93,86	-	-	6,14	-	6,14	100,00
1992	55,47	20,40	17,66	93,53	1,06	0,16	5,24	-	6,47	100,00
1993	55,95	20,52	17,58	94,04	1,09	0,16	4,70	-	5,96	100,00
1994	56,17	20,71	17,63	94,51	1,08	0,15	4,26	-	5,49	100,00
1995	56,33	20,87	17,76	94,96	1,07	0,14	3,84	-	5,04	100,00
1996	56,58	20,90	17,94	95,42	1,04	0,12	3,41	-	4,58	100,00
1997	56,99	20,80	18,05	95,84	1,02	0,11	3,02	-	4,16	100,00
1998	57,47	20,64	18,13	96,24	1,00	0,11	2,65	-	3,76	100,00
1999	57,98	20,44	18,19	96,61	0,97	0,10	2,32	-	3,39	100,00
2000	58,48	20,28	18,17	96,93	0,94	0,09	2,02	0,01	3,07	100,00
2001	58,46	19,84	18,05	96,35	0,91	0,09	1,74	0,92	3,65	100,00
2002	58,01	19,18	17,87	95,05	0,86	0,08	1,46	2,55	4,95	100,00
2003	58,40	18,82	17,79	95,01	0,83	0,07	1,23	2,87	4,99	100,00
2004	58,88	18,43	17,72	95,03	0,80	0,06	1,02	3,08	4,97	100,00
2005	59,33	18,20	17,56	95,09	0,77	0,06	0,85	3,23	4,91	100,00
2006	60,12	17,90	17,19	95,21	0,74	0,05	0,70	3,29	4,79	100,00
2007	61,23	17,39	16,84	95,46	0,70	0,05	0,58	3,21	4,54	100,00

Naslovi stolpcev: (1) prejemniki starostnih pokojnin, (2) prejemniki starostnih pokojnin, (3) prejemniki invalidskih pokojnin, (4) prejemniki družinskih oz. vdovskih pokojnin, (5) skupaj 1-3, (5) prejemniki vojaških pokojnin, (6) prejemniki akontacij, (7) prejemniki kmečkih pokojnin po szk, (8) prejemniki državnih pokojnin, (9) skupaj 5-8, (10) vsi skupaj.

čana prvič. Podatki o povprečni starosti novih prejemnikov pokojnin zajemajo le starostne in invalidske upokoјence, brez družinskih in vdovskih. Povprečna starost je izračunana ob upoštevanju dosežene starosti in števila upravičencev posameznih vrst pokojnin.

Število novih prejemnikov starostnih pokojnin, ne glede na spol, je iz leta 1991 na leto 1992 strmo upadel. Sledil je manjši upad v letih 1993 in 1994. Od leta 1995 do 1999 je sledil trend naraščanja števila starostnih upokoјencev, ki so prvič prejeli pokojnino. Od leta 2000 so sledili spreminjajoči se trendi zviševanja oziroma zniževanja števila tistih, ki so v letu prvič prejeli starostno pokojnino. Za leti 2001 in 2002 je bilo značilno, da je skupno število novih starostnih upokoјencev naraščalo, medtem ko je bilo v letu 2003 število nižje kot v letu 2002. V letu 2004 je skupno število novih starostnih upokoјencev ponovno naraslo, v letu 2005 je nekoliko upadlo, v letih 2006 in 2007 pa je spet naraslo.

Pri ženski populaciji prejemnikov starostnih pokojnin se je povprečna starost ob upokoјitvi v obravnavanem obdobju sedemnajstih let dvignila z 52 let in 3 mesecev, (povprečna starost novih upokoјencev v letu 1991), na 57 let in 7 mesecev (povprečna starost novih upokoјencev 2007). Povprečna upokoјitvena starost pri ženskah se je v obravnavanem obdobju dvignila skupaj za 5 let in 4 mesece.

Pri moški populaciji prejemnikov starostnih pokojnin se je povprečna starost ob upokoјitvi v obravnavanem obdobju zvišala z 56 let in 5 mesecev (leto 1991) na 61 let in 10 mesecev (leto 2007). Povprečna starostna meja pri moški populaciji prejemnikov starostnih pokojnin se je v obravnavanem obdobju sedemnajstih let dvignila za 5 let in 5 mesecev.

Zakonski pogoji za pridobitev pravice do pokojnine, zlasti starostne, so se od uveljavitve reforme v letu 2000 do leta 2007 spreminjali, praviloma zaostrovali. Zato se je povečevala tudi upokoјitvena starost. V zadnjih treh letih se starost žensk in moških ni povečevala v tolikšni meri kot v preteklih letih, pri moških se je celo znižala. To se je zgodilo zaradi večjih učinkov uveljavljanja znižanja starostne meje zaradi otrok (ZPIZ 2008, 18).

Trend invalidskega upokoјevanja je bil v obdobju od leta 1991 do leta 1998 negativen. V letu 1999 se je število invalidskih upokoјencev, ki jim je bila prvič priznana pravica do pokojnine, povečalo. V letih od 2000 do 2003 se je negativen trend nadaljeval. Leta 2004 se je število novih invalidskih upokoјencev glede na preteklo leto spet povišalo. V letu 2005 je sledil manjši upad, v letu 2006 pa kar velik upad skupnega števila novih invalidskih upokoјencev glede na predhodno leto, leta 2007 se je število

PREGLEDNICA 4-15 Povprečna dosežena starost in število prejemnikov starostnih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine po spolu

Leto	Ženske			Moški			Skupaj		
	Let	Mesecev	Število	Let	Mesecev	Število	Let	Mesecev	Število
	1991	52	3	16261	56	5	15719	54	9
1992	52	6	8967	56	2	8696	54	3	17663
1993	53	3	3838	56	2	4008	55	1	7846
1994	53	2	3662	57	7	3495	55	0	7157
1995	53	1	3813	57	6	3687	55	7	7500
1996	54	0	5059	57	6	4874	55	8	9933
1997	54	11	5281	58	3	5421	56	6	10702
1998	55	3	5570	58	5	5852	56	10	11422
1999	54	10	6362	58	2	6671	56	7	13933
2000	56	1	6271	61	0	5655	57	11	11926
2001	56	2	6753	62	0	5680	58	2	12433
2002	56	5	6451	62	2	6033	58	10	12484
2003	56	6	5657	62	2	5145	58	10	10802
2004	57	3	6021	62	6	5878	59	7	11899
2005	57	3	4572	61	9	5513	59	5	10085
2006	57	4	5244	61	8	6065	59	6	11309
2007	57	7	5633	61	10	6893	59	8	12526

PREGLEDNICA 4.16 Povprečna dosežena starost in število prejemnikov invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine po spolu

Leto	Ženske			Moški			Skupaj		
	Let	Mesecev	Število	Let	Mesecev	Število	Let	Mesecev	Število
	1991	47	2	3091	50	5	5524	49	3
1992	45	6	2231	48	0	4309	47	3	6540
1993	45	2	1826	49	6	3578	48	1	5404
1994	46	2	1358	50	8	2920	49	3	4278
1995	44	1	1344	48	8	2613	47	1	3957
1996	46	10	1290	50	9	2298	49	4	3588
1997	48	1	1238	51	8	2256	50	5	3494
1998	48	1	1196	51	9	2231	50	6	3427
1999	47	3	1418	51	3	2537	49	10	3955
2000	48	9	1192	52	11	2260	51	4	3452
2001	49	1	1068	53	3	1896	51	6	2964
2002	49	7	1010	53	6	1849	52	0	2859
2003	49	9	655	53	8	1232	52	0	1887
2004	49	10	805	53	10	1828	52	7	2633
2005	50	1	756	53	11	1598	52	7	2354
2006	50	4	463	53	5	927	52	4	1390
2007	50	8	556	54	9	1161	53	4	1717

spet nekoliko zvišalo. Trend za celotno obravnavano obdobje se je gibal v istih smereh ne glede na spol.

Pri ženski populaciji invalidskih upokoјencev od leta 1991 do 1995 je bilo zabeleženo upadanje povprečne starosti ob upokoјitvi, od leta 1999 do leta 2007 pa je sledil trend naraščanja povprečne starosti ob upokoјitvi. Meja povprečne upokoјitvene starosti pri novih prejemnicah invalidskih pokojnin se je v tem zadnjem obdobju dvignila z 47 let in 3 mesecev na 50 let in 8 mesecev, torej za 3 leta in 5 mesecev, medtem ko se je v celotnem obravnavanem obdobju ta meja dvignila za 3 leta in 6 mesecev.

Pri moški populaciji invalidskih upokoјencev smo zasledili nihanja v trendu povprečne starosti ob upokoјitvi od leta 1991 pa do leta 1998. Po letu 1999 pa je sledil trend naraščanja povprečne starosti ob upokoјitvi, z izjemo v letu 2006. Meja povprečne upokoјitvene starosti se je z 51 let in 3 mesecev v letu 1999 postopno dvigovala in v letu 2005 dosegla 53 let in 11 mesecev, nato se je v letu 2006 znižala na 53 let in 5 mesecev, v letu 2007 pa je dosegla 54 let in 9 mesecev. V celotnem obravnavanem obdobju se je meja povprečne upokoјitvene starosti pri novih prejemnikih invalidskih pokojnin zvišala za 4 leta in 4 mesece.

Trend zadnjih sedmih let je vsekakor posledica reforme, uvedene v letu 2000.

Preglednica 4.17 prikazuje skupno število prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine po spolu. Skupno število novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin je precej nihalo. Največ novih upokoјitev se je zgodilo v letu 1991, kar blizu 25 tisoč. V letih 1992 in 1998 je skupno število novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin padlo pod 10 tisoč. Od leta 1999 naprej je pokojninska blagajna beležila od 10 do 15 tisoč novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin letno.

Povprečna dosežena starost ob uveljavitvi pravic do starostne in invalidske pokojnine je izračunana ob upoštevanju povprečne dosežene starosti novih prejemnikov starostnih pokojnin in števila novih prejemnikov starostnih pokojnin, ter ob upoštevanju povprečne dosežene starosti novih prejemnikov invalidskih pokojnin in števila novih prejemnikov invalidskih pokojnin; povprečje upošteva tudi razlike v starosti in številu po spolu.

Skupna povprečna starost novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin je skozi obravnavano obdobje od slovenske osamosvojitve naprej nihala. Če gledamo celotno obdobje, ugotovimo, da je pov-

PREGLEDNICA 4.17 Povprečna dosežena starost, število prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine in stopnje rasti obeh kategorij

Leto	Povprečna starost		Stop. rasti*	Število	Stop. rasti*
	Let	Mesecev			
1991	53	3	–	24.876	–
1992	52	4	–1,6	15.507	–37,7
1993	52	0	–0,7	9.242	–40,4
1994	53	1	2,0	7.940	–14,1
1995	52	5	–1,1	7.770	–2,1
1996	54	0	3,0	8.647	11,3
1997	55	1	1,9	8.775	1,5
1998	55	5	0,6	8.997	2,5
1999	55	0	–0,8	10.317	14,7
2000	56	10	3,4	15.378	49,1
2001	57	6	1,1	15.397	0,1
2002	57	11	0,7	15.343	–0,4
2003	58	2	0,5	12.689	–17,3
2004	58	6	0,6	14.532	14,5
2005	58	5	–0,3	12.439	–14,4
2006	58	10	0,8	12.699	2,1
2007	59	2	0,5	14.243	12,2

*V odstotkih.

prečna starost naraščala, z izjemo v letih 1992, 1993, 1995, 1999 in 2005. S primerjavo povprečne starosti novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin med letom 1991 in 2007 ugotovimo, da se je povprečna starost prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin v obravnavanem obdobju sedemnajstih let skupaj povečala za 5 let in 11 mesecev.

Iz preglednice 4.17 je razviden tudi trend naraščanja starosti upokojencev, ki so se upokojili na novo po letu 1999, razen pri starostnih upokojencih, kjer se je povprečna starost ob upokojitvi po letu 2004 znižala tako v letu 2005, kot tudi v letu 2006, v letu 2007 pa je bil zaznan rahel dvig povprečne starosti ob upokojitvi glede na preteklo leto, kljub temu v letu 2007 še ni bil dosežen nivo povprečne starosti v letu 2004. Zabeležen je tudi upad povprečne starosti invalidskih upokojencev, ki so se upokojili na novo v letu 2006.

Tudi skupna povprečna starost prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je bila prvič priznana pravica do pokojnine, je po letu

PREGLEDNICA 4.18 Zbirna prispevna stopnja za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Stopnja*	28,80	28,80	31,00	31,00	31,00	26,50	24,35	24,35	24,35
Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Stopnja	24,35	24,35	24,35	24,35	24,35	24,35	24,35	24,35	

* Zbirna prispevna stopnja v odstotkih.

1999 beležila trend naraščanja z izjemo rahlega upadanja v letu 2005. Podatki potrjujejo učinkovitost reforme, ki je začela veljati v letu 2000.

Primerjava skupnega števila novih prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin po posameznih letih je izkazovala visoko spremenljivost. Iz zadnjega stolpca v preglednici 4.17 so razvidna velika nihanja med posameznimi leti. Tako je število novih prejemnikov od leta 1991 do leta 1992 upadlo kar za 37,66 odstotkov, od leta 1992 do leta 1993 pa kar za 40,40 odstotke. Upad glede na preteklo leto je bil zabeležen tudi v letih 1994, 1995, 2002, 2003 in 2005. Najvišji porast glede na preteklo leto je bil zabeležen v letu 2000, in sicer kar za 49,05 odstotkov. Pozitivna stopnja rasti glede na preteklo leto je bila zabeležena tudi v letih 1996, 1997, 1998, 1999, 2004, 2006 in 2007.

4.2.10 Prispevne stopnje pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Zbirno prispevno stopnjo sestavljata različni višini prispevnih stopenj delodajalca in delojemalca in znaša 24,35 odstotka ter je določena v tej višini že vse od leta 1996, ko je bila na zahtevo Vlade Republike Slovenije, s spremembo Zakona o prispevkih za socialno varnost (ZPSV) znižana z 31,00 odstotkov. Tedaj je prispevna stopnja delojemalca ostala nespremenjena (15,50 odstotka), prispevna stopnja delodajalca pa je bila znižana najprej z 15,50 odstotka na 12,85 odstotka ter nato na 8,85 odstotka, tako da je skupno znižanje prispevne stopnje delodajalca znašalo 6,65 odstotne točke ali za 42,9 odstotka. Zbirna stopnja pa se je znižala za 21,5 odstotka. Višino zbirne prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za posamezno leto prikazuje preglednica 4.18.

4.2.11 Povprečne realne plače

Povprečne plače so zbrane na podlagi objavljenih podatkov, ki so rezultat statističnega raziskovanja Mesečno poročilo o plačah pri pravnih osebah (Obrazec 1 – ZAP/M). Podatke zanj zbira Agencija za javno-

PREGLEDNICA 4.19 Povprečne bruto mesečne plače in realne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah, ter stopnje rasti povprečnih realnih bruto plač glede na preteklo leto

Leto	Povprečne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah v EUR	Povprečne realne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah v EUR	Stopnja rasti realnih plač glede na preteklo leto v odstotkih
1991	70,20	70,20	–
1992	213,00	113,18	61,22
1993	314,77	136,15	20,29
1994	394,83	144,36	6,03
1995	467,35	157,36	9,00
1996	538,83	166,72	5,95
1997	601,95	170,23	2,11
1998	659,61	170,53	0,17
1999	722,94	173,08	1,49
2000	799,82	175,82	1,59
2001	895,35	183,89	4,59
2002	982,46	188,14	2,31
2003	1.056,58	193,37	2,78
2004	1.116,55	198,01	2,40
2005	1.157,06	200,57	1,29
2006	1.212,80	204,55	1,99
2007	1.284,79	205,11	0,27

Zneski v EUR so v stalnih cenah iz leta 1991.

pravne evidence in storitve in jih pošilja na Statistični urad Republike Slovenije, ta pa jih statistično obdelava. V raziskovanju so vključene zaposlene osebe s pogodbami o zaposlitvi pri pravnih osebah. V raziskovanje niso zajeti samostojni podjetniki – posamezniki in pri njih zaposlene osebe, in osebe, ki opravljajo poklicno dejavnost ter kmetje. Podatki o plačah se od januarja 2005 naprej zbirajo po novi metodologiji, zato rezultati niso primerljivi s prejšnjim raziskovanjem. Za namen obdelave v raziskavi so vrednosti povprečnih plač prevedene v realne vrednosti.

Povprečne realne bruto mesečne plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah so skozi celotno obravnavano obdobje konstantno naraščale, kar je razvidno iz preglednice 4.19. Stopnja rasti je bila v letu 1992 glede na leto 1991 zelo visoka, saj so povprečne realne bruto mesečne plače porasle kar za 61,22 odstotka. Tudi v naslednjem letu je bila zabeležena visoka rast glede na preteklo leto, in sicer 20,29 odstotka, v

kasnejših letih je bila stopnja rasti pozitivna, a se je iz leta v leto zniževala. Najnižja stopnja rasti je bila zabeležena v letu 1998 in je znašala 0,17 odstotka. Leta 2001 je bila zabeležena nekoliko višja stopnja rasti plač (4,59 odstotka) glede na stopnje rasti, dosežene v letih 1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005 in 2006, ko se je stopnja rasti gibala med dobrima 2 odstotkoma oziroma dobrim 1 odstotkom. Nizka stopnja rasti pa je bila zabeležena tudi v letu 2007, saj je znašala le 0,27 odstotka.

4.2.12 Povprečne realne pokojnine

Na višino povprečnih pokojnin močno vpliva način usklajevanja pokojnin, ki pa se je skozi obravnavano obdobje sedemnajstih let spreminjal.

150. člen ZPIZ-1 določa enak način usklajevanja pokojnin kot pred uveljavitvijo imenovanega zakona, in sicer usklajevanje pokojnin z gibanjem povprečnih plač na zaposlenega. Prejšnji zakon je za uskladitev zahteval pogoj doseganja skupnega minimalnega porasta plač za uskladitev pokojnin, ki je znašal 1,5 odstotka od zadnje uskladitve pokojnin, ZPIZ-1 pa tega ne določa več.

Ker se zaradi nove odmerne lestvice gmotni položaj novih in bodočih upokojencev postopno znižuje, ZPIZ-1 v 151. členu določa posebno pravilo, s katerim se zagotavlja enakopraven položaj med upokojenci, ki so se upokojili v različnih obdobjih (Priatelj 2000, 270).

Navedeno usklajevanje pokojnin je bilo uzakonjeno, ker bi bile sicer prej uveljavljene pokojnine višje od kasneje uveljavljenih.

Stanovnik meni, da je vprašanje, kako naj se usklajujejo pokojnine pomembno, ker se s tem določajo celotni izdatki za pokojnine in dohodkovni položaj upokojencev. Bolj ugodno je usklajevanje, večji so pokojninski izdatki in boljši je dohodkovni položaj upokojencev. Usklajevanje pokojnin s plačami pomeni, da so upokojenci v celoti deležni sadov višje rasti produktivnosti, usklajevanje z indeksom življenjskih stroškov pa pomeni, da se upokojencem zgolj ohranja realna vrednost pokojnin. Če imamo nestabilne sisteme usklajevanja pokojnin, to pa zagotovo velja za slovenski pokojninski sistem, zagotavljanje načela horizontalne izenačenosti, kar poenostavljeno pomeni, da posamezniki, ki imajo enako pokojninsko dobo in so prejeli enake plače, prejema enake pokojnine, postaja izjemno težavno. (Stanovnik 2005)

Povprečna mesečna bruto pokojnina se izračunava tako, da se zneski iz naslova pravice do pokojninske dajatve po posameznih vrstah izračunajo na način aritmetičnega povprečja. V izračun povprečne realne bruto mesečne pokojnine so vključena redna izplačila vseh staro-

stnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin. Za namen obdelave v raziskavi so vrednosti povprečnih pokojnin preračunane tudi v realne vrednosti. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v svojih poročilih izkazuje le vrednosti povprečnih bruto mesečnih pokojnin z varstvenim dodatkom. Varstveni dodatek je po svoji naravi socialni transfer, katerega izplačilo v okviru obveznosti Republike Slovenije Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije povrne država. Z vidika posameznika je pomembno, koliko je dejansko znašal povprečni prejemek iz naslova pokojnin, ne glede na to ali je bil v celoti izplačan iz naslova obveznega zavarovanja ali delno tudi iz naslova socialnih transferov za zagotavljanje socialne varnosti. Če pa želimo analizirati dejanske odhodke pokojninske blagajne, ki izhajajo le iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, potem pa je pomembno, da prikažemo oziroma obravnavamo le prejemke upravičencev pokojninskih dajatev, ki izhajajo izključno iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zato smo za potrebe raziskave ugotovili, koliko je v posameznih letih v obravnavanem obdobju znašala povprečna realna bruto mesečna pokojnina brez varstvenega dodatka. Povprečno realno bruto mesečno pokojnino brez varstvenega dodatka smo izračunali tako, da smo v izračunu upoštevali višino posamezne vrste pokojnine (starostne, invalidske, družinske) in število prejemnikov posamezne vrste pokojnine.

Iz preglednice 4.20 izhajajo, da so povprečne realne bruto mesečne pokojnine z varstvenim dodatkom oziroma brez varstvenega dodatka od leta 1991 do leta 2006 konstantno naraščale, izjema je bilo le leto 2007. Ugotovitev dokazujejo tudi stopnje rasti povprečnih realnih bruto mesečnih pokojnin brez varstvenega dodatka. Najvišja rast realnih bruto mesečnih pokojnin brez varstvenega dodatka glede na preteklo leto je bila zabeležena v letu 1992, za kar 68,9 odstotka, kar je mimo grede več, kot so v tem obdobju porasle povprečne realne bruto mesečne plače zaposlenih pri pravnih osebah (61,2 odstotka), sledil je trend postopnega zniževanja sicer pozitivne stopnje rasti v letu 1993 na 15,4 odstotka, v letu 1994 na 11,4 odstotka in v letu 1995 na 10,3 odstotka. Kasneje se je rast postopoma umirila in se je gibala od 3,1 odstotka do 0,4 odstotka vse do leta 2007, ko je bila zabeležena, kot je že omenjeno, negativna stopnja rasti povprečnih realnih bruto mesečnih pokojnin brez varstvenega dodatka v višini -0,3 odstotka.

Glede na to, da smo v prejšnjem podpoglavju ugotovili, koliko so v obravnavanem obdobju znašale povprečne realne bruto mesečne plače

PREGLEDNICA 4.20 Povprečne bruto mesečne pokojnine, povprečne realne bruto mesečne pokojnine in njihove stopnje rasti glede na preteklo leto

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1991	28,83	28,83	–	28,57	28,57	–
1992	91,32	48,52	68,27	90,83	48,26	68,91
1993	131,25	56,77	17,00	128,74	55,68	15,37
1994	173,15	63,31	11,52	169,64	62,03	11,39
1995	207,43	69,84	10,32	203,24	68,43	10,32
1996	232,27	71,86	2,90	228,10	70,57	3,13
1997	257,73	72,89	1,42	253,37	71,66	1,53
1998	282,96	73,15	0,37	278,25	71,94	0,39
1999	315,00	75,41	3,09	309,81	74,17	3,11
2000	345,80	76,02	0,80	340,08	74,76	0,80
2001	375,43	77,11	1,43	366,78	75,33	0,76
2002	409,73	78,46	1,76	403,11	77,19	2,48
2003	430,32	78,76	0,38	423,28	77,47	0,35
2004	449,56	79,72	1,23	442,25	78,43	1,24
2005	465,94	80,77	1,31	458,33	79,45	1,30
2006	487,51	82,22	1,81	478,52	80,71	1,59
2007	513,33	81,95	–0,33	503,83	80,43	–0,34

Naslovi stolpcev: (1) povprečne bruto pokojnine z varstvenim dodatkom v EUR, (2) povprečne realne bruto pokojnine z varstvenim dodatkom v EUR, (3) Stopnja rasti realnih bruto pokojnin z varstvenim dodatkom glede na preteklo leto, v odstotkih, (4) povprečne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka v EUR, (5) Povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka v EUR, (6) stopnja rasti realnih bruto pokojnin brez varstvenega dodatka glede na preteklo leto, v odstotkih. Zneski v EUR so v stalnih cenah iz leta 1991.

na zaposleno osebo pri pravnih osebah, smo izračunali tudi razmerje med plačami in pokojninami in ga prikazali v preglednici 4.21.

Najnižja razlika med plačami in pokojninami je bila v letih 1991 (2,35 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka oziroma 2,33 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom), v letu 1994 (2,33 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka oziroma 2,28 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom), v letu 1995 (2,30 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka oziroma 2,25 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom), v letu 1999 (2,33 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka oziroma 2,30 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom) in v letu 2000 (2,35 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka oziroma 2,31 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom).

PREGLEDNICA 4.21 Povprečne realne bruto mesečne plače in povprečne realne bruto mesečne pokojnine in razmerja med njimi

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1991	70,20	28,57	28,83	2,46	2,43
1992	113,18	48,26	48,52	2,35	2,33
1993	136,15	55,68	56,77	2,45	2,40
1994	144,36	62,03	63,31	2,33	2,28
1995	157,36	68,43	69,84	2,30	2,25
1996	166,72	70,57	71,86	2,36	2,32
1997	170,23	71,66	72,89	2,38	2,34
1998	170,53	71,94	73,15	2,37	2,33
1999	173,08	74,17	75,41	2,33	2,30
2000	175,82	74,76	76,02	2,35	2,31
2001	183,89	75,33	77,11	2,44	2,38
2002	188,14	77,19	78,46	2,44	2,40
2003	193,37	77,47	78,76	2,50	2,46
2004	198,01	78,43	79,72	2,52	2,48
2005	200,57	79,45	80,77	2,52	2,48
2006	204,55	80,71	82,22	2,53	2,49
2007	205,11	80,43	81,95	2,55	2,50

Naslovi stolpcev: (1) povprečne realne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah v EUR, (2) povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka v EUR, (3) povprečne realne bruto pokojnine z varstvenim dodatkom v EUR, (4) razmerje med povprečnimi realnimi bruto mesečnimi plačami na zaposleno osebo pri pravnih osebah in povprečnimi realnimi bruto mesečnimi pokojninami brez varstvenega dodatka, (5) razmerje med povprečnimi realnimi bruto mesečnimi plačami na zaposleno osebo pri pravnih osebah in povprečnimi realnimi bruto mesečnimi pokojninami z varstvenim dodatkom. Zneski v EUR so v stalnih cenah iz leta 1991.

kom); v zadnjih letih, od leta 2001 dalje se je razmerje med povprečnimi realnimi bruto mesečnimi plačami na zaposleno osebo pri pravnih osebah in povprečnimi realnimi bruto mesečnimi pokojninami zviševalo, kar pomeni, da se je razlika med plačami in pokojninami večala. V letu 2007 je razmerje znašalo že 2,50 plače : pokojnine z varstvenim dodatkom (2,55 plače : pokojnine brez varstvenega dodatka).

4.2.13 Povprečna doba prejemanja pokojnin

Povprečna doba prejemanja pokojnin, prikazuje obdobje prejemanja pokojnin vseh tistih upokojujencev, ki jim je v tekočem letu prenehala prava do pokojnine. Povprečna doba je bila izračunana ob upoštevanju

PREGLEDNICA 4.22 Povprečna doba prejemanja pokojnin

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Doba*	14,10	13,83	13,17	13,33	14,08	14,33	13,42	14,33	13,17
Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Doba*	15,00	14,25	14,83	15,50	15,67	16,08	16,08	16,25	

* Povprečna doba prejemanja pokojnin v letih.

PREGLEDNICA 4.23 Povprečna starost umrlih oseb

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Starost*	70,0	70,1	70,3	70,3	70,9	71,1	71,4	71,3	71,5
Leto	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Starost*	71,8	71,7	72,3	72,5	72,5	73,3	73,2	73,6	

* Povprečna starost umrlih v letih.

skupne dosežene dolžine dobe prejemanja pokojnin in števila upravičencev in ne vključuje prejemnikov državnih pokojnin, vojaških pokojnin, akontacij pokojnin, kmečkih pokojnin po SZK, dodatkov k pokojninam in delov vdovskih pokojnin.

Iz preglednice 4.22 je razviden zelo spreminjajoč trend gibanja povprečne dobe prejemanja pokojnin v obdobju prvih desetih let (od leta 1991 do leta 2001), saj je povprečna doba prejemanja pokojnin nekaj časa naraščala, nekaj časa padala, v zadnjih letih pa je konstantno naraščala. Povprečna doba prejemanja pokojnin se je v celotnem obdobju povečala s 14,1 leta (leto 1991) na 16,25 leta (leto 2007), kar pomeni povečanje za 2 leti in 2 meseca. Najnižja povprečna doba prejemanja pokojnin je bila zabeležena v letu 1999 in je znašala 13,17 leta (13 let in 2 meseca), najvišja doba prejemanja pokojnin pa je bila zabeležena v letu 2007.

4.2.14 Povprečna starost umrlih

Povprečna starost umrlih oseb, pomeni doseženo starost vseh tistih, ki so v tekočem letu umrli. Povprečna starost je bila izračunana ob upoštevanju skupne dosežene starosti in števila umrlih oseb.

Povprečna starost oseb ob določenih dogodkih oziroma časovnih presekih je tehtana aritmetična sredina starosti določene skupine prebivalstva. Izračunana je iz absolutnih podatkov. Pri izračunu so bile kot uteži upoštewane sredine starostnih razredov.

Iz preglednice 4.23 je razvidno, da je povprečna starost umrlih v obravnavanem obdobju sedemnajstih let konstantno naraščala z izjemo v letih 1998 in 2006, ko je povprečna starost umrlih rahlo upadla. Pov-

prečna starost umrlih se je v celotnem obdobju povečala s 70 let (leto 1991) na 73,6 leta (leto 2007), kar pomeni, da se je starost ob smrti v obravnavanem obdobju v povprečju dvignila za 3 leta in 7 mesecev.

4.3 Regresijska analiza

Z regresijsko analizo smo analizirali odnos med odvisno spremenljivko in eno ali več neodvisnimi spremenljivkami. S postavljenimi hipotezami smo zgradili ekonometrični model, ki smo ga s pomočjo regresijske analize testirali. Regresijska analiza je bila podlaga za ocenitev parametrov regresijskega modela in ugotovitev statističnega pomena modela.

4.3.1 Analiza z uporabo IER modela

Model, ki je bil uporabljen v raziskavi o makroekonomskih učinkih pokojninske reforme v Sloveniji za leta od 1992 do 1998, temelji na odnosu spremenljivk:

- delež prihodkov iz naslova prispevkov med vsemi prihodki,
- število zaposlenih na upokojenca in
- višina zbirne prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Delež prihodkov iz naslova prispevkov med vsemi prihodki pokojninske blagajne je obravnavan kot odvisna spremenljivka. Razmerje med številom zaposlenih in številom upokojencev in višina zbirne prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (prispevna stopnja, ki zajema prispevno stopnjo delodajalca in delojemalca), pa sta obravnavani kot neodvisni spremenljivki (Simončič in Kuzmin 1999).

V preglednici 4.24 so predstavljeni podatki, ki so bili obravnavani v okviru regresijske analize za obravnavano obdobje od leta 1991 do leta 2007.

Problem zbiranja podatkov za ponovitev raziskave IER

V raziskavi ni naveden vir podatkov za zaposlene osebe (workers); pri ponovnem zbiranju podatkov tako nismo mogli najti ustreznega vira podatkov, ki bi se ujemal z vrednostmi, izkazanimi v omenjeni raziskavi. V letu 1997 je SURS uvedel metodološke spremembe pri spremljanju zaposlenosti v podjetjih in drugih organizacijah. V podatke je vključil tudi zasebna podjetja z eno in dvema zaposlenima osebama. V tem letu je bil spremenjen tudi vir podatkov o samozaposlenih osebah (razen kmetov)

PREGLEDNICA 4.24 Delež vplačanih prispevkov na vplačilne račune glede na celotne prihodke, povprečno število delovno aktivnega prebivalstva, povprečno število vseh prejemnikov pokojnin, število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca in prispevna stopnja, 1991–2007

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1991	92,00	841,3	418,9	2,008	28,8
1992	89,05	791,0	448,8	1,762	28,8
1993	92,95	766,4	457,5	1,675	31,0
1994	91,42	752,3	458,1	1,642	31,0
1995	90,51	750,2	460,3	1,630	26,5
1996	75,95	744,9	463,3	1,608	24,4
1997	71,37	743,4	468,2	1,588	24,4
1998	69,87	745,2	472,4	1,577	24,4
1999	70,72	766,2	476,4	1,608	24,4
2000	69,15	768,5	482,2	1,594	24,4
2001	66,61	782,1	492,5	1,588	24,4
2002	67,54	781,9	509,1	1,536	24,4
2003	68,47	774,7	517,8	1,496	24,4
2004	68,99	785,0	523,9	1,499	24,4
2005	69,55	813,6	531,1	1,532	24,4
2006	70,11	833,0	536,9	1,552	24,4
2007	72,19	833,0	543,5	1,533	24,4

Naslovi stolpcev: (1) vplačani prispevki na vplačilne račune – delež v celotnih prihodkih, v odstotkih, (2) delovno aktivno prebivalstvo v 1000, (3) povprečno število vseh prejemnikov pokojnin v 1000, (4) število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca, (5) prispevna stopnja, v odstotkih.

in zaposlenih osebah pri samozaposlenih osebah, in sicer je vir podatkov Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, vir podatkov o kmetih pa Anketa o delovni sili. Predvidevamo, da je to vzrok za razhajanje podatkov, ki so bili objavljeni v raziskavi IER, in danes objavljenimi podatki za to obdobje.

Regresijska funkcija IER modela

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \varepsilon,$$

$$PWC = \alpha + \beta_1 RWP + \beta_2 PCR + \varepsilon,$$

pri čemer je α = regresijska konstanta, PWC = delež prihodkov iz naslova prispevkov med celotnimi prihodki pokojninske blagajne – v od-

PREGLEDNICA 4.25 Ocena regresijske funkcije deleža prihodkov iz naslova prispevkov

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Konstanta	-33,55	-2,19	42,31	0,000	1,36	0,838
PCR	3,48	7,10				
RWO	12,73	1,12				

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . PCR = zbirna prispevna stopnja za pokojninsko in invalidsko zavarovanje delodajalca in zavarovanca, RWP = število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca, DW = Durbin-Watson.

stopnih, PCR = zbirna prispevna stopnja za pokojninsko in invalidsko zavarovanje delodajalca in zavarovanca, RWP = število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca, β = regresijski koeficient in ε = slučajnostni odkloni.

Rezultati podmodela so podani v preglednici 4.25.

Model pojasni 83,8 odstotni delež variance deleža prihodkov iz naslova prispevkov med vsemi prihodki (PWC), ostalih 16,2 odstotka variance pa ostaja nepojasnjeno. Iz navedenega lahko sklepamo, da na delež prihodkov iz naslova prispevkov v vseh prihodkih vplivata višina prispevne stopnje (PCR) in povprečno število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca (RWP), nekaj pa vplivajo tudi drugi dejavniki.

Vrednost F statistike s točno stopnjo značilnosti odgovori na vprašanje, ali model zanesljivo napoveduje izid. Iz rezultatov F statistike je razvidno, da je vpliv prediktorjev na odvisno spremenljivko statistično značilen, to pomeni, da prispevna stopnja in število delovno aktivnih prebivalcev na upokojenca statistično značilno vplivata na višino deleža prihodkov iz naslova prispevkov med vsemi prihodki.

Enačba IER modela:

$$\widehat{PWC} = -33,552 + 12,728RWP + 3,477PCR.$$

Na podlagi zbranih podatkov za obdobje sedemnajstih let ocenjujemo, da ima prispevna stopnja pomemben vpliv na pokojninsko blagajno. Povečanje prispevne stopnje za 1 odstotno točko pomeni zvišanje deleža prihodkov iz naslova prispevkov med celotnimi prihodki pokojninske blagajne v povprečju za 3,5 odstotne točke.

Povečanje razmerja med zaposlenimi in upokojenci za 1 pomeni zmanjšanje državnih transferov v pokojninsko blagajno za 12,7 odstotka.

Primerjava rezultatov z raziskavo iz leta 1999

Rezultati naše raziskave se razlikujejo od rezultatov raziskave Inštituta za ekonomska raziskovanja. Nižji je odstotni delež pojasnjene variance (83,8 odstotka prej 99,3 odstotka) razlikuje se tudi vrednost Durbin-Watson (DW) testa (1,36, prej 2,27). Bistveno se razlikujejo vrednosti regresijskih koeficientov.

V prejšnji raziskavi je bilo ugotovljeno, da povečanje prispevne stopnje za 1 odstotno točko pomeni zvišanje deleža prihodkov iz naslova prispevkov med celotnimi prihodki pokojninske blagajne za 2,8 odstotne točke (naša ugotovitev 3,5 odstotne točke). V prejšnji raziskavi je bilo tudi ugotovljeno, da povečanje razmerja med zaposlenimi in upokojenci za 1 pomeni zmanjšanje državnih transferov v pokojninsko blagajno za 45,7 odstotka. V naši raziskavi je bil ugotovljen bistveno nižji odstotek (12,7).

Iz navedenega lahko ugotovimo, da se rezultati naše raziskave zelo razlikujejo od rezultatov raziskave iz leta 1999. Menimo, da so razlike po vsej verjetnosti posledica uporabljene daljše časovne vrste, problema vira podatkov za zaposlene in vpliva drugih med njimi vsaj neznanih dejavnikov.

Pomanjkljivosti IER modela

- V raziskavo je bilo vključeno le delovno aktivno prebivalstvo (workers), ki je po vsebini ožji pojem od pojma zavarovanci. V raziskavo tako niso bile vključene vse osebe, ki prispevajo v pokojninsko blagajno.
- V delež prispevkov je bil vključeni le tisti del prispevkov, ki se vplačuje na vplačilne račune, in ne vsi prihodki iz naslova vplačil prispevkov v pokojninsko blagajno.
- Ta model je zelo ozek z vidika uporabnosti. Modela ni mogoče uporabiti za podlago oziroma pomoč pri sprejemanju makroekonomskih odločitev za izboljšanje sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji. Ne omogoča napovedovanja oziroma izdelave simulacij, ki bi bile lahko v pomoč slovenski ekonomski politiki v prihodnje.

Da bi odpravili zgoraj navedene pomanjkljivosti, smo oblikovali nov model, ki obravnava tako prihodke, kot tudi odhodke pokojninske blagajne.

4.3.2 Analiza z uporabo izvirnega ekonometričnega modela

Na višino odhodkov oziroma prihodkov pokojninske blagajne vpliva množica različnih dejavnikov. Izmed vseh dejavnikov smo skušali izluščiti tiste, ki po našem mnenju bistveno vplivajo na omenjeni odvisni spremenljivki, torej vse relevantne neodvisne spremenljivke. Na podlagi podanih hipotez smo izdelali teoretični model, katerega ustreznost smo preverili v okviru regresijske analize.

Regresijska analiza prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

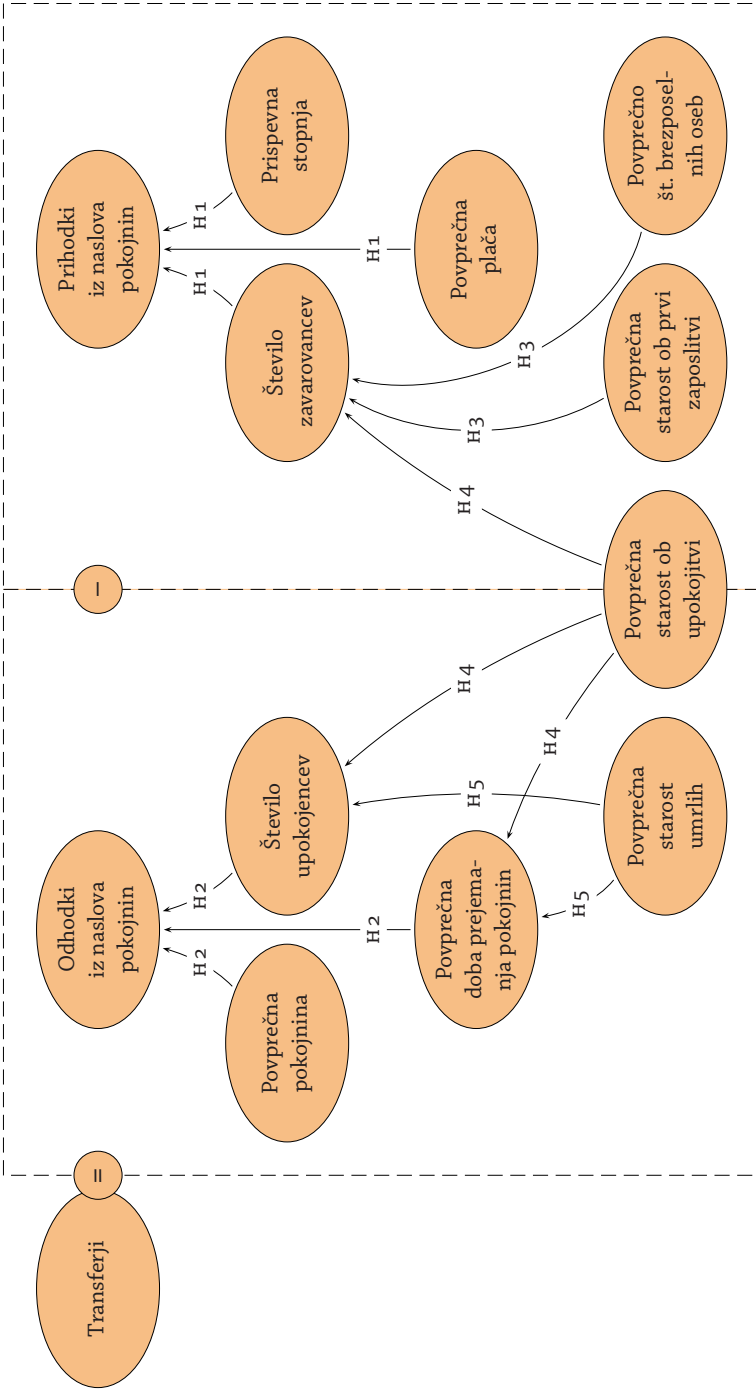
V tem delu raziskave bomo ocenjevali regresijsko funkcijo prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Z regresijsko analizo prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje želimo potrditi hipotezo, ki se glasi:

HIPOTEZA 1 *Povišanje povprečnih plač, zvišanje prispevne stopnje in povečanje števila zavarovancev ima za posledico povečanje prihodkov iz naslova prispevkov v pokojninsko blagajno.*

V regresijski analizi smo uporabili podatke, ki so bili predhodno predstavljeni in analizirani v podpoglavjih:

- 4.2.1 Prihodki pokojninske blagajne; V tem podpoglavju so podrobno predstavljene vse vrste prihodkov pokojninske blagajne. V regresijski analizi pa smo se osredotočili le na temeljne prihodke pokojninske blagajne, to je prihodke iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Pri tem ponovno omenjamo, da smo med prihodki iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje izkazali dejanske prihodke iz tega naslova, torej tudi tiste, ki jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije v letnih poročilih izkazuje pod drugimi vrstami prihodkov (drugi nedavčni prihodki, transferni prihodki). Prihodki iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje so prikazani v preglednicah 4.1 in 4.2, vrednosti so izkazane v evrih.
- 4.2.4 Zavarovanci; zavarovanci so osebe, ki so vključene v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V podpoglavju smo podrobno predstavili posamezne kategorije zavarovancev in njihovo gibanje in stopnje rasti števila zavarovancev v obravnavanem časovnem obdobju. Podatki, ki so bili uporabljeni v regresijski analizi, so izkazani v preglednici 4.8.

SLIKA 4-4 Teoretični model

PREGLEDNICA 4.26 Ocena regresijske funkcije prihodkov iz naslova prispevkov

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
konstanta	-631.142.919,57	-6,93	150,50	0,000	1,44	0,968
ZAV	392,52	3,45				
PRST	1.234.478,11	9,21				
PRBPL	2.200.769,96	11,46				
PRIPS ₋₁	spremenljivka izločena					

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) *t*-statistika, (4) vrednost *F*-statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni *R*². ZAV = skupno število zavarovancev, PRST = zbirna prispevna stopnja pokojninskega in invalidskega zavarovanja, PRBPL = povprečna realna bruto plača na zaposlenega pri pravnih osebah, PRIPS₋₁ = odložena odvisna spremenljivka, DW = Durbin-Watson.

- 4.2.9 Prispevne stopnje pokojninskega in invalidskega zavarovanja; v podpoglavju smo predstavili spremembe prispevne stopnje skozi obravnavano časovno obdobje (preglednica 4.18). Prispevne stopnje so izražene v odstotku.
- 4.2.10 Povprečne realne plače; v tem podpoglavju smo predstavili gibanje povprečne realne bruto plače zaposlenih pri pravnih osebah skozi obravnavano časovno obdobje (preglednica 4.19). Povprečne realne bruto plače zaposlenih pri pravnih osebah so izražene v evrih.

Ugotavljamo, da z izbranimi neodvisnimi spremenljivkami – to je s prispevno stopnjo, povprečno bruto plačo na zaposlenega pri pravnih osebah in povprečnim številom zavarovancev pojasnimo kar 96,8 odstotka vse variabilnosti prihodkov iz naslova prispevkov. Ostale 3,2 odstotka variance pa povzročajo neznani, med njimi vsaj slučajni dejavniki.

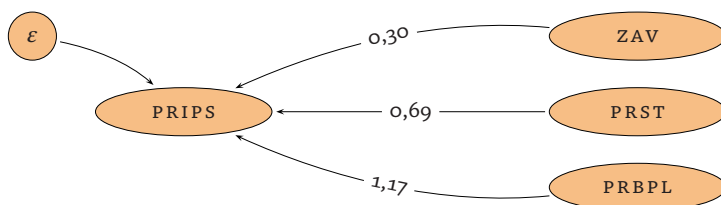
Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, na podlagi katere lahko potrdimo, da izbrane neodvisne spremenljivke statistično značilno vplivajo na višino prihodkov iz naslova prispevkov.

Regresijska funkcija prihodkov iz naslova prispevkov:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \beta_4 x_4 + \varepsilon,$$

$$\text{PRIPS} = \alpha + \beta_1 \text{ZAV} + \beta_2 \text{PRST} + \beta_3 \text{PRBPL} + \beta_4 \text{PRIPS}_{-1} + \varepsilon,$$

kjer je: α = regresijska konstanta, PRIPS = prihodki pokojninske blagajne iz naslova prispevkov v EUR, ZAV = skupno število zavarovancev, PRST = zbirna prispevna stopnja pokojninskega in invalidskega zavarovanja, PRBPL = povprečna realna bruto plača na zaposlenega pri prav-

SLIKA 4.5 Standardizirani regresijski koeficienti prihodkov iz naslova prispevkov

nih osebah, $PRIPS_{-1}$ = odložena odvisna spremenljivka, β = regresijski koeficient, ε = slučajnostni odkloni.

Rezultati podmodela so podani v preglednici 4.26.

Na podlagi ocen regresijske funkcije smo izmed izbranih neodvisnih spremenljivk iz modela izločili pojasnjevalno odloženo odvisno spremenljivko $PRIPS_{-1}$, ker ni izpolnjevala statističnih kriterijev. Gornjo regresijsko funkcijo smo zato popravili.

Popravljen regresijska funkcija:

$$\widehat{PRIPS} = \alpha + \beta_1 ZAV + \beta_2 PRST + \beta_3 PRBPL$$

$$\widehat{PRIPS} = -631.142.919,57 + 392,52 ZAV$$

$$+ 1234.478,11 PRST + 2.200.769,96 PRBPL$$

S pomočjo regresijske analize smo ugotovili:

- da se realna vrednost prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje na letnem nivoju v povprečju poveča za 392,52 EUR, če se skupno število zavarovancev na letnem nivoju poveča za enega zavarovanca.
- da se realna vrednost prihodkov iz naslova prispevkov na letnem nivoju v povprečju poveča za 1,2 milijona EUR, če se prispevna stopnja poviša za 1 odstotno točko.
- da se realne vrednosti prihodkov iz naslova prispevkov na letnem nivoju zviša za 2,2 milijona EUR, če se realne povprečne bruto plače zaposlenih pri pravnih osebah zvišajo za 1 EUR.

Ugotavljamo (slika 4.5), da ima največji vpliv na višino realne vrednosti prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje gibanje povprečne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah, pomemben vpliv ima prispevna stopnja, najmanjši vpliv pa število zavarovancev.

Potrditev/zavrnitev hipoteze

Na podlagi izvedene regresijske analize, lahko v celoti potrdimo hipotezo 1 v kateri smo trdili, da ima povišanje povprečnih plač, zvišanje prispevne stopnje in povečanje števila zavarovancev za posledico povišanje prihodkov iz naslova prispevkov v pokojninsko blagajno.

Regresijska analiza odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja

V tem delu raziskovalne naloge bomo ocenjevali regresijsko funkcijo odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Z regresijsko analizo odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, želimo potrditi hipotezo, ki se glasi:

HIPOTEZA 2 Povečanje števila upokojevcev, zvišanje povprečnih pokojnin in povečanje povprečne dobe prejemanja pokojnin ima za posledico zvišanje odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev.

V regresijski analizi smo uporabili podatke, ki so bili predhodno predstavljeni in analizirani v podpoglavjih:

- 4.2.2 Odhodki pokojninske blagajne in
- 4.2.3 Pokojnine in druge dajatve, ki se kot obveznost Republike Slovenije financirajo iz državnega proračuna; v regresijski analizi smo se osredotočili le na temeljne odhodke pokojninske blagajne, to je odhodke iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Da smo ugotovili omenjene odhodke, smo v posameznem obravnavanem letu iz skupnih odhodkov izločili stroške izvajanja zavarovanja, in tisti del obveznosti Republike Slovenije, ki se nanašajo na pokojnine in druge dajatve in ki so povečane za sorazmerni del stroškov obveznega zdravstvenega zavarovanja. Omenjeni podatki so prikazani v preglednici 4.28. Odhodki iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, so izraženi v evrih.
- 4.2.7 Upokojevci; v regresijski analizi smo se osredotočili le na prejemnike starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, to je na tiste upokojevce, katerih pokojnine izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (preglednica 4.12).
- 4.2.11 Povprečne realne pokojnine, kjer smo predstavili gibanje povprečne realne bruto pokojnine. V okviru regresijske analize nas za

PREGLEDNICA 4.27 Odhodki brez stroškov izvajanja zavarovanja in obveznosti Republike Slovenije

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)
1991	159.237.203	4.807.163	5.054.138	149.375.902
1992	310.584.898	7.377.177	17.669.828	285.537.892
1993	363.880.160	9.219.465	21.249.188	333.411.506
1994	407.822.875	9.034.907	23.048.281	375.739.687
1995	457.769.231	9.644.363	26.980.855	421.144.013
1996	477.353.629	8.114.615	31.558.931	437.680.083
1997	494.620.859	6.584.024	32.227.988	455.808.846
1998	503.232.125	6.168.717	32.390.939	464.672.469
1999	525.702.038	6.258.931	33.890.603	485.552.504
2000	539.302.266	6.704.007	49.760.199	482.838.060
2001	561.560.977	8.061.815	53.192.212	500.306.950
2002	585.595.251	8.238.328	53.419.755	523.937.168
2003	596.659.929	7.440.501	52.585.842	536.633.585
2004	613.140.939	7.212.589	53.206.764	552.721.586
2005	634.448.798	7.214.196	53.805.422	573.429.180
2006	649.644.907	7.913.432	53.175.295	588.556.180
2007	648.722.879	7.423.299	52.296.342	589.003.238

Naslovi stolpcev: (1) skupaj odhodki, (2) stroški izvajanja zavarovanja, (3) obveznosti Republike Slovenije brez stroškov izvajanja zavarovanja in prispevkov, (4) odhodki brez stroškov izvajanja zavarovanja in obveznosti Republike Slovenije ($4 = 1 - 2 - 3$).

obravnava obdobje od leta 1991 do leta 2007 zanimajo podatki o povprečnih realnih bruto pokojninah brez varstvenega dodatka, to pa zato, ker nas zanimajo le dejavniki, ki vplivajo na dajatve iz naslova obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Podatki o povprečnih realnih bruto pokojninah brez varstvenega dodatka so izraženi v evrih in so razvidni iz preglednice 4.20.

4.2.12 Povprečna doba prejemanja pokojnin; ta je izkazana v preglednici 4.22.

Iz preglednice 4.28 je razvidna vrednost popravljenega korelacijskega koeficienta, ki znaša 0,997, in pove, da smo z izbranimi neodvisnimi spremenljivkami – to je s povprečnim številom prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin in povprečno realno bruto pokojnino (brez varstvenega dodatka) pojasnili kar 99,7 odstotka variabilnosti realne vrednosti odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja, to iz je vrednosti, ki smo jo dobili,

PREGLEDNICA 4.28 Ocena regresijske funkcije odhodkov iz naslova dajatev, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Konstanta	-526,516.606,51	-22,62	2392,17	0,000	1,14	0,997
PSIDVP	1.275,20	15,52				
PRBPO	5.667.070,66	20,19				
PDDPO	spremenljivka izločena					
OBORSI ₋₁	spremenljivka izločena					

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . PSIDVP = prejemniki starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, PRBPO = povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka, PDDPO = povprečna doba prejemanja pokojnin, OBORSI₋₁ = odložena odvisna spremenljivka, DW = Durbin-Watson.

ko smo iz celotnih odhodkov izvzeli obveznosti Republike Slovenije in stroške izvajanja zavarovanja. Ostalih 0,3 odstotka variance pa povzročajo neznani, med njimi vsaj slučajni dejavniki.

Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, kar pomeni, da izbrane neodvisne spremenljivke statistično značilno vplivajo na višino odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja.

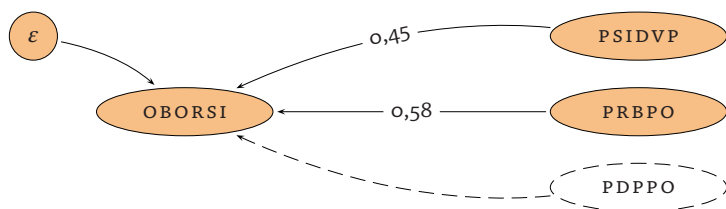
Regresijska funkcija odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \varepsilon,$$

$$\text{OBORSI} = \alpha + \beta_1 \text{PSIDVP} + \beta_2 \text{PRBPO} + \beta_3 \text{PDDPO} + \beta_4 \text{OBORSI}_{-1} + \varepsilon,$$

kjer je: α = regresijska konstanta, OBORSI = odhodki pokojninske blagajne brez stroškov izvajanja in obveznosti Republike Slovenije v EUR, PSIDVP = prejemniki starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, PRBPO = povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka, PDDPO = povprečna doba prejemanja pokojnin, OBORSI₋₁ = odložena odvisna spremenljivka, β = regresijski koeficient, ε = slučajnostni odkloni.

Za neodvisno spremenljivko – povprečna doba prejemanja pokojnin – je bilo ugotovljeno, da ne vpliva statistično značilno na višino realnih odhodkov iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja. Ta spremenljivka ne more dodatno pojasniti odvisnosti neodvisne spremenljivke, zato je bila iz modela izključena. Na podlagi ocene regresijske

SLIKA 4.6 Standardizirani regresijski koeficienti odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja

funkcije smo izmed izbranih neodvisnih spremenljivk iz modela izključili tudi odloženo odvisno spremenljivko $OBORSI_{-1}$.

Popravljen regresijska funkcija:

$$\widehat{OBORSI} = \alpha + \beta_1 PSIDVP + \beta_2 PRBPO$$

$$\widehat{OBORSI} = -526,516,606,51 + 1,275,20 PSIDVP + 5,667,070,66 PRBPO$$

Povišanje povprečnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin za 1 upravičenca ima za posledico zvišanje realne vrednosti odhodkov iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, na letnem nivoju, v povprečju za 1.275,20 EUR.

Če se povprečna realna bruto pokojnina prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin (brez varstvenega dodatka) poviša za 1 EUR, se realna vrednost odhodkov iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (to so odhodki pokojninske blagajne brez obveznosti Republike Slovenije in stroškov izvajana zavarovanja), na letnem nivoju v povprečju zviša za 5,67 milijona evrov.

Iz slike 4.6 je razvidno, da imajo visok vpliv na višino realne vrednosti odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja tako povprečne bruto pokojnine, kot tudi povprečno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin. Vpliva povprečne dobe prejemanja pokojnin na izbrano odvisno spremenljivko z regresijsko analizo nismo mogli dokazati.

Potrditev/zavrnitev hipoteze

Na podlagi izvedene regresijske analize, lahko delno potrdimo hipotezo 2, in sicer lahko potrdimo, da na povišanje odhodkov iz naslova pokoj-

ninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, vpliva povečanje števila upokojencev in zvišanje povprečnih pokojnin. Za spremenljivko – povprečna doba prejemanja pokojnin, je bilo ugotovljeno, da ne more dodatno pojasniti izbrane odvisne spremenljivke, – zato postavljene hipoteze v delu, ki se nanaša na povprečno dobo prejemanja pokojnin, nismo mogli potrditi.

Regresijska analiza povprečnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin

V tem delu raziskovalne naloge bomo ocenjevali regresijsko funkcijo povprečnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih in vdovskih pokojnin. Z regresijsko analizo povprečnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih in vdovskih pokojnin želimo preveriti hipotezi 4 in 5 v tistih delih, ki se nanašata na skupno število upokojencev.

Hipotezi se glasita:⁴

HIPOTEZA 4 Zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zniževanje povprečne dobe prejemanja pokojnin in zniževanje skupnega števila upokojencev ter poviševanje skupnega števila zavarovancev.

HIPOTEZA 5 Zviševanje pričakovane življenjske dobe vpliva na povečanje povprečne dobe prejemanja pokojnin, kaže pa se tudi v povečanju števila upokojencev.

V regresijski analizi smo uporabili podatke, ki so bili predhodno predstavljeni in analizirani v podglavjih:

- 4.2.7 Upokojenci; v regresijski analizi smo se osredotočili le na prejemnike starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, to je na tiste upokojence, katerih pokojnine izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (preglednica 4.12).
- 4.2.13 Povprečna starost umrlih; to je povprečna dosežena starost oseb, ki so v posameznem letu, ki je predmet obravnave, umrli (preglednica 4.23).
- 4.2.8 Povprečna starost novih prejemnikov pokojnin; zajema povprečno starost prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je bila v posameznem letu na podlagi izpolnjenih pogojev za pridobitev pravice do pokojnine, pokojnina izplačana prvič (preglednica 4.17).

4. Dela hipotez, ki nista bila preverjena, nista izpisana v ležeči pisavi.

PREGLEDNICA 4.29 Ocena regresijske funkcije števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Konstanta	-1.709.498,16	-13,70	303,36	0,000	1,58	0,950
PSTU	30.326,04	17,42				
PSTOBUP	spremenljivka izločena					

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . PSTU = povprečna starost umrlih, PSTOBUP = povprečna starost ob upokojitvi, DW = Durbin-Watson.

S povprečno starostjo umrlih pojasnimo kar 95,0 odstotkov variabilnosti števila prejemnikov, starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin. Ostalih 5,0 odstotkov variance povzročajo neznani, med njimi vsaj slučajni dejavniki.

Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, kar pomeni, da neodvisna spremenljivka statistično značilno vpliva na povprečno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin.

Regresijska funkcija povprečnega števila prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \varepsilon,$$

$$PSIDVP = \alpha + \beta_1 PSTU + \beta_2 PSTOBUP + \varepsilon,$$

kjer je α = regresijska konstanta, PSIDVP = prejemniki starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, PSTU = povprečna starost umrlih, PSTOBUP = povprečna starost ob upokojitvi, β = regresijski koeficient, ε = slučajnostni odkloni.

Za neodvisno spremenljivko – povprečna starost ob upokojitvi – je bilo s pomočjo regresijske analize ugotovljeno, da ne vpliva statistično značilno na število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, zato smo jo iz modela izključili.

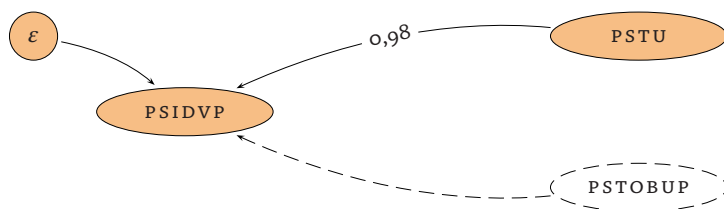
Popravljen regresijska funkcija:

$$\widehat{PSIDVP} = \alpha + \beta_1 PSTU$$

$$\widehat{PSIDVP} = -1.709.498,16 + 30.326,04 PSTU$$

Na podlagi regresijske analize smo ugotovili:

- da se zaradi dviga povprečne starosti umrlih za eno leto letno poveča število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin v povprečju za 30.326 upravičencev.

SLIKA 4.7 Standardizirani regresijski koeficienti prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin

Ugotavljamo (slika 4.7), da na povprečno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin zelo močno vpliva povprečna starost umrlih. Z regresijsko analizo nam ni uspelo dokazati vpliva povprečne starosti ob upokojitvi na izbrano odvisno spremenljivko.

Potrđitev/zavrñitev hipotez

Na podlagi izvedene regresijske analize,

- hipoteze 4 v tistem delu, ki se nanaša na skupno število upokojencev, nismo uspeli potrditi, saj nismo uspeli dokazati, da zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zniževanje skupnega števila upokojencev,
- lahko potrdimo hipotezo 5 v tistem delu, kjer smo trdili, da zviševanje pričakovane življenjske dobe povzroči povečanje števila upokojencev.

Regresijska analiza povprečnega števila zavarovancev

V tem delu *raziskovalne* naloge bomo ocenjevali regresijsko funkcijo povprečnega števila zavarovancev. Z regresijsko analizo povprečnega števila zavarovancev bi radi preverili hipotezo 3 in hipotezo 4 v tistem delu, ki se nanaša na zavarovance. Hipotezi se glasita:

HIPOTEZA 3 *Zmanjšanje števila brezposelnih oseb bistveno vpliva na povečanje števila zavarovancev. Na število zavarovancev vpliva med drugim tudi število tistih oseb, ki prvič vstopajo v zavarovanje. Njihova povprečna starost se od leta 1991 do 2007 povišuje, kar ima za posledico manjše število tistih, ki prispevajo v pokojninsko blagajno ob relativnem povečevanju števila prebivalcev, ki črpajo iz nje.*

PREGLEDNICA 4.30 Ocena regresijske funkcije števila zavarovancev

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
konstanta	369.910,71	4,08	68,47	0,000	1,86	0,894
PSTOBUP	9.344,30	6,67				
PSRBP	-6.598,78	-4,09				
PSTPPIZ	spremenljivka izločena					

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . PSTOBUP = povprečna starost ob upokojitvi, PSTPPIZ = povprečna starost ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje, PSRBP = povprečna stopnja registrirane brezposelnosti, DW = Durbin-Watson.

*HIPOTEZA 4 Zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zniževanje povprečne dobe prejemanja pokojnin in zniževanje skupnega števila upokojencev ter poviševanje skupnega števila zavarovancev.*⁵

V regresijski analizi smo uporabili podatke, ki so bili predhodno predstavljeni in analizirani v pod poglavjih:

- 4.2.4 Zavarovanci; zavarovanci so osebe, ki so vključene v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. V pod poglavju smo podrobno predstavili posamezne kategorije zavarovancev in njihovo gibanje in stopnje rasti števila zavarovancev v obravnavanem časovnem obdobju. Podatki, ki so bili uporabljeni v regresijski analizi, so izkazani v preglednici 4.8.
- 4.2.5 Starost zavarovancev ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje (preglednica 4.14).
- 4.2.6 Brezposelne osebe; zajema povprečno stopnjo registrirane brezposelnosti na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje (preglednica 4.11).
- 4.2.8 Povprečna starost novih prejemnikov pokojnin; zajema povprečno starost prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je bila v posameznem letu na podlagi izpolnjenih pogojev za pridobitev pravice do pokojnine, pokojnina izplačana prvič (preglednica 4.17).

Iz preglednice 4.30 je razvidna vrednost popravljenega korelacijskega koeficienta, ki znaša 0,894, in pove, da smo z izbranimi neodvisnimi

5. Del hipoteze 4, ki ni bil preverjen, ni izpisan v ležeči pisavi.

spremenljivkami – to je povprečno starostjo ob upokojitvi in povprečno stopnjo registrirane brezposelnosti – pojasnili 89,4 odstotka vse variabilnosti povprečnega števila zavarovancev. Ostalih 10,6 odstotka variance povzročajo neznani, med njimi vsaj slučajni dejavniki.

Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, kar pomeni, da izbrane neodvisne spremenljivke statistično značilno vplivajo na povprečno število zavarovancev.

Regresijska funkcija povprečnega števila zavarovancev:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \varepsilon,$$

$$ZAV = \alpha + \beta_1 PSTOBUP + \beta_2 PSTPPIZ + \beta_3 PSRBP + \varepsilon,$$

kjer je α = regresijska konstanta, ZAV = povprečno število zavarovancev, $PSTOBUP$ = povprečna starost ob upokojitvi, $PSTPPIZ$ = povprečna starost ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje (PIZ), $PSRBP$ = povprečna stopnja registrirane brezposelnosti, $qbeta$ = regresijski koeficient, ε = slučajnostni odkloni.

Za neodvisno spremenljivko – povprečna starost ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje – je bilo ugotovljeno, da ne vpliva statistično značilno na število zavarovancev. Ta spremenljivka ne more dodatno pojasniti odvisnosti neodvisne spremenljivke, zato je bila iz modela izključena.

Popravljen regresijska funkcija:

$$\widehat{ZAV} = \alpha + \beta_1 PSTOBUP + \beta_2 PSRBP$$

$$\widehat{ZAV} = 369.910,71 + 9.344,30PSTOBUP - 6.598,78PSRBP$$

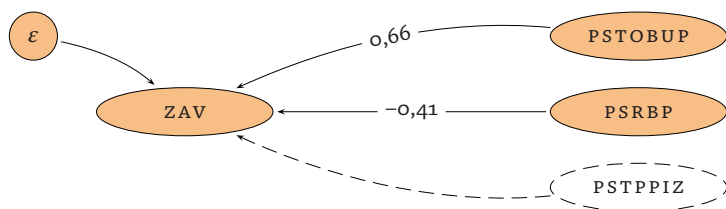
Zvišanje povprečne starosti ob upokojitvi za 1 leto ima za posledico zvišanje letnega števila zavarovancev v povprečju za 9.344 oseb.

Znižanje povprečne stopnje registrirane brezposelnosti za 1 odstotno točko ima za posledico zvišanje letnega števila zavarovancev v povprečju za 6.599 oseb.

Pomemben vpliv na povprečno število zavarovancev imata neodvisni spremenljivki, povprečna starost ob upokojitvi in povprečna stopnja registrirane brezposelnosti. Vpliva povprečne starosti ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje na izbrano odvisno spremenljivko z regresijsko analizo nismo uspeli dokazati.

Potrditev/zavrnitev hipoteze

Na podlagi izvedene regresijske analize, lahko:

SLIKA 4.8 Standardizirani regresijski koeficienti števila zavarovancev

- delno potrdimo hipotezo 3, in sicer lahko potrdimo, da na povečanje števila zavarovancev vpliva zmanjšanje števila brezposelnih oseb, ne moremo pa potrditi, da na zmanjšanje števila zavarovancev vpliva število tistih oseb, ki prvič vstopajo v zavarovanje, in
- potrdimo hipotezo 4 v tistem delu, kjer smo trdili, da zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zviševanje skupnega števila zavarovancev.

Ekonometrični model dejavnikov, ki vplivajo na temeljne prihodke in odhodke pokojninske blagajne

Na podlagi ugotovitev s pomočjo regresijske analize smo izdelali ekonometrični model dejavnikov, ki vplivajo na temeljne prihodke in temeljne odhodke pokojninske blagajne. Ekonometrični model je predstavljen na sliki 4.9.

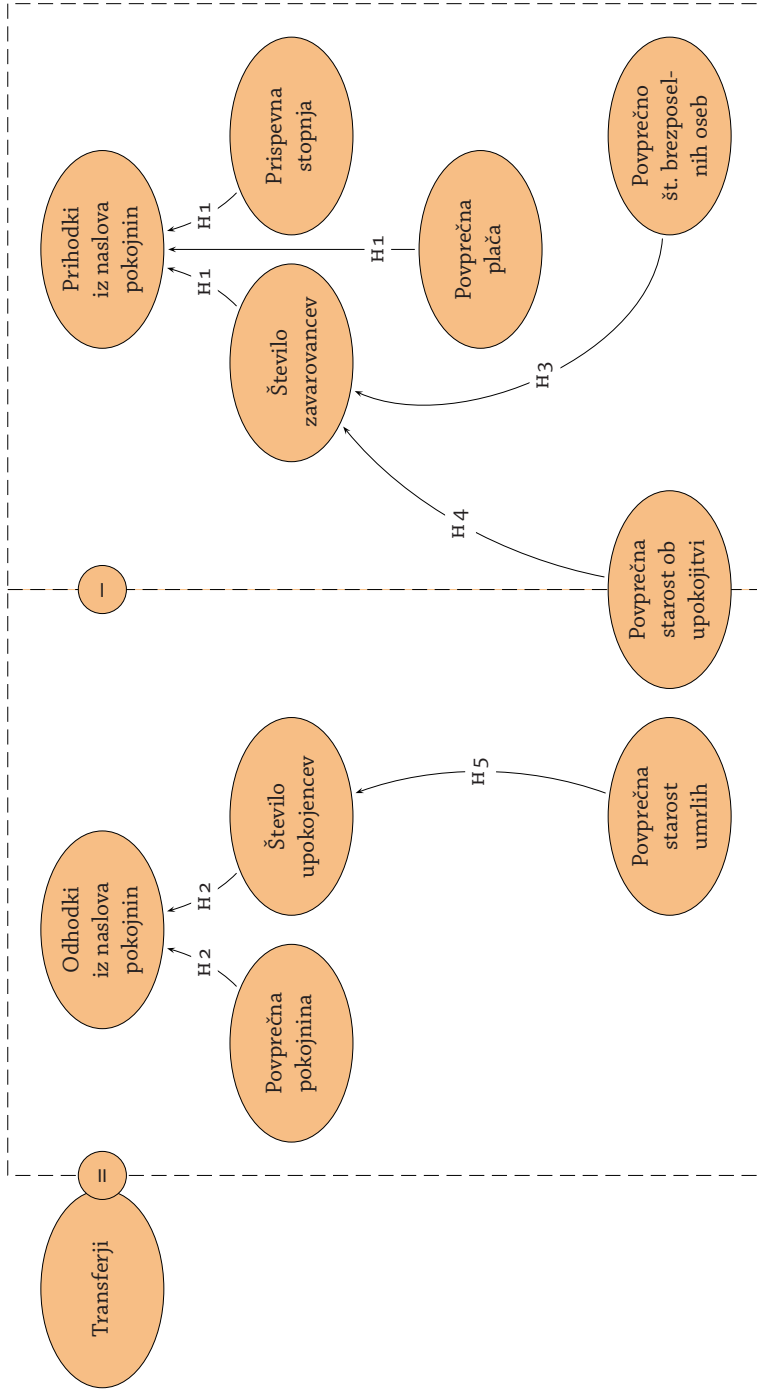
Regressijska analiza ekonometričnega modela dejavnikov, ki vplivajo na temeljne prihodke in odhodke pokojninske blagajne:

$$\text{TRANSFER} = \text{OBORSI} - \text{PRIPS},$$

pri čemer TRANSFER pomeni dodatna vplačila v pokojninsko blagajno (dodatna obveznost države, vplačila Kapitalske družbe ...) za pokrivanje odhodkov, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Ocena prihodkov iz naslova prispevkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Vrednost popravljenega korelacijskega koeficienta znaša 0,989 in pove, da z izbranimi neodvisnimi spremenljivkami – to je z ocenjenim številom zavarovancev, prispevno stopnjo in povprečno bruto plačo na zaposlenega pri pravnih osebah pojasnimo kar 98,9 odstotka vse variabil-

SLIKA 4-9 Ekonometrični model dejavnikov, ki vplivajo na temeljne prihodke in temeljne odhodke pokojninske blagajne

PREGLEDNICA 4.31 Ocena regresijske funkcije prihodkov iz naslova prispevkov

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Konstanta	-714.706.629,42	-8,67	486,73	0,000	1,244	0,989
OZAV	426,21	5,52				
PRST	13.656.174,87	12,47				
PRBPL	3.325.629,92	31,61				

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . OZAV = ocenjeno število zavarovancev, PRST = zbirna prispevna stopnja pokojninskega in invalidskega zavarovanja, PRBPL = povprečna realna bruto plača na zaposlenega pri pravnih osebah, DW = Durbin-Watson.

nosti prihodkov iz naslova prispevkov. Ostali del 1,1 odstotka variance pa povzročajo neznani, med njimi vsaj slučajni dejavniki.

Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, kar pomeni, da izbrane neodvisne spremenljivke statistično značilno vplivajo na ocenjeno višino prihodkov iz naslova prispevkov.

Regresijska funkcija ocenjene vrednosti prihodkov iz naslova prispevkov:

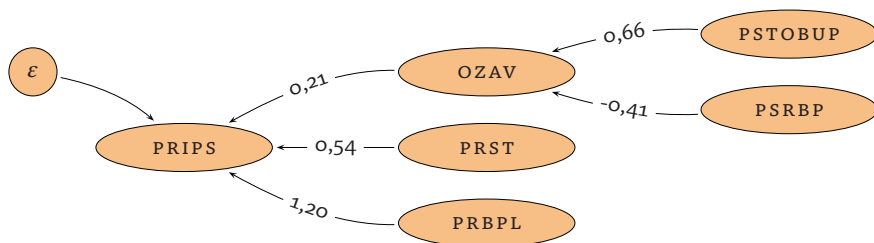
$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \varepsilon,$$

$$\widehat{\text{PRIPS}} = \alpha + \beta_1 \text{OZAV} + \beta_2 \text{PRST} + \beta_3 \text{PRBPL},$$

kjer je α = regresijska konstanta, PRIPS = prihodki pokojninske blagajne iz naslova prispevkov v EUR, OZAV = ocenjeno število zavarovancev, PRST = zbirna prispevna stopnja pokojninskega in invalidskega zavarovanja, PRBPL = povprečna realna bruto plača na zaposlenega pri pravnih osebah, β = regresijski koeficient.

$$\widehat{\text{PRIPS}} = -714.706.629,423 + 426,21 \text{OZAV} \\ + 13.656.174,87 \text{PRST} + 2.325.629,42 \text{PRBPL}$$

Če se ocenjeno število zavarovancev poveča za enega zavarovanca, ocenjujemo, da se realna vrednost prihodkov iz naslova prispevkov na letnem nivoju v povprečju poveča za 426,21 EUR. Če se prispevna stopnja poviša za en odstotek, ocenjujemo, da se realna vrednost prihodkov iz naslova prispevkov na letnem nivoju v povprečju poveča za 13,7 milijonov EUR. Ocenjujemo, da ima povišanje realne povprečne bruto plače zaposlenih pri pravnih osebah za en EUR, za posledico zvišanje realne vrednosti prihodkov iz naslova prispevkov na letnem nivoju v povprečju za 2,33 mio EUR.

SLIKA 4.10 Standardizirani regresijski koeficienti ocenjenih prihodkov iz naslova prispevkov

Standardizirani regresijski koeficienti

Standardizirani regresijski koeficienti, ki so razvidni iz slike 4.10, izkazujejo visok vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko. Največji vpliv na ocenjeno višino realne vrednosti prihodkov iz naslova prispevkov imajo povprečne bruto plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah, pomemben vpliv ima prispevna stopnja, najmanjši vpliv pa ocenjeno število zavarovancev.

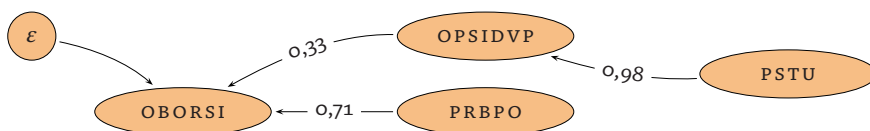
Ocena odhodkov iz naslova dajatev, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja

Vrednost popravljenega korelacijskega koeficienta znaša 0,996 in pove, da smo z izbranimi neodvisnimi spremenljivkami – to je z ocenjenim povprečnim številom prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin in s povprečno realno bruto pokojnino pojasnili kar 99,6 odstotka variabilnosti ocenjene realne vrednosti odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja. Ostali del 0,4 odstotka variance pa povzročajo neznani, med njimi vsaj

PREGLEDNICA 4.32 Ocena regresijske funkcije odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Konstanta	-481.995,885,38	-15,35	1.960,32	0,000	2,18	0,996
OP-SIDVP	1.120,65	12,06				
PRBPO	6.068.699,20	26,00				

Naslovi stolpcev: (1) spremenljivka, (2) regresijski koeficient, (3) t -statistika, (4) vrednost F -statistike, (5) točna stopnja značilnosti, (6) vrednost DW statistike, (7) popravljeni R^2 . OPSIDVP = ocenjeno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, PRBPO = povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka, DW = Durbin-Watson.

SLIKA 4.11 Standardizirani regresijski koeficienti ocenjenih odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja

slučajni dejavniki. Točna stopnja značilnosti je enaka 0,000, kar pomeni, da izbrane neodvisne spremenljivke statistično značilno vplivajo na ocenjeno višino odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja.

Regresijska funkcija ocenjene vrednosti odhodkov, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja:

$$y = \alpha + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \beta_3 x_3 + \varepsilon,$$

$$\widehat{\text{OBORSI}} = \alpha + \beta_1 \text{OPSDIVP} + \beta_2 \text{PRBPO},$$

kjer je α = regresijska konstanta, OBORSI = ocenjena vrednost odhodkov pokojninske blagajne brez stroškov izvajanja in obveznosti Republike Slovenije v EUR, OPSIDVP = ocenjeno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin, PRBPO = povprečne realne bruto pokojnine brez varstvenega dodatka, β = regresijski koeficient.

$$\widehat{\text{OBORSI}} = -481.995.885,38 + 1.120,65 \text{OPSDIVP} \\ + 6.068.699,20 \text{PRBPO}$$

Če se število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin zviša za enega upravičenca, ocenjujemo, da se bo realna vrednosti odhodkov iz naslova dajatev, ki izvirajo iz obveznega zavarovanja, na letnem nivoju v povprečju povišala za 1.120,65 EUR.

Če se povprečna realna bruto pokojnina prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin brez varstvenega dodatka poviša za en EUR, ocenjujemo, da se bo realna vrednost odhodkov iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja na letnem nivoju v povprečju povišala za 6,07 milijona EUR.

Standardizirani regresijski koeficienti neodvisnih spremenljivk povprečne bruto pokojnine, izkazujejo visok vpliv na ocenjeno višino realne vrednosti odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega zavarovanja, nekaj nižji vpliv nanje pa izkazuje ocenjeno pov-

prečno število prejemnikov starostnih, invalidskih, družinskih in vdovskih pokojnin.

4.4 Napovedovanje na podlagi ekonometričnega modela

S pomočjo regresijske analize smo ocenili in testirali teoretični model. Na podlagi ugotovitev v regresijski analizi, s pomočjo katere smo izdelali ekonometrični model, bomo iz vrednosti neodvisnih spremenljivk napovedali vrednosti odvisnih spremenljivk.

Namen naše raziskovalne naloge je bil ugotoviti dejavnike, ki vplivajo na prihodke iz naslova prispevkov, in dejavnike, ki vplivajo na odhodke iz naslova dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ugotovili smo, da na omenjene prihodke in odhodke bistveno vplivata dve skupini dejavnikov:

- demografski dejavniki,
- dejavniki ekonomske politike.

Osnovni cilj simulacije je ugotoviti, kakšne makroekonomske ukrepe bi bilo treba sprejeti, da bi dosegli dolgoročno vzdržnost pokojninske blagajne, kar pomeni, da bi bili prihodki in odhodki pokojninske blagajne izravnani. Na demografske parametre država ne more vplivati, lahko le ugotavlja, v kakšnih smereh se bodo le-ti v prihodnosti gibali. Država lahko regulira parametre ekonomske politike.

Država ima tako v našem modelu možnost vplivati na:

- spreminjanje pogojev za upokojitev,
- brezposelnost,
- prispevno stopnjo,
- višino pokojnin.

$$\widehat{OBORSI} = -481.995.885,38 + 1.120,65OPSIDVP \\ + 6.068.699,20PRBPO$$

$$\widehat{PRIPS} = -714.706.629,42 + 426,21OZAV + 13.656.174,87PRST \\ + 2.325.629,92PRBPL$$

$$\widehat{OBORSI} = \widehat{PRIPS}$$

S pomočjo linearnega trenda smo izračunali pričakovano povprečno doseženo starost ob smrti za leta 2010, 2015 in 2050. Ob nespremenjenem trendu naj bi prebivalci Slovenije leta 2010 v povprečju ob smrti dosegli starost 74,0 let, leta 2015 v povprečju starost 75,1 let in leta 2050 v povprečju starost 82,8 let (preglednica 4.33 na strani 122).

4.4.1 *Simulacija gibanja prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ob nespremenjenem pokojninskem sistemu*

Ob upoštevanju pričakovane povprečne dosežene starosti v prihodnosti smo za leta 2010, 2015 in 2050 skušali ugotoviti, kaj lahko pričakujemo, da se bo zgodilo s temeljnimi prihodki in temeljnimi odhodki sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ob naslednjih predpostavkah:

- da v prihodnosti pokojninskega sistema ne bi spreminjali;
- da bo število zavarovancev ostalo na nivoju iz leta 2007;
- da bo razmerje med plačami in pokojninami nespremenjeno oziroma bodo plače in pokojnine ostale na nivoju iz leta 2007;
- da bo ostala nespremenjena prispevna stopnja.

Ob nespremenjenih pogojih upokojevanja in nespremenjenih drugih ključnih dejavnikih, ki vplivajo na pokojninsko blagajno, glede na pričakovano demografsko sliko, ki temelji na demografskih trendih zadnjih sedemnajstih let smo izračunali gibanje temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v preteklosti in njihovo predvideno gibanje v prihodnosti. To gibanje prikazuje slika 4.12. Iz omenjene slike in preglednice 4.34 je razvidno močno povečevanje razkoraka med temeljnimi prihodki in temeljnimi odhodki v prihodnosti. Pričakovani odhodki močno presega pričakovane prihodke. Pokritost temeljnih odhodkov s temeljnimi prihodki sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja se ob nespremenjenem pokojninskem sistemu v prihodnosti močno poslabšuje. Iz ugotovljenega sledi, da bo pokojninsko reformo v prihodnosti treba nadaljevati, če želimo bodočim upokojencem zagotoviti socialno varnost.

Naše ugotovitve o prihodnjih gibanjih prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja potrjujejo tudi številne druge raziskave. Ugotovljen je bil predvideni dodatni primanjkljaj pokojninske blagajne v Sloveniji po letu 2000 ob različnih načinih financiranja primanjkljaja v pokojninski blagajni oziroma ob različnih načinih financiranja pokojninske blagajne. V letu 2050 naj bi se primanjkljaj pokojninske blagajne povečal od devet do štirinajst odstotkov bruto domačega produkta glede na leto 2000 (Majcen et al. 2005). Podobne ugotovitve o gibanju dodatnega primanjkljaja v bruto domačem proizvodu v svoji raziskavi navaja tudi Verbič. Primanjkljaj pokojninske blagajne

PREGLEDNICA 4.33 Ocena primanjkljaja v letih 2010, 2015 in 2050 ob nespremenjenem pokojninskem sistemu

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
2010	73,96	59,17	872.002	533.416	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	603.900,057	466.487,297	137.412,761
2015	75,07	59,17	872.002	567.078	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	641.623,271	466.487,297	175.135,974
2050	82,84	59,17	872.002	802.711	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	905.685,763	466.487,297	439.198,466

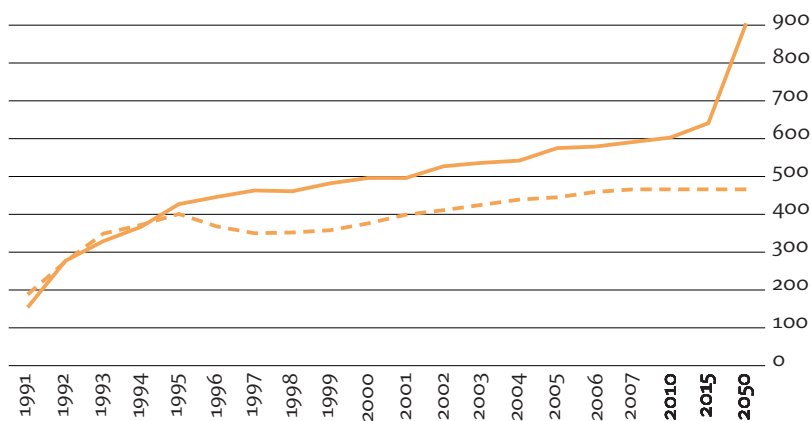
PREGLEDNICA 4.34 Uravnavanje pokojnin za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja 2010, 2015 in 2050

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
2010	73,96	59,17	872.002	533.416	24,35	205,11	57,79	3,55	7,70	466.487,297	466.487,297	0
2015	75,07	59,17	872.002	567.078	24,35	205,11	51,57	3,98	7,70	466.487,297	466.487,297	0
2050	82,84	59,17	872.002	802.711	24,35	205,11	8,06	25,44	7,70	466.487,297	466.487,297	0

PREGLEDNICA 4.35 Zaostrovanje starostnih pogojev za upokožitev za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
2010	73,96	93,67	1.225.767	533.416	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	603.900,057	603.900,057	0
2015	75,07	103,14	1.316.654	567.078	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	641.623,271	641.623,271	0
2050	82,84	169,45	1.952.864	802.711	24,35	205,11	80,43	2,55	7,70	905.685,763	905.685,763	0

Naslavi stolpcev: (1) povprečna starost umrlih v letih, (2) povprečna starost ob upokožitvi v letih, (3) število zavarovancev, (4) število prejemnikov starostnih, invalidskih, vdovskih in družinskih pokojnin, (5) prispevna stopnja v odstotkih, (6) povprečne realne bruto mesečne plače na zaposleno osebo pri pravnih osebah v EUR, (7) povprečne realne bruto mesečne pokojnine brez varstvenega dodatka v EUR, (8) razmerje med plačami in pokojninami, (9) povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v odstotkih, (9) ocena odhodkov iz naslova pokojninskih in invalidskih dajatev v EUR, (10) ocena prispevkov v EUR, (11) primanjkljaj v EUR.

SLIKA 4.12 Gibanje temeljih prihodkov (črtkano) in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v preteklosti in pričakovano gibanje v prihodnosti v obdobju 1991–2050, v mio EUR

v bruto domačem proizvodu naj bi se po njegovem v letu 2050 povečal za dobrih dvanajst oziroma preko štirinajst odstotkov, odvisno od tega, kako se bo financirala pokojninska blagajna, ali v celoti ali delno z davkom na dodano vrednost ali v celoti z davkom na dohodek od dela (Verbič, 2007). Kreigher ocenjuje delež izdatkov PIZ v bruto domačem proizvodu, ki naj bi leta 2010 znašal 13,4 odstotke (ugodna kombinacija), 14,7 odstotka (neugodna kombinacija) oziroma 15,4 (najslabša kombinacija), v letu 2050 pa 13,9 oz. 21,5 oz. 30,8 odstotni delež v bruto domačem proizvodu (Kraigher 2005).

V okviru naše raziskave nismo ugotavljali, kakšen bi bil delež izdatkov za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovaje v bruto domačem proizvodu v prihodnosti, ugotovili smo le, da se bodo odhodki iz tega naslova ob nespremenjenem pokojninskem in invalidskem sistemu močno povečali.

Zastavlja se vprašanje, kaj lahko storimo, da bi se izognili tako velikemu razkoraku med odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, in prihodki iz naslova prispevkov oziroma kaj lahko storimo, da bi zagotovili, da bi bili v prihodnosti temeljni prihodki in temeljni odhodki sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja usklajeni. Možnosti je več. Na podlagi ugotovitev v tej raziskovalni nalogi jih bomo v nadaljevanju nekaj predstavili.

Pri tem moramo opozoriti, da v simulacijah nismo upoštevali postopnega dvigovanja starosti zavarovancev za izpolnitev pogojev za pridob-

bitev pravic do pokojninskih dajatev, zapisanih v prehodnih in končnih določbah ZPIZ-1, pri katerih prehodno obdobje uveljavitve še ni zaključeno. Simulacije so izdelane glede na pogoje za pridobitev pravic do pokojnin, ki so bile v veljavi v letu 2007.

Opozoriti moramo tudi na to, da v simulacijah nismo ugotavljali, kako bi spremembe posameznih dejavnikov vplivale na gibanje bruto domačega produkta, kot je bilo to ugotovljeno v referenčnih scenarijih financiranja pokojninskega sistema z davkom na dodano vrednost oziroma z davkom na dohodek od dela (Majcen et al. 2005 in Verbič 2007). Prav tako nismo ugotavljali, kako bi izbrane možnosti vplivale na položaj upokojujencev in kako na položaj zavarovancev.

4.4.2 Simulacija uravnoteženja prihodkov in odhodkov na račun zniževanja pokojnin

Ena izmed možnosti, da bi dosegli izravnavo temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, bi lahko bila zniževanje pokojnin, do te mere, da sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ne bi potreboval dodatnih virov za pokrivanje dajatev. S pomočjo našega ekonometričnega modela smo izdelali simulacijo, ki jo predstavljamo v preglednici 4.34 na strani 122.

Ob nespremenjenih pogojih upokojevanja (veljavnih v letu 2007), in nespremenjenih drugih ključnih dejavnikih, ki vplivajo na pokojninsko blagajno, glede na pričakovano demografsko sliko, ki temelji na demografskih trendih zadnjih sedemnajstih let smo s pomočjo našega ekonometričnega modela ugotovili, da uravnavanje prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne le na podlagi zniževanja pokojnin ne bi bilo izvedljivo. Razmerje med plačami in pokojninami bi se drastično povečalo. Pokojnine bi se v prihodnosti morale znižati na nivo, ki bodočim upokojujencem ne bi zagotavljal socialne varnosti oz. bi postajal sistem obveznega pokojninskega zavarovanja vsebinsko nesprejemljiv. Bodoči upokojujenci bi si morali npr. v letu 2050 skoraj vsa potrebna sredstva za preživljanje zagotoviti iz drugih virov.

4.4.3 Simulacija uravnoteženja prihodkov in odhodkov na račun podaljševanja delovne dobe

Druga skrajna možnost, ki jo želimo preveriti z našim ekonometričnim modelom, bi lahko bila postopno dvigovanje starosti zavarovancev za izpolnitev pogojev za pridobitev pravic do pokojnin, do take mere, da bi

dosegli uravnoteženje temeljnih odhodkov in temeljnih prihodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Rezultate projekcije predstavljamo v preglednici 4.35 na strani 122.

Ob nespremenjenih pogojih upokojevanja (veljavnih v letu 2007), in nespremenjenih drugih ključnih dejavnikov, ki vplivajo na pokojninsko blagajno, glede na pričakovano demografsko sliko, ki temelji na demografskih trendih zadnjih sedemnajstih let, smo s pomočjo našega ekonometričnega modela ugotovili, da uravnavanje prihodkov in odhodkov pokojninske blagajne le na podlagi zviševanja starosti ob upokojitvi praktično ne bi bilo izvedljivo, saj bi povprečna starost ob upokojitvi, ki bi jo bilo treba doseči za uravnoteženje, že v letu 2010 znašala prek 96 let. To pa je starost, ki bi močno preseгла pričakovano povprečno starost umrlih v tem obdobju.

Simulacija uravnavanja temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na račun podaljševanja delovne dobe zavarovancev ni sprejemljiva.

4.4.4 Simulacija uravnoteženja prihodkov in odhodkov na račun zviševanja prispevne stopnje

Tretja izmed možnosti za izravnavo temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja bi lahko bila postopno zviševanje prispevne stopnje, do te mere, da sistem obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ne bi potreboval dodatnih virov za pokrivanje dajatev. S pomočjo našega ekonometričnega modela smo izdelali simulacijo, ki jo predstavljamo v preglednici 4.36 na strani 126.

Uravnavanje odhodkov in prihodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja le na račun postopnega dvigovanja prispevne stopnje se je izkazalo kot neprimerno. V letu 2010 bi bilo treba prispevno stopnjo dvigniti na višino 34,41 odstotka, 2015 na višino 37,17 odstotka, 2050 pa kar na 56,51 odstotka ob nespremenjenih ostalih že prej omenjenih ključnih dejavnikov. Gospodarstvo vsekakor ne bi bilo zmožno prenesti tako visoke obremenitve na račun sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

4.4.5 Simulacija uravnoteženja prihodkov in odhodkov na podlagi sprememb več ključnih dejavnikov

V raziskovalni nalogi smo želeli prikazati tudi eno izmed možnih kombinacij sprememb več ključnih dejavnikov, ki vplivajo na sistem obve-

PREGLEDNICA 4.36 Uravnavanje prispevne stopnje za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
2010	73,96	59,17	872.002	533.416	34,41	205,11	80,43	2,55	7,70	603.881.961	603.881.961	0
2015	75,07	59,17	872.002	567.078	37,17	205,11	80,43	2,55	7,70	641.605.174	641.605.174	0
2050	82,84	59,17	872.002	802.711	56,51	205,11	80,43	2,55	7,70	905.667.666	905.667.666	0

PREGLEDNICA 4.37 Uravnavanje več ključnih dejavnikov za dosego izravnanih temeljnih prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v letih 2010, 2015 in 2050

Leto	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
2010	73,96	65,00	964.093	533.416	30,24	221,22	83,69	2,64	2,00	623.677.529	623.677.529	0
2015	75,07	65,00	964.093	567.078	31,34	242,51	88,12	2,75	2,00	688.246.962	688.246.961	0
2050	82,84	70,00	1.010.814	802.711	37,59	391,60	119,08	3,29	2,00	1.140.232.990	1.140.232.990	0

Naslavi stolpcev: (1) povprečna starost umrlih v letih, (2) povprečna starost ob upokojitvi v letih, (3) število zavarovancev, (4) število prejemnikov starostnih, invalidskih, vdovskih in družinskih pokojnin, (5) prispevna stopnja v odstotkih, (6) povprečne realne bruto mesečne plače na zaposleno osebo pri pravnih osehah v EUR, (7) povprečne realne bruto mesečne pokojnine brez varstvenega dodatka v EUR, (8) razmerje med plačami in pokojninami, (9) povprečna stopnja registrirane brezposelnosti v odstotkih, (9) ocena odhodkov iz naslova pokojninskih in invalidskih dajatev v EUR, (10) ocena prispevkov v EUR, (11) primanjkljaj v EUR.

znega pokojninskega in invalidskega zavarovanja s ciljem uravnoteženja odhodkov in prihodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ugotovitve smo prikazali v preglednici 4.37 na strani 126.

Pri simulaciji smo predvideli, da bi se pokojnine v prihodnosti usklajevale na način, ki je bil sprejet s pokojninsko reformo leta 2000, da bi se plače gibale približno tako, kot so se gibale v zadnjih desetih letih in bi si država prizadevala znižati registrirano stopnjo brezposelnosti na 2 odstotka, prispevno stopnjo bi postopno zviševala s trenutne 24,40 odstotka na 30,24 odstotka v letu 2010, na 31,34 odstotka v letu 2015, v letu 2050 pa bi prispevna stopnja morala doseči višino 37,59 odstotka. Pri tem je treba omeniti, da bi se v tem primeru razmerje med plačami in pokojninami poslabševalo v škodo pokojnin in sicer, bi razmerje med plačami in pokojninami v letu 2010 znašalo 2,64:1, v letu 2015 bi bilo 2,75:1, leta 2050 pa 3,2:1. Spremeniti bi bilo treba tudi pogoje upokojevanja, na primer z dvigom starosti zavarovancev ob upokojitvi, zmanjševanjem možnosti predčasnega upokojevanja, uvedbo fleksibilnega upokojevanja, uvedbo boljših stimulacij za podaljševanje delovne aktivnosti starejših zaposlenih tako, da bi dosegli povprečno starost ob upokojitvi 65 let, v letu 2050 pa 70 let.

5 Ugotovitve raziskave

V pričujoči raziskavi smo združili prihodke obveznega pokojninskega sistema v Sloveniji, ki se nanašajo na prispevke. Gre za izviren prikaz, ki omogoča jasno sliko razmer v tem sistemu. Tako izkazovanje, po našem mnenju, izhaja tudi iz vsebine 204. člena ZPIZ-1, medtem ko druge podobne raziskave temeljijo na bolj agregiranih in s tega stališča manj ustreznih podatkih.

Zavarovanci in njihovi delodajalci plačujejo prispevke za nadomestilo porodniškega dopusta, za nadomestila za čas bolezenske odsotnosti daljše od 30 dni, in za nadomestila za primer brezposelnosti. Če ti zavarovanci, te pravice, za katere pridobitev so vnaprej plačevali, prispevke izkoristijo, plačilo prispevkov PIZ iz tega naslova ne more biti nič drugega kot prihodek iz naslova prispevkov, pa naj bo odtegnjen od prejemka zavarovanca, ki se izkazuje med plačanimi prispevki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije ali prispevek delodajalca nakazan s strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Zavoda za zaposlovanje ali Zavoda za zdravstveno zavarovanje, ki pa jih Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije izkazuje med transfernimi prihodki. Tudi prihodki iz naslova dokupov, po svoji vsebini niso nič drugega kot prihodki iz naslova prispevkov. Gre namreč za plačilo prispevkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja za nazaj. Prav tako bi se med plačanimi prispevki morali izkazovati tudi plačani prispevki oseb, ki so prostovoljno vključene v zavarovanje. Menimo, da bi bilo treba za transparentno izkazovanje omenjenih prihodkov v javnosti v prihodnje spremeniti obstoječi način izkazovanja prihodkov iz naslova prispevkov.

Z analizo smo ugotovili, prikazali in analizirali gibanje odhodkov iz naslova pokojninskih in invalidskih dajatev in skupnih stroškov izvajanja zavarovanja obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Prikazali in analizirali smo tudi gibanje obveznosti Republike Slovenije, v okviru katerih smo rekonstruirali del podatkov, ki segajo v začetek obravnavanega obdobja, ki smo ga analizirali, in za katerega v arhivih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije ni bilo na

voljo vseh podatkov, ki smo jih za analizo potrebovali. Ugotovili smo, kakšna je bila povprečna realna bruto mesečna pokojnina brez varstvenega dodatka, saj je varstveni dodatek po svoji vsebini socialni transfer.

Rezultati raziskovalne naloge so pokazali, da so učinki pokojninske reforme, ki se je začela v letu 2000, pozitivni. Delež vplačanih prihodkov iz naslova prispevkov med vsemi prihodki pokojninske blagajne se je v zadnjih štirih letih zviševal in je v letu 2007 dosegel 73,5 odstotka. Tekoče obveznosti države so v zadnjih petih letih ostale na približno enakem nivoju, kar pomeni, da je država omejila uveljavljanje pravic iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja pod ugodnejšimi pogoji. Tudi realna vrednost dodatnih vplačil v pokojninsko blagajno, ki jih vplačujejo država in državni skladi, v zadnjih letih ni izkazovala visoke rasti, v letu 2007 pa je bil izkazan celo upad teh vplačil.

Delež odhodkov iz naslova pokojnin (med katerimi je zajet tudi del obveznosti Republike), med vsemi odhodki, se je od leta 2001 naprej gibal okoli 82 odstotkov, sredstva za zagotavljanje socialne varnosti pa okoli 4,6 odstotka. Tudi deleži nadomestil plač z davki in prispevki med vsemi odhodki so se v zadnjih letih gibali okoli dobrih 4 odstotkov, prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje prejemnikov pokojnin pa med 7,7 odstotka in 8,3 odstotka. Delež odhodkov iz naslova izvajanja zavarovanja med vsemi odhodki se je skozi celotno obdobje vztrajno zniževal in je v letu 2007 znašal 1,1 odstotka.

Dajatve, ki se nanašajo na obveznosti Republike Slovenije so zabeležile trend rahlega naraščanja v zadnjih štirih letih.

Število zavarovancev je šele v letu 2000 doseglo oziroma preseгло nivo iz leta 1991. Z reformo so bile sicer uvedene nekatere nove kategorije zavarovancev, ki pa niso ključno vplivale na povečanje skupnega števila zavarovancev.

Analiza povprečne starosti zavarovancev, ki prvič vstopajo v PIZ, je pokazala, da država neuspešno izvaja bolonjsko strategijo. Čas študija se podaljšuje, namesto da bi se skrajševal. Država daje premajhen podarek na zagotavljanje zaposlitev mladim. Zaposlenost mladih ima pomembne učinke na prihodke pokojninske blagajne. S podaljševanjem delovne aktivnosti se kažejo pozitivni učinki v smislu zmanjševanja transferov države v pokojninsko blagajno.

Razveseljivo je, da se je med vsemi prejemniki pokojninskih dajatev povečeval delež prejemnikov starostnih pokojnin. Učinek reforme se je izkazal v zniževanju deleža družinskih in vdovskih prejemnikov pokojnin pa tudi prejemnikov invalidskih pokojnin, kar je posledica zaostri-

tve pogojev. Zniževal se je delež prejemnikov vojaških pokojnin, prejemnikov akontacij pokojnin in kmečkih pokojnin, saj ni bilo prilivov novih upravičencev, število obstoječih upravičencev pa se je iz leta v leto zmanjševalo zaradi smrti.

Z reformo je bila uvedena državna pokojnina, prag starosti se je v prehodnem obdobju od leta 2000 do 2006 postopno zniževal s 70 na 65 let dopolnjene starosti. V prvih letih zabeležena visoka stopnja rasti teh upravičencev se je nato iz leta v leto zniževala. V letu 2007 je bila dosežena celo negativna stopnja rasti glede na preteklo leto.

Positiven učinek reforme se je izkazal tudi v dvigu povprečne dosežene starosti ob uveljavitvi pravic do starostnih in invalidskih pokojnin. S 56 let in 10 mesecev v letu 2000 se je v letu 2007 povprečna starost dvignila na 59 let in 2 meseca, sicer pa se je povprečna dosežena starost ob uveljavitvi pravic do starostnih in invalidskih pokojnin v 17 letnem obdobju dvignila kar za 5 let in 11 mesecev.

Rast realnih bruto plač in realnih bruto pokojnin je bila usklajena le v letu 2005 (1,3 odstotka). Povečini je realna rast bruto plač, pa tudi pokojnin v zadnjih enajstih letih dosegala nizke stopnje rasti, realna rast pokojnin v letu 2007 je bila celo negativna (-0,3 odstotka), sicer pa je realna rast bruto pokojnin v obravnavanem obdobju sedemnajstih let po večini zaostajala za rastjo plač z izjemo v letih 1994, 1995, 1998 in 1999.

Povprečna dosežena starost umrlih oseb se je v obravnavanem obdobju dvignila s 70 let na 73,7 let ali za 3 leta in dobrih 8 mesecev, skladno s tem se je v obravnavanem obdobju podaljšala tudi povprečna doba prejemanja pokojnin s 14,1 leta na 16,25 leta, to je za 2 leti in 3 mesece.

Izvedli smo tudi analizo na podlagi modela Inštituta za ekonomska raziskovanja, pri tem smo razširili časovno obdobje na leta od 1991 do 2007. Ugotovili smo nekatere pomanjkljivosti tega modela, ki smo jih skušali odpraviti v našem izvirnem ekonometričnem modelu.

S pomočjo regresijske analize smo ugotovili, da imajo največji vpliv na temeljne prihodke in temeljne odhodke sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja prispevna stopnja, višina plač, število zavarovancev pokojninskega in invalidskega zavarovanja, starost zavarovancev ob upokojitvi, število brezposelnih oseb, višina pokojnin, število upokojencev in dosežena starost ob smrti. Ugotovitve iz regresijske analize so bile podlaga za vključitev ugotovljenih ključnih dejavnikov v ekonometrični model. S pomočjo ekonometričnega modela ocenjevanja prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja smo izdelali simulacijo pričakovanega finančnega stanja sis-

tema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v prihodnosti. Izkazalo se je, da lahko pričakujemo, da se bo ob nespremenjenem pokojninskem sistemu in pričakovanih demografskih gibanjih razkorak med prihodki iz naslova prispevkov in odhodki, ki izvirajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, v prihodnosti močno povečeval. Ugotovili smo, da brez drastičnih posegov v pokojninski sistem ne bo mogoče zagotoviti socialne varnosti prihodnjim generacijam upokojencev. Ob koncu smo s pomočjo izračunov na podlagi ekonometričnega modela ponudili nekaj možnosti za ohranitev vzdržnega sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

V okviru četrte simulacije, ob predpostavki, da bi se pokojnine v prihodnosti usklajevale na način, ki je bil sprejet s pokojninsko reformo leta 2000, in predpostavki, da bi se plače gibale približno tako, kot so se gibale v zadnjih desetih letih, smo predstavili možnost izravnave temeljnih prihodkov in temeljnih odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja na podlagi:

- postopnega dvigovanja prispevne stopnje s sedanjih današnjih 24,35 odstotka na 30,24 odstotka v letu 2010, oziroma na 31,34 odstotka v letu 2015 oziroma na 37,59 odstotka v letu 2050,
- makroekonomskih ukrepov, ki bi privedli do znižanja registrirane stopnje brezposelnosti na 2 odstotka in
- postopnega zaostrovanja pogojev upokojevanja, ki bi privedli do zvišanja povprečne starosti ob upokojitvi s sedanjih 57,17 leta na 65 let oziroma na 70 let v letu 2050.

S to simulacijo smo prikazali eno izmed možnih poti urejanja slovenskega pokojninskega sistema, ki bi privedla do dolgoročne vzdržnosti sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

6 Sklep

Osnovni namen pričujočega dela je oblikovanje ekonomsko-političnih predlogov za doseganje vzdržnosti obveznega stebra pokojninskega zavarovanja v Sloveniji. To dosežemo z oblikovanjem alternativnega empiričnega modela, ki bo lahko v pomoč pri analizi gibanj finančnih kategorij pokojninskega sistema, vodenju slovenske ekonomske politike v prihodnosti in nadgradnji sistema obveznega pokojninskega zavarovanja. Ekonometrični model temelji na izvorni podatkovni osnovi, saj smo z le-to želeli prikazati jasnejšo sliko stanja in gibanja prihodkov in odhodkov sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji ter dejavnikov, ki na ta sistem vplivajo. Da bi dosegli zastavljeni cilj transparentnega prikaza prihodkov in odhodkov smo morali za obravnavano obdobje, od leta 1991 do 2007, preurediti izkazane podatke v letnih poročilih, zbrali smo nekatere do sedaj še ne objavljene podatke, med drugim smo ugotovili povprečno število in povprečno starost zavarovancev ob prvi vključitvi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje, izračunali smo skupno povprečno starost prejemnikov starostnih in invalidskih pokojnin, ki jim je prvič priznana pravica do pokojnine.

Za uresničitev tega smo v nalogi združili prihodke, ki se nanašajo na prispevke in iz odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja izločili tisti del odhodkov, ki se nanašajo na tekoče obveznosti Republike Slovenije. Zaradi transparentnosti so bili združeni tudi vsi odhodki, ki iz vsebinskega vidika predstavljajo stroške izvajanja zavarovanja. Pod to skupino odhodkov so izkazani vsi stroški, ki so potrebni, da Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije lahko izvaja svojo temeljno dejavnost.

Z analizo smo predvideli ključne dejavnike, ki vplivajo na temeljne prihodke in odhodke pokojninske blagajne, in jih analizirali v okviru časovne vrste. Predvideni ključni dejavniki, ki so bili analizirani v okviru časovne vrste, so bili podlaga za preverbo temeljne teze, in sicer da *sistem obveznega pokojninskega zavarovanja v Sloveniji ni finančno vzdržen, vendar pa je možno z zelo jasnimi ukrepi in prilagoditvami doseči dolgoročno vzdržnost le-tega.*

Z raziskavo smo ugotovili naslednje:

1. Povišanje povprečnih plač, zvišanje prispevne stopnje in povečanje števila zavarovancev ima za posledico povišanje prihodkov iz naslova prispevkov v pokojninski blagajni.
2. Na povišanje odhodkov iz naslova pokojninskih dajatev, ki izhajajo iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, vpliva povečanje števila upokojencev in zvišanje povprečnih pokojnin. Za spremenljivko *povprečna doba prejemanja pokojnin* je bilo ugotovljeno, da ne more dodatno pojasniti izbrane odvisne spremenljivke.
3. Na povečanje števila zavarovancev vpliva zmanjšanje števila brezposelnih oseb, ni pa nam uspelo potrditi, da na zmanjšanje števila zavarovancev vpliva število tistih oseb, ki prvič vstopajo v zavarovanje.
4. Zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zviševanje skupnega števila zavarovancev. Z analizo pa nam ni uspelo dokazati, da zaostritev starostnih pogojev za upokojitev, ki se kaže v postopnem zviševanju povprečne dosežene starosti ob upokojitvi, vpliva na zniževanje skupnega števila upokojencev.
5. Zviševanje pričakovane življenjske dobe se odraža v povečanju števila upokojencev. Z regresijsko analizo pa nam ni uspelo potrditi, da zviševanje pričakovane življenjske dobe vpliva na povečanje povprečne dobe prejemanja pokojnin.
6. Na osnovi teh ugotovitev smo lahko dokazali naše temeljno tezo. Hkrati smo z analizo dosegli tudi temeljni namen naše raziskave. Izdelan je bil ekonometrični model ocenjevanja prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja kot pomoč pri analizi gibanj finančnih kategorij pokojninskega sistema, vodenju slovenske ekonomske politike v prihodnosti in nadgradnji sistema obveznega pokojninskega zavarovanja.

S pomočjo modela ocenjevanja prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja smo prikazali nekaj simulacij in med drugim predstavili tudi eno izmed možnih poti urejanja slovenskega pokojninskega sistema, ki bi privedla do dolgoročne vzdržnosti sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

V okviru pričujoče problematike vidimo tudi možnosti nadaljnjih raziskav. Pokojninska blagajna v okviru prvega stebra obveznega pokojnin-

skega in invalidskega zavarovanja izplačuje mnogo dajatev, ki so po svoji vsebini socialni transfer, med njimi tudi državno pokojnino, ki po svoji vsebini predstavlja osnovni ali nulti steber pokojninskega sistema. Izplačila omenjenih dajatev Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije sicer pokriva iz plačil države v okviru tekočih obveznosti Republike Slovenije. V prihodnosti bi bilo treba v letnih poročilih Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije in javnosti transparentno predstaviti tisti del odhodkov pokojninske blagajne, ki se nanašajo le na obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Da bi dosegli ta cilj, bo treba še veliko narediti, predvsem pri ločevanju tistih dajatev, ki se nanašajo na dele pokojnin, ki zajemajo pridobljene pravice pod ugodnejšimi pogoji in po svoji vsebini predstavljajo obveznosti Republike Slovenije. Prav raziskava gibanja posameznih vrst obveznosti Republike Slovenije bi bila lahko tema prihodnjih raziskav.

V okviru te ronalize smo izdelali model ocenjevanja prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zanimivo bi bilo proučiti možnosti za izdelavo ločenih modelov glede na spol. Dejstvo je namreč, da se povprečne plače in pokojnine moških in žensk razlikujejo, da ženske v povprečju dosežejo višjo starost kot moški, da se ženske v povprečju prej upokojujejo itn. Ločena modela bi omogočila še jasnejšo sliko dejanskega stanja in boljše napoved prihodnjih gibanj višine prihodkov in odhodkov obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Literatura

- Bešter, H. 1996. *Pokojninski sistemi v svetu in pri nas*. Ljubljana: Center marketing international.
- . 2007. *Koliko stebrov potrebujemo za lepo starost*. Ljubljana: Kapitalska družba.
- . 2008. *Demografske spremembe: ali bomo doživeli upokožitev pokojninskega sistema?* Ljubljana: Kapitalska družba.
- Cerami, A. 2005. *Social policy in Central and Eastern Europe: The emergence of a new European model of solidarity*. Erfurt: Universität Erfurt Staatswissenschaftliche Fakultät.
- Dimovski, V., in J. Žnidaršič. 2007. Ekonomski vidiki staranja prebivalstva v Sloveniji: kako ublažiti posledice s pristopom aktivnega staranja. *Kakovostna starost* 10 (1): 2–15.
- Dimovski, V., J. Žnidaršič, M. Vohar, D. Milinovič, P. Lapajne in M. Tič Vesel. 2008. *Odnos podjetij do starejših zaposlenih: poročilo raziskave z interpretacijo rezultatov in priporočili*. Ljubljana: Kapitalska družba.
- Evropska komisija. 2005. *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami; zelena knjiga*. Luxembourg: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti.
- Heijdra, B. J. in W. E. Romp. 2007. Retirement, pensions, and ageing. [Http://www.cesifo-group.de/DocCIDL/cesifo1_wp1974.pdf](http://www.cesifo-group.de/DocCIDL/cesifo1_wp1974.pdf).
- Holzman, R., in R. Hinz. 2005. *Old-age income support in the twenty-first century: An international perspective on pension systems and reform*. Washington, DC: The World Bank.
- Javornik, J. S., M. Verbič, T. Stanovnik, N. Stropnik, M. Kuhar, B. Malnar, T. Renner, A. Švab in M. Trbanc. 2006. *Socialni razgledi 2006*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
- Kajzer, A. 2007. Izzivi dolgožive družbe v Sloveniji in finska politika aktivnega staranja. V *Vseživljenjsko izobraževanje in aktivno staranje*, ur. J. Čuk, M. Lončar in N. Zupanec: 27–31. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Keese, M., D. Hirsch, R. Bednarzik, R. Torres, A.-L. Lecoq, C. Legendre, P. Marianna, M. Durand, D. Grubb, J. Martin, C. Prinz, M. Queisser, A. Sonnet, S. Torbin in E. Whitehouse. 2005. *Live longer, work longer*. Pariz: OECD.

- Kreigher, T. 2005. Vpliv različni možnosti demografskega razvoja na ekonomsko vzdržnost staranja prebivalstva v Sloveniji. Prispevek na statističnih dnevih 2003. <http://www.stat.si/radenci/referat/KRAIGHER.doc>.
- Levičar, M. 2008. Pokojninska blagajna je stabilna. Intervju z Zdenko Cerjak in Stanetom Venclem. *Vzajemnost*, št. 7–8: 10–12.
- Majcen, B., M. Verbič, R. Von Nieuwkoop in J. Sambt. 2005. Analiza prihodnjih trendov slovenskega pokojninskega sistema z dinamičnim modulom splošnega ravnovesja. *IB revija* 39 (3): 54–70.
- Majcen, B., M. Čok, M. Košak in J. Sambt. 2006. *Dolgoročna vzdržnost 1. pokojninskega stebra ter pomen 2. in 3. stebra*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Malačič, J. 2003. Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001–2036: naravna rast nasproti celotni rasti prebivalstva. Predstavljeno na Statistika kot orodje in vir za kreiranje znanja uporabnikov, Statistični dnevi, Radenci, 24.–26. november.
- Natali, D. 2004. *Slovenia: The reformed pension system; Research project, supported by the Service Public Fédéral Sécurité Sociale*. Bruselj: Observatoire social Européen.
- Offe, C. in S. Fuchs. 2007. *Welfare state formation in the enlarged European Union – patterns of reform in the post-communist new member states*. Berlin: Wissenschaftszentrum für Sozialforschung.
- Papež, M. 2008. Vroča vprašanja pokojninskega zavarovanja. *HRM* 6 (24): 33–41.
- Penger, S., in V. Dimovski. 2007. Strategija aktivnega staranja prebivalstva Slovenije s poudarkom na kakovostnem staranju in medgeneracijskem sožitju. *IB revija* 41 (1): 42–56.
- Pogačar, P. 2007. *Razvoj poklicnega pokojninskega zavarovanja v Sloveniji*. Ljubljana: Kapitalska družba.
- Prijatelj, J. 2000. *Pokojninsko in invalidsko zavarovanje 2000: zakon z uvodnimi pojasnili in komentarji*. Ljubljana: Center marketing international.
- Sambt, J., in M. Čok. 2008. Demographic pressure on the public pension system. *Informatica* 32 (2): 103–109.
- Senjur, M. 2007. Ekonomskorazvojne posledice demografskih sprememb v Sloveniji. Gradivo za 4. sejo Strateškega sveta za gospodarski razvoj pri Vladi RS.
- Senjur, M., A. Jurgetz in I. Boscarol. 2007. Strateška vprašanja Slovenije: prebivalstvena politika, zaposlovanje, trg dela in javne finance. Gradivo za 5. sejo Strateškega sveta za gospodarski razvoj pri Vladi RS.
- Simončič, M., in F. Kuzmin. 1999. *Macroeconomic effects of the pension reform in Slovenia*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

- Stanovnik, T. 2005. Nova pokojninska reforma? Ne, hvala! *Pravna praksa* 24 (26): 3.
- . 2007a. Demografski trendi in vzdržnost pokojninskega sistema v Sloveniji. V *Odnos slovencev do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost*, ur. V. Razpotnik: 51–54. Ljubljana: Kapitalska družba.
- . 2007b. Uvedba točkovnega sistema v pokojninski sistem Slovenije. *IB revija* 41 (3–4): 4–13.
- Šušteršič, J., J. P. Damijan in N. Zajec Herceg, ur. 2006. Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji. Ljubljana: Služba vlade Republike Slovenije za razvoj. [Http://www.svr.gov.si/fileadmin/srs.gov.si/pageuploads/Bro__ura_Okvir_reform.pdf](http://www.svr.gov.si/fileadmin/srs.gov.si/pageuploads/Bro__ura_Okvir_reform.pdf).
- Uredba sveta EGS št. 1408/71. *Uradni list Evropske unije*, L 149: 2–50, 5. julij 1971.
- Uredba sveta EGS št. 547/72. *Uradni list Evropske unije*, L 74: 1–83, 27. marec 1972.
- Verbič, M. 2004. *Upokojevanje in ekonomske spodbude v slovenskem pokojninskem sistemu: analiza dejavnikov odločanja o upokojevanju z ekonometričnimi modeli kvalitativnega odziva*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- . 2007. *Supplementary pension insurance in Slovenia: An analysis with an overlapping-generations general equilibrium model*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Vlada Republike Slovenije, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2006a. Strategija varstva starejših do leta 2010. [Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_varstva_starejsih_splet_041006.pdf](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_varstva_starejsih_splet_041006.pdf).
- Vodopivec, M., in P. Dolenc. 2008. *Live longer, work longer: Making it happen in the labor market*. Washington, DC: The World Bank.
- Vodopivec, M., P. Dolenc in K. Širok. 2008. *Posodobitev socialnega zavarovanja in izboljšanje zaposljivosti starejših*. Koper: Fakulteta za Management.
- Vošner, M. 2007. Staranje delovne sile – nov izziv za strokovne delavce. *Delo in varnost* 52 (3): 24–30.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1-UPB4). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 109/2006.
- Zakon o poračunavanju finančnih obveznosti Republike Slovenije iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (ZPFOPIZ). *Uradni list Republike Slovenije*, št. 81/2000.
- ZPIZ. 1996. Poslovno poročilo za leto 1995. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Ljubljana.
- . 2001. Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2000. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Ljubljana.

- . 2003. Statut Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Ljubljana.
- . 2008. Letno poročilo 2007. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Ljubljana.